

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

16 - 22 octombrie 2002
(Anul XXXV)

41

Se reiau „Întîlnirile *României literare*“.
Miercuri, 23 octombrie, ora 19,
la Clubul Prometheus din Piața Națiunilor Unite nr. 3-5,
va fi supusă dezbaterii *Legea Pruteanu*.

Constantin Cantemir
și fiul său mai mare Antioh

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

Specializări pe cale de dispariție

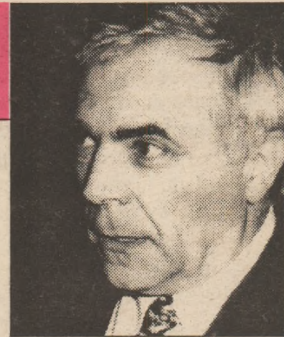

Foto: Ion Ciucu

UN PRIETEN îmi spunea, pe vremuri, că la anumite specializări medicale, prin tradiție, preponderent masculine, solicitările au scăzut considerabil, fetele fiind mai numeroase decât băieții în Facultatea de Medicină. Presupun că acum lucrurile nu mai stau așa. În ce privește însă specializările din domeniul literar, trebuie să remarc că unele sînt pe cale de dispariție. Există în principiu cel puțin două cauze principale: una ține de programele universitare, alta, de piața forței de muncă.

De ani buni în facultățile de Litere nu mai există nici o pregătire specifică pentru editarea de carte, cercetare istoriografică (și bibliografică) ori studiu de text. Facultatea pe care am absolvit-o eu insumi acum patru decenii se numea Filologie. Nici generația mea n-a făcut filologie cum s-ar cuveni, deși unele discipline o prevedeau, dar, de bine, de rău, a deprins câteva elemente de tehnică a studiului de text. Astăzi asemenea discipline nu mai există. Istoria și cercetarea literară sînt concepute mult mai lax. Erudiția a devenit o *rara avis*. Disciplinele facultative merg în altă direcție, considerată mai modernă, decât acelea de aplicație propriu-zis filologică. Poți încheia Literele actuale fără să fi auzit de paleografie chirilică, fără să ai idee de istoriografia literară. Cu o brumă de limbi clasice și de cultură umanistă.

A doua cauză ține de ofertele de după absolvire. Deloc tentante sînt tocmai acelea care ar presupune, de exemplu, stabilirea textului în vederea unei ediții critice ori descifrarea unor manuscrise (sau texte) vechi, ambele întemeiate pe erudiție și minuție. Acestea nu se plătesc (decît precar), nu aduc glorie, nu atrag în vreun fel. Nici profesoratul nu mai este la modă. În schimb jurnalismul literar captează anual pe cei mai buni absolvenți ai noștri. A lucra la un Institut de Cercetare a devenit aproape o sinecură. La drept vorbind, nimeni n-are nevoie de munca ta. Iar în edituri sînt alte lucruri de făcut decît o editare impecabilă.

În aceste condiții, numeroase ediții critice stau neterminate. Aproape toți autorii vechi au fost cîndva în atenția editorilor. Nici unul n-are însă o ediție critică încheiată și ireproșabilă. Nici Eminescu! Cenzura a avut și ea un cuvînt de spus. Nereluate, după 1989, destule dintre edițiile critice anterioare au mari lacune. Politica editorială actuală are în vedere scoaterea rapidă pe piață a unor cărți foarte solicitate, indiferent de acuratețea textului. O ediție școlară sau populară e mai căutată decît una critică. *Et pour cause!* Neexistînd interesul editorilor, puținii absolvenți de Litere care ar dori să se consacre *filologiei* își caută altceva de lucru. Trebuie să ai vocația și devotamentul Gabrielei Omăt ca să continui a scoate *Agendele* Iovinesciene, scotocind prin biblioteci, arhive și dicționare, pentru un nume, o dată sau un cuvînt. Rarii specialiști care mai sînt în viață dintr-o generație excepțională de erudiți în texte literare invocă zadarnic sponsorizări pentru ediții care nu mai rețin atenția nimănui. Pentru o revistă ca a noastră, a devenit o dificultate majoră să găsească un cronicar de ediții.

Există și consecințe așa-zicînd colaterale ale acestei situații: traducerile. Din ce în ce mai multe, dar din ce în ce mai proaste. Neglijența le caracterizează în cea mai mare parte. Nu e la mijloc atît o problemă de cunoaștere a celor două limbi. Mulți traducători cunosc bine și limba din care și aceea în care traduc. E o problemă de atitudine față de text: *merge și așa!* Altă consecință colaterală: greșelile din texte, de tipar ori de lecțiune. Nu mai poți avea încredere în nimeni. Cărțile seamănă cu niște furnicare de erori.

Încercările din ultima vreme de a retrezi interesul pentru lectura de carte sînt binevenite. Nu ajunge însă să recomanzi tinerilor fani ai computerului să citească și cărți. E nevoie de o acuratețe a textului, specifică dintotdeauna cărții, dar de care computerul se dispensează destul de ușor, care să-i determine să observe măsura în care cartea se sprijină pe o anumită idee de corectitudine și de severitate profesională. Există o deontologie a reproducerii și lecturii textelor literare fără de care întreaga noastră civilizație n-ar fi fost posibilă. ■

Un document
necunoscut
din vremea
Cantemireștilor

comunicat de Marin Tarangul
(paginile 16-18)

contrafort

de Mircea Mihăieș

Iliescu, succesorul lui Iliescu

NTR-UN articol din revista 22, Cristian Preda ajunge — încă din titlu — la concluzia că la viitoarele alegeri prezidențiale PSD-ul pare a avea dificultăți să prezinte un candidat. Analistul se bazează pe mișcările deconcertante ale premierului Năstase: în doar câteva luni, el a făcut mai multe tentative de a-l îndupleca pe Ion Iliescu să-și manifeste măcar gândul de-a rămâne la putere. Toate soldate, după cum se știe, cu eșecuri. S-a scris enorm despre încercările primului-ministru de a forța Constituția (pentru că asta ar însemna un nou mandat iliescian): ba c-ar fi încercat să-l compromită, ba c-ar fi intenționat să-l pună în fața faptului împlinit, ba c-ar fi vrut să știe cum stau lucrurile, ca să-și lanseze propria campanie.

Oricare-ar fi fost mobilurile lui Adrian Năstase, nădușeala îi tradează neliniștea. Cu toate că, deocamdată, „prințul moștenitor” se află într-o poziție ideală: șef de partid, șef de guvern, el ar avea, în principiu, toate ușile deschise. Și atunci? De ce se sfiște să atace frontal? Cristian Preda pune mișcările de învăluire ale șefului de cabinet pe seama tinereții acestuia. O fi dl Năstase tânăr, dar nu e chiar imberb: dacă nu mă înșel, în 2004 va avea 54 de ani. Peste un mandat, în 2008, ar ajunge la 58, iar dacă nu cădem în dictatură, s-ar putea retrage frumusețea la pensie în 2012, când, la 62 de ani, va avea timp suficient să-și admire colecția de tablouri.

În opinia mea, Năstase voia să afle în ce măsură se poate baza pe sprijinul lui Iliescu. Popor îmbătrânit, conservator, inamic al experimentelor, românii accepta cu greu schimbarea. Iar când o acceptă, vor rezultate fulgerătoare. Dacă ele nu vin, se întâmplă ceea ce s-a întâmplat cu Emil Constantinescu: prințul strălucitor se metamorfozează, cât ai zice pește, într-un broscu râios. Rezultatul are de ce să-l mâhnească pe premier. În locul unui sprijin, fie el și voalat, parcă

s-au înțehit, dinspre Cotroceni, mesajele iritate: de la apelativul deja împământit, „Arogantul”, până la imperativul de-a abandona speculațiile privind alegerile anticipate, Ion Iliescu pare decis să-l țină pe fostul sau protejat sub un tir continuu.

Ce concluzii să tragem de aici? Pe de o parte, ca șef de partid, Adrian Năstase are perfectă dreptate să-și pună problema viitorului candidat la președinție. Vestea proastă e că înainte de a avea probleme cu „catindatul”, dl Năstase are mari probleme cu partidul. Nu e nevoie de cine știe ce sondaje complicate pentru a descoperi că destui membri activi ai P.S.D.-ului vibrează mai degrabă la limbajul gros al lui Vadim decât la neologismele suave ale lui Năstase. Urmăriți-le reacțiile în momentele sensibile și veți fi șocați de amestecul de naționalism, intoleranță și xenofobie ce le guvernează comportamentul.

Nici în „teritoriu” Adrian Năstase nu stă mai bine. Incapabil să se impună în fața baronilor din provincie, el pare să fi abandonat o batalie fără șanse de triumf. Puterea mafiiilor locale, politice și transpolitice, a devenit atât de serioasă încât orănele venite de sus nu mai impresionează nici măcar portarii birourilor parlamentare ale reședințelor de județ. Oricât ar fi de obedienți față de omul care i-a pus în funcție, chiar și prefectii se gândesc de două ori pe cine e mai primejdios să supere: pe șeful cel mare, dar aflat departe, la București, sau pe viguroșii re-

chini locali, aflați la doi pași. Dacă luăm în considerare că serviciile secrete și sferile superioare ale armatei sunt în continuă împânzite de oameni credincioși lui Ion Iliescu, avem tabloul unui cabinet care baletază în vid.

SINGURA bază de sprijin a premierului e micul grup de tehnocrați și inevitabila camarilă ce-l înconjoară. Șubredă bază: în general, e vorba de oameni tineri, a căror imagine (pentru că de putere nici nu poate fi vorba) derivă tocmai din apartenența la cerul intim năstasian. Eventuala cădere a acestuia ar atrage după sine prăbușirea iremediabilă a precarei construcții bazate pe fidelitate personală. Într-adevăr, cine din partid să se identifice cu șmecheriile emise pe-un ton grav de către Cosmin Gușă, ori cu unsuroșenia prematură a lui Codrin Ștefănescu? La aceste capitole, există indivizi mult mai bine calificați, dar ei nu sunt neapărați sprijinitorii premierului. Ceea ce i-a reușit lui Băsescu — și anume, eliminarea vechii garzi folosindu-se de scripetii tinerilor lupi — n-avea cum să-i reușească lui Năstase. Între altele, pentru că P.S.D. este, cu adevărat, un „partid de mase”, unde mișcările de trupe se desfășoară mult mai lent.

Cum la capitolul reformei și-al nivelului de trai actuala putere a sfeclit-o, cum guvernarea erodează, e sigur că mai-marele pesedist știe ce-l așteaptă. Promisiunile gogonate din campa-

nia electorală se întorc împotriva-i, și probabil că obsesia lui Adrian Năstase nu e cum să câștige, ci cum să nu piardă totul. Ca dovadă, el s-a năpustit, literalmente, spre politica externă, un spațiu în care oricum se călcau pe picioare prea mulți competitori. Instinctiv, premierul încearcă să-și întărească imaginea fotografiindu-se cu diverse mărimi ale planetei, sperând să rămână cât mai mult timp pe retina alegătorului ca un fel de salvator al nației. Din păcate pentru el, în domeniul politicii externe e masiv eclipsat de către versatul Iliescu, dar mai ales de către surprinzător de activul Mircea Geoană. Ca să nu mai spun că până și Petre Roman ori Adrian Severin fac figuri mai convingătoare decât omul din Piața Victoriei.

Dl Năstase știe foarte bine că în materie de progres economic n-a fost capabil de mai nimic. Sprijinul, pe față sau mascat, adus sistemului comunist din economie, complicitatea dubioasă cu sindicatele, incapacitatea de a atrage investitori străini sunt handicaturi insurmontabile chiar pentru premieri mai capabili decât fostul reprezentant la Strasbourg și Oslo al lui Nicolae Ceaușescu. E bineștiut că orice guvern ia măsurile dure în prima parte a mandatului, lăsând pentru partea a doua oblojirea rănilor sociale. De-acum, chiar dac-ar vrea să facă reformă, el nu va fi lăsat de propriii oameni. Iar nefăcând reformă, Adrian Năstase își compromite absolut orice șansă de a păstra puterea.

Că premierul e conștient de subrezenia poziției, o dovedește felul parsiv în care a înțeles să-și asume răspunderea pentru actele sale: în loc să-și pună scaunul la bătaie pe chestiuni de administrare a țării, o face în probleme de politică externă. Ar fi fost un semn de bărbăție dacă dl Năstase și-ar fi dat demisia pentru c-a fost incapabil să creeze cele 900 000 de locuri de muncă promise, să reducă impozitele și cotele TVA, să privatizeze marii monștri industriali etc. În schimb, el e dispus să demisioneze dacă nu vom fi admiși în N.A.T.O. Să fim serioși! Subliminal, el induce ideea c-ar avea un cuvânt de spus în ceea ce decide sau nu decide forța militară occidentală. Dl Năstase nu mai e ascultat nici în propriul partid, cum o să fie ascultat la Bruxelles?!

IN cealaltă tabără, Ion Iliescu are, cu siguranță, mari probleme nu cu administrarea prezentului, ci cu a moștenirii ce-o va lăsa. Toate semnele dinspre Cotroceni arată că președintele nu e absolut deloc dispus să abandoneze frâiele puterii. Nici acum, nici în viitor. Mai relaxat, dar și mai ferm ca niciodată, Ion Iliescu se încapățânează să rămână omul numărul unu al republicii. Oricâtă putere reală deține Adrian Năstase, ea nu valorează nimic pe lângă puterea simbolică manipulată de Ion Iliescu. Încercarea jalnică a premierului de a da o lovitură de imagine prin „retrogradarea” lui Iliescu pe locul al patrulea în preferințele românilor nu e un semn de inteligență politică, ci de disperare. E regretabil că acest lucru s-a produs cu complicitatea IMAS, un institut de sondaje care se bucura de oarecare respectabilitate. Așa albă e prea vizibilă pentru a înșela pe cineva. După cum vizibilă e și grosolana stratagemă de a-i antagoniza pe cei doi oameni care-i dau premierului insomnia, președintele și Mircea Geoană.

(continuare în pagina 15)

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție,
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 3, 8, 19, 21, 24, 25,
26, 27), ECATERINA IONESCU (pag. 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11,
14), SIMONA GALAȚCHI (1, 12, 13, 28, 29, 30, 31, 32),
NINA PRUTEANU (pag. 2, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23)

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.

Tema numărului: *Biserici, flăcări și cărți.*

Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU,

EDUARD CANDET, MIHAI HĂȚULESCU

Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei
133, sector 1, cod 71102, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod
71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100975019501.
Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100975019501.
Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist
principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel.
212.79.81).

Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania),
Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse
Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România
literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea
Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor,
Banca Română pentru Dezvoltare

Lecția de deschidere

FRUMOASĂ tradiție, căreia i s-a pus capăt sub comunism, dar care nu a fost reluată după 1989, este aceea a lecțiilor de deschidere în învățământul universitar. La 8 februarie 1942, deci în plină stare de război și parcă în pofida acesteia, profesorul Dan Barbilian își ținea, la Facultatea de Științe a Universității din București, lecția de deschidere consacrată problemelor generale ale axiomaticii. A fost o adevărată piatră de hotar, marcând trecerea de la știința clasică la cea modernă. Una dintre consecințele acestei lecții a fost o corespondență, pe tot parcursul anului 1942, între Dan Barbilian și Simion Stoilow, un memorabil schimb de idei, care arată cu câtă incandescență își pot trăi căutările oamenii de știință autentici. (Am reprodus o parte a scrisorilor lui Barbilian către Stoilow în cartea "Simion Stoilow", publicată în colaborare cu Cabiria Andreian Cazacu, la Editura Științifică și Enciclopedică, 1983). De numele lui Stoilow se leagă o altă lecție de deschidere care a rămas în istoria științei și învățământului nostru universitar, aceea ținută la 26 aprilie 1923 la Universitatea din Cernăuți: "Privire generală asupra dezvoltării și metodelor marilor teorii ale analizei matematice" (reprodusă și ea în volumul menționat). Stoilow avertiza asupra faptului că universitatea nu se poate limita la pregătirea unor practicieni de diferite specialități, perspectiva ei trebuie să fie mai amplă, să includă formarea unor oameni de cultură care se dedică cercetării și creației intelectuale, într-un orizont fără margini. Multe dintre mințile cele mai înzestrate ale intelectualității românești se orientau atunci spre Cernăuți, a cărui Universitate atinsese, sub regimul imperial, un nivel foarte ridicat și acest nivel trebuia menținut.

În numărul 6, anul IX, iunie 1942, Revista Fundațiilor Regale publica lecția de deschidere a cursului de analiză superioară și logică matematică ținută de profesorul Grigore C. Moisil la Facultatea de Științe a Universității din București, cu titlul: "Tendința nouă în științele matematice". Trecerea de la cantitate la structură în evoluția matematicii este urmărită în toate consecințele ei filozofice și culturale.

Am mai prins câte ceva din atmosfera acestor lecții de deschidere în anii care au urmat imediat celui de al doilea război mondial. Cum aș putea uita lecția de deschidere a lui Barbilian "Evariste Galois și ideea de grup", din 1945, cu paralela dintre Galois și Rimbaud? Dar pe aceea a profesorului Miron Nicolescu, din 1945, cu recomandarea imperativă: "Faceți tabula rasa din tot ceea ce ați învățat în școală!". Exemplele ar putea continua iar colegii mei de generație de la drept, litere, filosofie, istorie, fizică, chimie, biologie etc. au desigur amintirile lor de acest fel.

Cu schimbările intervenite începând cu anul 1948, lecțiile de deschidere deveneau tot mai inoportune. Mai întâi, nu mai exista libertatea de gândire și exprimare necesară lor, apoi nici "bugetul de timp" nu prea mai permitea "irosirea" unei ore, totul fiind calculat în raport cu o programă bătută-n cuie. Am rămas cu "festivitatea de deschidere a anului universitar", manifestare de obicei puternic politizată și nu lipsită uneori de accente demagogice, obicei care nu a dispărut complet nici după 1989.

ESTE o lecție de deschidere? Are desigur toate trăsăturile unei conferințe, dar nu orice conferință este o lecție de deschidere. Cunoaștem acel tip de profesor care

transformă orice lecție într-o conferință, după cum suntem familiarizați și cu genul de profesor care nu-și scoate ochii din hârtii sau care, chiar vorbind liber, reproduce fără schimbări semnificative cursul scris și multiplicat. Studenții din anul întâi apreciază cursul la care se pot lua notițe bune, dar puțini sunt cei care știu să noteze idei, nu cuvinte. Unii profesori monologhează, alții intră în dialog cu sala; unii fac și glume, alții preferă o stare de permanentă gravitate. Dincolo de această bogată tipologie a profesorilor, lecția de deschidere este necesară. O bună lecție de deschidere pretinde, desigur, o cultură mult mai vastă decât materia propriu-zisă care va fi predată. Ea creează cadrul general al cursului care demarează, contextul său cultural și istoric, discută semnificația generală a obiectului său, presuposițiile pe care le adoptă, legătura cu alte domenii ale culturii, cu alte cursuri, anterioare, concomitente sau ulterioare, dând în același timp o indicație asupra stării actuale a domeniului; anticipează tipul de dificultăți pe care le comportă, natura și direcția eforturilor pe care le reclamă. O condiție esențială a unei lecții de deschidere este capacitatea profesorului de a se situa nu în poziția de observator extern al domeniului, ci în aceea de cercetător pasionat, care trăiește intens problematica sa, viața internă a disciplinei sale, dar și metabolismul ei cu lumea. Lecția de deschidere este ca o carte de vizită a celui care o ține, ea trebuie să trezească în rândul auditoriului curiozitatea de a merge la bibliotecă, pe urmele lucrărilor sale, iar acum luarea de cunoștință s-ar putea produce mult mai rapid și mai eficace dacă profesorul ar anunța de la început o adresă electronică și o alta pe internet. În această ordine de idei, păstrarea echilibrului dintre informația de tip clasic, cu trimitere la bibliotecă, și aceea de tip electronic este importantă. Disprețul unor universitari față de noile modalități electronice, dispreț afișat cu superioară ironie, chiar la unele emisiuni de radio și televiziune, nu este perceput favorabil de noile generații; dar nici comoditatea unor pasionați ai electronicii care refuză să mai ia în considerare sursele bibliografice care nu au statut "on line" nu este o manifestare de intelectual adevărat, de cercetător autentic, setos de adevăr. Internetul este de dată recentă și nu-i putem pretinde să cuprindă întreaga zestre culturală a omenirii. Un om de cultură al primului deceniu al mileniului al treilea trebuie să fie cu un ochi la biblioteca tradițională și cu celălalt la calculator.

Lecția de deschidere a începutului de mileniu trei poate desigur beneficia de articularea mijloacelor verbale și a celor vizuale, dar nu pentru a intimidă auditoriul cu planșe supraaglomerate, păstrate în atenția privitorilor nu mai mult de trei sau patru secunde, ci pentru o reală împletire a cuvântului cu imaginea. Dialogul socratic poate și el să fie folosit, dar cere un talent și o pregătire pe care puțini le au și pretinde o colaborare a auditoriului pe care nu se poate totdeauna conta.

La lecțiile de deschidere de la matematică veneau și persoane de la alte discipline, studenți și profesori, iar noi, la rândul nostru, ne duceam la unele lecții de deschidere de la alte facultăți. Aceste încrucișări sunt cu atât mai mult indicate astăzi, datorită interacțiunii crescânde a disciplinelor.

Sunt convins că practica lecțiilor de deschidere nu a dispărut total nici un moment, de-a lungul anilor dificili pe care i-am parcurs, dar este nevoie acum de o inițiativă prin care ele să-și recapete vigoarea de altă dată. Și să nu uităm că nici lecțiile de închidere nu ar trebui date uitării.

Solomon Marcus

Diana Manole

Ziua întâi. La subsol

Metafora labirintului mi s-a părut totdeauna răsufletă așa că încep să râd în hohote când mă trezesc înăuntru.
Da: *Are toate semnele caracteristice.*
Da: *Zgomotul ușii trântindu-se în urma mea m-a înspăimântat.*
Da: *Habar n-am cum am ajuns acolo.*

dar
Știu: *Trebuie să mă ridic. Să mă lupt. Să mă dau cu capul de pereți.*

La figurat și, de ce nu, la propriu.

Într-un final s-o găsesc: *Ieșirea.*

Și n-am nici un chef de toate astea.

Merit, Doamne, un scenariu original sau măcar un décor modern.

Locul asta reprodus după o fotografie interbelică din Europa de Est

e pur și simplu un afront la adresa puterii mele de a visa.

Igrasie.

Apă curgând pe pereți cu miros de canal.

Un tub de neon clipind enervant și ironic.

- De cine crezi că faci mișto, Doamne?!

Mestec încăpățanată guma care a avut cândva gust de portocale.

Cu genunchii strânși la piept. Eu și metafora emigrării.

Emitând judecăți estetice. Plângând.

Stres post-traumatic: *Nimic nou!*

Poate doar absența minotaurului tăiat la montaj în numele actualizării.

Îi aud.

Foștii mei iubiții distribuiți unul câte unul în camerele de pe culoar.

- O, Doamne, ce parșivă mișcare de regie!

Numele lor pe etichetele îngălbenite

mă fac să mă întreb dacă totuși nu m-am culcat cu prea mulți bărbați?!

- Curvă!

- Ce să spun! Cine mai are azi timp să țină socoteală?!

Îi aud răsând și vorbind foarte

tare, dar nu înțeleg nimic. Un hotel?

Un spital? Purgatoriul meu personal?

Știu: *Ușile sunt închise, dar încerc să le deschid.*

Știu: *Nu mă vor auzi, dar îi strig.*

Până când corzile vocale plesnesc ca pe o gitară

cu care se joacă un copil de trei ani

lovind cu ea toate mobilele din sufragerie.

Știu: *Trebuie să merg mai departe, să încerc, să mă zbat!*

Ca o găină care caută ceva de mâncare în ograda părăsita

imediat după revoluția din decembrie '89

dar mă așez.

- Dacă într-un coșmar orice e posibil, atunci, Doamne,

de ce n-aș putea pur și simplu să dorm?!

Mă lungesc pe gresia tocită și acoperită cu mazăgă.

Nemișcată.

Câteva ore, sau câteva zile, sau câțiva ani.

Până amorfesc și mă apucă durerile reumatice.

Deh: *În România blocurile nu erau încălzite iarna.*

Asta nu face bine la oase.

- Poate că aș fi meritat, Doamne, un labirint ceva mai canadian...

Aer condiționat. Umidificator. Un veceu cu

hârtie igienică și săpun lichid la capătul culoarului.

Sau măcar: *Să visez visul din vis în culori de fondantă.*

Nu reușesc, în schimb simt o mână pe umăr.

Ce prostie! Asta nu face parte din scenariul arehtipal!

Deschid ochii.

O mutră zâmbitoare: *Giulietta Masina în varianta nord-americană.*

- Ce faci aici?

- Am căzut în timp ce căutam...

- Bine, zice și izbucnește în răs. Hai să încercăm pe acoperiș.

Ușa e chiar în fața noastră.

Și ieșim, Doamne, fără să înțeleg cum.

Ottawa
martie 2002

Calea nesfârșită

CARTE despre o călătorie, dar nu una obișnuită. Călătorul din cartea Ancăi Manolescu, de curând apărută la Editura Paideia, e unul spiritual, iar studiul – pornit dintr-o teză de doctorat coordonată de Andrei Pleșu – unul savant, academic, însă seducător prin felul în care își desfășoară subiectul. Autoarea vorbește despre percepția și simbolistica spațiului în lumea creștinismului ortodox. Monahismul pustiei și o întreagă tradiție a întoarcerii către propria interioritate, a intrării în sine pe drumul desfășurat de calea contemplației, sînt atent privite într-un discurs care se lasă cu greu încadrat unui gen precis. În

Anca Manolescu, *Locul călătorului*, Simbolistica spațiului în Răsăritul creștin, Editura Paideia, București, 2002, 240 pag.

principiu demersul propus de *Locul călătorului* e unul de hermeneutică religioasă, de decriptare a semnificațiilor spațiale, a topologiei construite în Răsăritul ortodox, dar autoarea pășește adesea în domenii învecinate, ca istoria religiilor și antropologia religioasă, alunebind chiar către discursul de tip etnologic prin lectura unor date de teren înregistrate în 1993, material al unui interesant studiu de caz prilejuit de reînțemeierea mănăstirii transilvane de la Parva-Rebra. E captivant felul în care, aproape insesizabil, Anca Manolescu trece de la un tip de discurs la altul, cu atât mai mult cu cît analiza temei pare inseparabilă de analiza textelor patristice. Și totuși în cartea aceasta cititorul va găsi multiple drumuri către subiect, către ceea ce autoarea numește *geografie sacră* și *geografie simbolică*: de la interpretarea arhitecturii, de o uimitoare expresivitate, a bisericii Kariye Djami din Fanar și pînă la analiza, pe un ton cît se poate de științific neutru, a episodului în care, cu cîțiva ani în urmă, Emil Constantinescu invoca în timpul campaniei electorale protecția unui misterios călugăr athonit – secvență înțeleasă ca recurs la depozitul simbolic propriu unui alt model social decît cel democratic. Acestea, alături de lectura textelor adînci, pline de savoare și înțelepciune sfîntă, din perioada primelor veacuri creștine. Totul, într-un discurs de o desăvîrșită continuitate și coerență argumentativă.

Care e relația dintre spațiu, termen ce se lasă ușor definit și

lecturi la zi

descriș, și țelul ultim al contemplativului, în fond o realitate indefinibilă și in-descriptibilă? E întrebarea care ar putea rezuma ținta cărții, dacă aceasta s-ar lăsa redusă la o singură întrebare. Dar studiul de față se numără printre cărțile greu rezumabile. Din motivul că, într-un anume sens, detaliul pare să devină subiectul cărții. Comentariul urmărește, cu puterea de a convinge, nuanțe de idee. Întrebarea de mai sus primește de la bun început un răspuns: "Spațiul e un termen ce se propune numai pentru a fi lăsat în urmă. E un reper a cărui depășire indică orientarea noetică justă." E reluat răspunsul acesta, în formulări și din perspective diferite, pe întreg parcursul cărții. Iar efectul reluării e tocmai aducearea către prim plan a analizei de detaliu pe care Anca Manolescu o face și care dă savoare studiului, în ciuda unui discurs ce, mizînd pe sensuri profunde, impune o lectură reluată, deloc ușoară. Interesantă e, de exemplu, distincția, urmărită de autoare cu ochi extrem de atent, dintre locul consacrat și cel însemnat, ultimul o expresie a globalității spațiului, adică a unui aparent paradox, tot așa cum aparent este și paradoxul traseului contemplativ, o "înalțare prin adîncire", o concomitență a scufundării în sine și a ascensiunii către divin, simultaneitate de neconcepție în logica obișnuită, dar pe care *rugăciunea inimii*, în ortodoxie, și *dihkr-ul*, rugăciunea sufiților, o fac posibilă.

Traseul cărții străbate două drumuri importante, unul în continuarea celui alt. O primă parte a studiului încearcă să înțeleagă, să caute o formulare a unui fapt în esență de neformulat, de neînțeles, pentru că, potrivit tradiției, textelor patristice, acesta depășește marginile intelectului – în ce măsură spațialitatea, dincolo de orice conotație mundană, servește căii urmate de contemplativ. Temă recurentă a scrierilor mistice, fuga de lume devine fuga de spațiu. Spațiul nu este însă abolit, ci epuizat, trecut în non-determinare. Există cîteva modele spațiale care sugerează însăși rămînerea în urmă a spațiului, cele în care inaccesibilul, ilimitatul pot căpăta intimitate – pustia, lumina, întunericul... Rămîne în această spațialitate, lipsită de măsură și de limită, mai mult decît o metaforică legătură cu datele spațiului concret? Două structuri topologice și de sens care susțin un spațiu propriu cunoașterii contemplative sînt "descoperite" în carte. *Chôra tou achôrétou*, cuprinde-re a necuprinsului, și *locul călătorului*. Textul, imaginea ico-

nografică, sanctuarul sînt apoi privite de autoare ca exerciții de topologie contemplativă. Cunoaștere dincolo de cunoaștere, spațiu dincolo de spațiu. Trebuie reluată o precizare: cartea aceasta nu se lasă rezumată. Titlul ei preia o formulare a lui Nicolaus Cusanus, o formidabilă trecere în cuvinte a realizării paradoxului topologic: "Călătorul în mers, acela ce se mișcă pe o cale infinită, dacă e întrebat unde se află, răspunde: «pe cale», iar dacă e întrebat de unde vine, răspunde «de pe cale»; dacă, în sfîrșit, i se pune întrebarea încotro merge, răspunde: «spre cale, venind de pe cale». De aceea, o asemenea Cale nesfârșită se numește locul călătorului și ea este Dumnezeu".

Raporturile dintre geografia sacră și cea simbolică sînt examinate, cu tehnică de miniaturist, în ultimul capitol al lucrării. Geografia simbolică e legată de importanța locului însemnat, reper peisagistic al înălțării căutate cu ardoare de contemplativ. Legendarul românesc al întemeierilor monastice trece în carte printr-o decriptare a sensurilor de o neașteptată prospețime. E fascinant felul în care legende vechi românești primesc o lectură ce le integrează unui amplu discurs, de natură teoretică, despre geografia simbolică. Insistența cu care e prezentat episodul căutării locului de ctitorie în binecunoscuta legendă a Mănăstirii Argeșului, sau cel în care Ștefan fixează altarul viitoare Mănăstiri Putna vorbesc despre felul în care așezările monastice prelungesc predispozițiile simbolice ale unui loc, ale unei antecedente experiențe contemplative, vizionare. Tinde geografia simbolică să devină și una identitară: legendarul legat de Putna și Curtea de Argeș e unul care ridică țara la nivel mitic. Un model care pare să persiste pînă astăzi. Îl descoperă autoarea în cele două studii de caz, cel al reînțemeierii Mănăstirii Parva-Rebra, și cel al *președintelui și pusticului*, de la alegerile din 1996.

Trei sînt autorii pe ale căror urme pășește Anca Manolescu în *Locul călătorului* – René Guénon, Henry Corbin și André Scrima, ultimul prezent în studiu cu mărturii orale și citate din scrieri aflate încă în manuscris. Dar cartea Ancăi Manolescu e una extrem de personală. Nu tonul neutru distant al specialistului îl găsește cititorul în lucrarea aceasta, pe care autoarea o mărturisește născută din "admirație față de strategia de studiu pe care Andrei Pleșu o aplică faptelor spirituale". Se vede printre rînduri profun-

da adeziune a autoarei la subiectul pe care îl descrie, și care e mai mult decît tehnica antropologului ce încearcă să intre în lumea pe care o studiază. E un discurs asemănător celui al teologilor ruși. Seamănă atașarea Ancăi Manolescu față de subiect cu atașarea lui Florenski față de icoană, pe care o prezenta totuși într-o analiza picturală de factură academică. Dar drumul e aici invers: al intelectualului către semnificațiile profunde ale sacralului în Răsăritul creștin.

Cătălin Constantin

Utopia/distopia bibliografică

DINCOLO de subtitlul ce figurează pe coperta cocheta a lucrării lui George Achim (*Iluzia ipostaziată. Utopie și distopie în cultura română*), o surpriză îl așteaptă pe cititor: "grosul" volumului e ocupat de o polemică asupra conceptului de utopie/distopie (cu referiri la teoreticienii genului, dar și la lucrări ce îl exemplifică) și doar o sută treizeci de pagini sunt dedicate genului în manifestarea sa românească (autorii discutați sunt Baconski, Nedelcovici, Voiculescu, Oana Orlea și Alice Bottez). Dacă demersul critic pe teren românesc e remarcabil de riguros și pertinent prin aplicarea metodelor de clasificare și analiza enumerate în prima și a doua secțiune a cărții, nu același lucru se poate spune despre discuția teoretică, care suferă printr-o oarecare lipsă de originalitate și prin confuzie: autorul afirmă că baza demersului sau e *relația utopie/distopie* pentru ca

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

În seria Humanitas Practic de buzunar

90 000 lei

Personalitate și temperament
Ghidul tipurilor psihologice
Patricia Hedges

PATRICIA HEDGES
Personalitate și temperament

90 000 lei

Regimul medical Scarsdale
Cum să slăbești
9 Filograme în 14 zile
Dr. Herman Tarnower
Samra Sinclair Baker

HERMAN TARNOWER
Regimul medical Scarsdale

GEORGE ACHIM

ILUZIA IPOSTAZIATĂ

utopie și distopie în cultura română

George Achim, *Iluzia ipostaziată. Utopie și distopie în cultura română*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002, 276 pag.

lecturi la zi

apoi să împrumute (fără a da nici un motiv) trasaturile portretului fiziologic al utopistului scriitorului de distopii.

Deși volumul are avantajul unei bibliografii consistente (după cum menționează toți cei trei critici citați pe a doua copertă), anvergura ei nu trebuie supraestimată. Dincolo de nume ce revin pe tot parcursul lucrării (Trousson, Suvin, Servier, Lapouge, Krumar, Antohi etc.), celelalte apar și dispar fulgerător, lăsând cititorul nedumerit și plin de întrebări: există vreun element care să justifice menționarea acestui scriitor/critic? Oare autorul tâlmăcește cu acuratețe, în cele câteva cazuri, răspunsul la aceste întrebări e negativ. Unul din exemple ar fi citarea și interpretarea lui Karl Mannheim (pag. 43): *Insistența lui Mannheim asupra aplicabilității ideilor utopice exclude orice accepție negativă a utopiei*. Pentru a demonstra eroarea de care autorul se face vinovat afirmând acestea, cititorul conștiincios se poate raporta la *Ideologie*, volumul lui Terry Eagleton (o autoritate în materie). Acesta îi dedica ceva mai mult spațiu aceleiași cărți de Mannheim (*Ideology and Utopia* - 1929) și explică îndelung rolul utopiei și raportul ei cu ideologia; concluzia lui e că teoreticianul mai-sus-menționat consideră utopia *premată și nereală și ca denigrând utopia, care e în mod similar "distorsiune a realității", el este pur și simplu orb la felul în care "cerințele epocii" pot fi tocmai idei ce trec dincolo de ea* (adică dincolo de epoca în discuție). Carevasăzică, Mannheim denigrează utopia dar îi și exclude accepțiile negative (!!).

Binefacerile galopului bibliografic include și irelevanța citatelor: o pildă în acest sens ar fi Donna Haraway, amestecată pe nedrept în discuția relativă la postmodernism, s.f. și utopie. Citatul respectiv e luat din capitolul *An Ironic Dream of a Common Language for Women in the Integrated Circuit* din lucrarea *A Manifesto for Cyborgs*: nu are nici în clin, nici în mănecă cu utopia, se referă (foarte sumar) la un segment precis din *cyborg fiction* (cel feminin) și ca atare afirmația din citatul respectiv e departe de a circumscrie tendințele acestei specii literare. De altfel, intenția explicită a autoarei și miza textului e de a demonstra că *cyborg gender* e o întrupare/imagie (*embodiment*) care ar putea fi - dacă femeile ar lua decizia politică de a și-o asuma - o *posibilitate locală pentru o război globală*. Dincolo de aceste exemple de inducere în eroare a

cititorului, avalanșa citatelor disimulează și anumite omisiuni semnificative: în capitolul *Iluzia ipostaziată: utopie și ideologie*, nu se menționează nicaieri (nici fugitiv, cum ne-am obișnuit deja) contribuția Școlii de la Frankfurt (legătura formulată de Adorno între utopie și principiul identității, pe filieră freudiană). În concluzie, cantitatea bibliografiei nu garantează și calitatea ei, mai ales atunci când criteriile pe baza cărora se face selecția rămân obscure.

Alexandra Olivotto

Cronica unei înfringeri

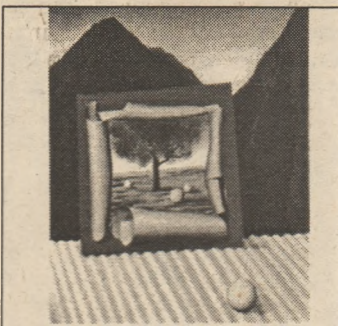

CRITICUL literar Cornel Ungureanu a fost, timp de un an, director al Teatrului Național din Timișoara. A fost ales în funcție în urma unui concurs organizat pe vremea ministrului Caramitru și a demisionat douăsprezece luni mai târziu, spre fericirea ministrului Theodorescu; jurnalul acelei perioade a fost publicat, la sfârșitul anului trecut, de Editura timișoreană Marineasa, iar cele 1000 de exemplare ale tirajului s-au vândut imediat: în felul ei, *Despre regi, saltimbanci și maimuțe* e o carte de scandal, în care un număr important de personaje ale orașului de pe Bega, în primul rând din teatru, apar în situații deloc măgulitoare. De aceea, cel mai bine reușește o lectură distantă, adică literară.

Jurnalul "directorului" Cornel Ungureanu e însă și cel al profesorului universitar, care ține cursuri despre Ion Barbu, dă examene, asistă la susținerea de doctorate, face inspecții de grad, e și cel al secretarului filialei locale a Uniunii Scriitorilor care participă la celebra Conferință ce-l instalează pe Eugen Uricaru ca președinte USR, și cel al directorului revistei *Orizont* cu multele lui obligații redacționale, și cel al coordonatorului grupului *A Treia Europă*, și cel al cinefilului care comentează pentru televiziunea locală, împreună cu senatorul (și scriitorul) Radu F. Alexandru, filmul săptămânii. Și, la fel, e jurnalul criticului, care își scoate propriile cărți (*La vest de Eden II*), scrie (la momentul respectiv, o carte despre Vasko Popa care avea să devină *Mitteuropa periferiilor*) sau participă la lansări. În *Despre regi, saltimbanci și maimuțe*, Cornel Ungureanu e totuși, întâi de toate, iubitorul de tea-

tru, prietenul lui Aurel Manea, al lui Ovidiu Iuliu Moldovan și Nicolaus Wolcz, intrat în neagra și coruptă fundatură a Teatrului Național din Timișoara cu sincera dorință de a face treabă și la fel de sincera credință că orașul lui e încă o „capitală a provinciei”. Și descoperă că nu-i deloc așa: actorii sînt fie netalentați, fie pretențioși, fie amîndouă, administrația e coruptă - directorul administrativ, inginerul silvic Socaciu, a dezvoltat o întregă rețea de import și distribuție a... ficățelilor din Ungaria, folosind dotările tehnice ale teatrului, toată lumea birfește pe toată lumea, prin presă circulă zvonuri abracadabrante, iar el e fîrît prin tribunale de un fost director dat afară din teatru la revoluție, acum cu certificat de revoluționar, care vrea anularea concursului. După schimbarea guvernului, cei care vor capul directorului Ungureanu sînt noul ministru și secretarii săi de stat, o altă serie de zvonuri, privind demisia lui, aparînd în presă cu mult înainte să-i dea prin mînte să demisioneze. Într-un final de poveste absurdă, spre fericirea generală, directorul Cornel Ungureanu își dă demisia.

Există niște fantome care bîntuie *Despre regi, saltimbanci și maimuțe* - cele ale *Generației Supra*, grașii avînd-o pe juna

Cornel Ungureanu

Despre REGI,
SALTIMBANCI și
MAIMUTE

Cornel Ungureanu, *Despre regi, saltimbanci și maimuțe*. Jurnal martie 2000 - iunie 2001, Timișoara, Editura Marineasa, 2001, 302 pag.

Gilda drept purtător de cuvînt, o specie de rinoceri ai zilelor noastre cu care se deschide și se sfîrșește jurnalul lui Cornel Ungureanu - la sanatoriul lui Lucian Petrescu (vîndut unui american de origine neclară) unde lumea bună vine ca să slăbească, însă unde se dovedește că aerul regiunii îngrașă. Afinitățile elec-

am primit la redacție

Cărți

- Petre T. Frangopol, *Mediocritate și excelență*, o radiografie a științei și a învățămîntului din România, București, Ed. Albatros, 2002. 338 pag.
- George Virgil Stoenescu, *Lupta cu îngerul (Fratele meu, 2)*, portretul autorului și prezentarea grafică de Mircea Dumitrescu, prefață de Eugen Negrici, postfață de Daniel Cristea-Enache, București, Ed. Univers Enciclopedic, 2002. 750 pag.
- Paul Chiru, *Diminețile unui setter*, roman, Norcross, SUA, Criterion Publishing, 2002. 22 pag.
- Dinu Ianculescu, *Un gând, un chip știut, un vis, un timp...*, rondeluri, București, Ed. Vinea, col. "Alb", 2002, 80 pag.
- Theodor Vasilache, *Fantasme din lumea cealaltă*, București, Ed. Vinea, col. "Alb", 2002. 78 pag.
- Anatolie Paniș, *Lagărul e viața noastră*, Editura Snagov, 2002 (proză memorialistică). 244 pag.
- Marcel Mureșeanu, *Memoria lui Orfeu*, Timișoara, Ed. Augusta, 2002 (proză scurtă). 2002. 196 pag.
- Constantin Mateescu, *Jurnal în libertate (1990-1993)*, Râmnicu Vâlcea, Ed. Almarom, 2002. 324 pag.
- Corneliu Irod, *Sărbătoarea*, roman (vol. I, *Ajunul*, vol. II, *Dimineața*, vol. III, *Cu soarele-n ochi*), București, Ed. ExamenE, 2002. 340+404+448 pag.
- Liviu Nanu, *Îndemn la nesupunere*, versuri, Alexandria, Ed. TipoAlex, 2002. 76 pag.
- Lucian Cristea, Traian Dârjan, *Vise comunicante*, versuri și epigrame, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2002. 110 pag.
- Dorel Radu, *Păsări în parc*, București, Ed. Bren, 2002 (proză scurtă). 168 pag.
- Dorel Radu, *Compromisul*, București, Ed. Bren, 2002 (proză scurtă). 154 pag.
- Dorel Radu, *Viață provizorie*, București, Ed. Bren, 2001 (proză scurtă). 134 pag.
- Petru Scutelnicu, *Viața de unică folosință*, prefață de Gheorghe Iorga, Bacău, Ed. Plumb, 2002 (versuri). 72 pag.
- Paul Sârbu, *Moartea în Delta*, prefață de Ovidiu Dunăreanu, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2002 (proză scurtă). 152 pag.
- Iulia Giurgiu, *Ruga lui Cain*, 33 de sonete, Târgoviște, Ed. Macarie, 2002. 48 pag.
- Ion Bogdan, *Spațiu posibil*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. "Poezii urbei" (coordonator: Ion Vădan), seria "Poezii Maramureșului", 2002. 138 pag.
- Vlad Scutelnicu, *Strigătul sferei*, Botoșani, Ed. Axa, 2002 (versuri; prefață de Gellu Dorian). 84 pag.
- Caragiale, *Moments*, traduits du roumain par Michel Wattremez, Lille-France, Wattremez.com, 2002. 96 pag.

Reviste

- *Deci*, publicație editată de Academia Cașăvencu, apare cu sprijinul Fundației Anonimul, redactor-șef: Laurențiu Staicu, redactor-șef adjunct: Alin Cornel Ionescu, director artistic și concepția grafică: Devis Grebu. Nr. 1/ 2 octombrie 2002. Din sumar: *Gândim, deci există* (editorial) de Laurențiu Staicu, *Domnul Marius Tucă Show sau despre mașinaria de format opinii* de Cornelia Constantin, Ramona Cherciu și Cristina Leș, *"Literatura a lăsat mulți scriitori fără serviciu"* - interviu cu Andrei Codrescu realizat de I.T.Morar, *Natură moartă cu case* de Augustin Ioan, *Impietățile biografiei* de Bogdan Suceavă etc.

tive ale lui Ungureanu cu Ionescu fac posibilă o astfel de apropiere: îngrașarea e o rinocerizare a zilelor noastre, iar 60% din populația României e supraponderală (Ungureanu are un vocabular foarte bogat cînd vine vorba să desemneze luarea în greutate, de la *grăscior* la *dodo-loață*). Ceea ce-l salvează pe idealistul director e umorul -

umorul negru, ironia, autoironia. În mijlocul supraponderalizării generale, doar el nu se rinocerizează. *Despre regi, saltimbanci și maimuțe*, un jurnal care se citește ca un roman. Cu condiția să nu-i cunoști pe cei care devin "regi" și "saltimbanci". Cazul meu.

Iulia Popovici

România literară 5

literatură

lecturi la zi

de Irina Marin

O carte scrisă din dragoste

CARTE scrisă din dragoste, spune Iulian Tănase în deschiderea volumului omagial *Pentru Gellu Naum*. O carte adevărată, aș adauga eu, care își propune să realizeze „imposibilul”, adică să sfideze moartea. La împlinirea unui an de la dispariția fizică a poetului, câțiva poeți, prozatori, oameni de literă, îmbracă „scurta cea albastră” a lui Gellu Naum, reușind să facă vizibilă „vocea care nu se vede.” Este vorba de o colecție de poezii și scurte fragmente în proza care încearcă să reînvie spiritul suprarealist naumian: barierele strânte ale materiei, ale raționalului, ale limbii, în ultimă instanță, cad una câte una, și tot ce rămâne este fluiditatea energiei creatoare și bucuria reîntâlnirii. Nu cred în practici oculte și nici în vrăjitorii, dar o astfel de carte are inevitabil ceva necromantic în ea. Gellu Naum este prezent pretutindeni, în fiecare pagină, mai ales prin concepția sa despre suprarealism ca mod de viață: „Mergi pe stradă și când dai colțul te lovești de un vers de Gellu Naum. Strălucitor și insolent” (Mircea Dinescu – „De ce mi-e frică de Gellu Naum”). Numarul de telefon din vis se adevărește într-un moment de „hazard obiectiv”. De asemenea: „there are things which exist even if you do not see them / Sunt lucruri care există

Pentru Gellu Naum/ For Gellu Naum, volum coordonat de Iulian Tănase, Editura Vinea, Editura Icare, 2002, 135 pag.

chiar dacă nu le vezi –” (Simona Popescu – „KATSINA”).

Cititorul s-ar aștepta ca acest memorial poetic să fie exclusiv opera unor apropiați ai lui Gellu Naum. Aceasta este încă una dintre convențiile pe care cartea le răstoarnă. Astfel, întâlnirile din viață, sortite adesea ratării (vezi *Ratarea unei întâlniri* de Andrei Codrescu), intră în concurență cu cele „din fereastră”, cum le numește Ilinca Bernea, cele din fereastra poeziei. Avem în acest sens mărturia Adelei Greceanu care spune în *Întrebătorul*: „Nu l-am cunoscut pe Gellu Naum în persoană. Nu am amintiri cu el. Nu pot să povestesc întâmplări miraculoase cum pot cei care l-au cunoscut. Dar îl iubesc;” sau pe aceea a lui Virgil Mihaiu din poezia *Tații mei de la nouă-sute-chenz, ce nu s'au întâlnit decât în acest poem conștând din catrene*. Neîntâlnirea, ca și tăcerea lui Dan Stanciu din *De la răsărit la spus, / de la apus la regăsit*, sunt, paradoxal, adevăratele punți de legătură între poet și discipolii săi, fie că aceștia i-au fost părtași în materialitatea vieții sau doar în cea a poeziei.

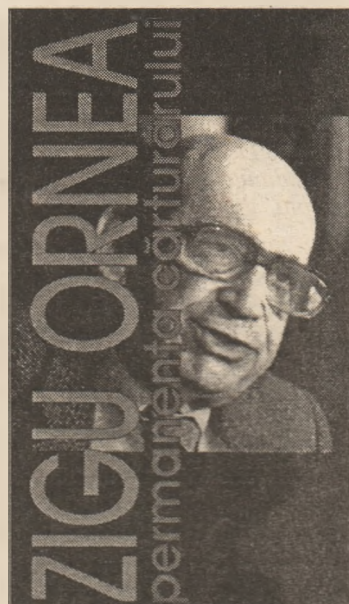
Cititorul are în față un volum care desființează ideea de limită: textele se perindă prin meandrele traducerii, metamorfozându-se din română în engleză, din germană în română și apoi iarăși în engleză. Tot ceea ce înseamnă Gellu Naum s-a transformat în poezie: „acum lygia și gellu privesc un album / din care răzbat torsături de pisici; mării / maestri n-au avut cozi, ci ghiare – își spun...” (Alex. Leo Șerban). Pololograma lui Sasha Vlad reprezintă fuziunea dintre poet și soția sa, ea însăși parte esențială din lumea poetică naumiană. Cât privește împletirea elementului grafic cu cel literar, trebuie menționat faptul că acest volum găzduiește în premieră în România un desen mediumnic al doamnei Lygia Naum, soția poetului, cea care, alături de Iulian Tănase, a avut un deosebit rol în conceperea acestei antologii.

Fotografia de grup despre care vorbește Iulian Tănase în fragmentul introductiv îi cuprinde, așadar, în primul rând, pe cei care l-au iubit pe Gellu Naum, omul sau poetul. Dar, de parte de a te simți stingher la citirea acestor pagini, stingher că nu faci parte dintre cei care l-au cunoscut, închei lectura cu sentimentul apartenenței la familia spirituală a ultimului mare su-

prarealist român. Cartea trăiește tocmai prin aceea că nu rupe cititorul de vocea textului, ci creează afinitate, mizând pe „înțelegerea drept în inimă.”

Elogiul unei personalități

UN ALT volum omagial publicat de curând este *Zigu Ornea – Permanența cărturarului*, apărut la Editura Hasefer, făcând parte din seria Caietelor Culturale coordonate de Geo Șerban. Cartea este o rememorare a vieții și prodigioasei activități a criticu-

Z. Ornea, Permanența cărturarului, volum alcătuit de Geo Șerban, Caiet Cultural (12), editat de *Realitatea evreiască*, publicație a Federației Comunităților Evreiești din România, Editura Hasefer, București, 2002, 432 pag.

lui și istoricului literar disparut dintre noi acum aproape un an. Din cele patru secțiuni în care este împărțită, prima - *Între oglinzi paralele* - strânge la un loc necrologuri, amintiri, mărturii ale celor care l-au cunoscut de-o viață sau numai prin intermediul cărților sale. Diferite ca tonalitate și stil de evocare, toate aceste articole conturează imaginea poliedrică a unei mari personalități. Un erudit, „talmid haham” (Itzhak Artzi), un truditur împătimit „până la uitare de si-

ne” al culturii române (Adriana Bittel), autor al unei „opere de benedictin” (Geo Șerban) – sunt câteva dintre formulările elogioase, dar nu mai puțin adevărate, care încearcă să surprindă tipul de cărturar, tot mai rar în zilele noastre, reprezentat de Zigu Ornea: omul sintezelor, al acumulărilor erudite, care epuizează rafturile bibliotecilor, în special pe cele ale Bibliotecii Academiei.

Sub titlul *Conversații cu... Zigu Ornea* citim două interviuri realizate de Daniel Cristea-Enache și, respectiv, Marta Petreu. Aici istoricul literar își declină originea evreiască, mărturisind în același timp – așa cum de altfel o fac toate lucrările sale – că „patria mea e literatura și cultura română”.

Treptele devenirii, cea de-a treia parte a volumului de față, aduce în prim-plan câteva secvențe autobiografice apărute în paginile *Dilemei* între decembrie 1999 și octombrie 2001.

Ultima și cea mai grăitoare dintre cele patru părți vine să confirme aprecierile elogioase de la început printr-o reeditare îmbunătățită a *Gloselor de altădată*, volum conținând o parte din intervențiile lui Z. Ornea publicate în aceeași revistă *Dilema*. Într-un cuvânt, avem în față un volum care reunește voci importante ale vieții literare contemporane.

Când literatura face loc cotidianului

APARUTĂ la Editura Cartea Românească, *Cum poți să fii persan* adună la un loc tabletele lui Costache Olăreanu publicate, în majoritatea lor, la rubrica „Fereastră” din *Adevărul literar și artistic* în intervalul 1998-1999. Cartea, a doua de acest fel după *Merci pour les covrigi*, este, așa cum era de așteptat de la un volum de publicistică, puternic ancorată în cotidian. În paginile ei se perindă personaje din viața politică și culturală actuală, apropiați ai scriitorului, reprezentanți ai Școlii de la Târgoviște, se fac referiri la emisiuni de televiziune, la Târgul de Carte București, la rezultatele ultimului examen de bacalaureat, sunt recenzate cărți și reviste. Este un cotidian pestriț în care răsună în permanență ecouri ale trecutului.

Ceea ce face savoea multor tablete este dezinvoltura călinesciană cu care autorul trece de la subiecte aparent puerile (vezi horoscopul, încercarea de a te lăsa de fumat, lenea și telecomanda) la întrebări grave. Felul în care Olăreanu își concepă ar-

Costache Olăreanu

CUM POȚI SĂ FII PERSAN

CARTEA ROMÂNEASCĂ

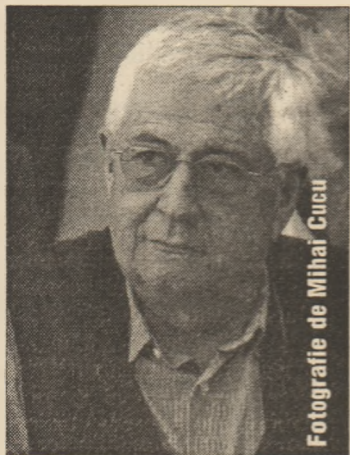
Costache Olăreanu, *Cum poți să fii persan*/ Publicistică, Cartea Românească, 2002, 231 pag.

gumentele îmi aduce aminte de o remarcă din *Jurnalul* lui Sebastian: „...deosebirea între Cioculescu și mine,” spunea diaristul, „e că el judeca «detășat», în timp ce eu judec cu însăși viața mea, prinsă în tot ce se întâmplă.” Acesta este și felul de a judeca al lui Costache Olăreanu, astfel încât ceea ce predomină în scrisul său este „trăitul” și nu abstracțiunile, generalitățile, de care el însuși se dezice. Un articol relevant în această privință este cel intitulat *Amintiri clujene*. La discuțiile infierbântate stărnite de propunerea înființării unei universități maghiare, autorul răspunde prin relatarea unei întâmplări din propria experiență, ilustrând anecdotice tensiunile etnice din Transilvania: confundat cu un „bozgor” ca-n Caragiale, de „un grup de inși” furioși, tânărul Olăreanu este supus unei probe de românism, în care cuvântul „brânză” ia locul biblicului *shibboleth*. Rezultatul: „M-au lăsat în pace. Continuându-mi drumul spre casă, cu genunchii tremurând și numai eu știu în ce stare, n-am mai avut atunci nici o ezitare și nici un regret de a părăsi Clujul cât mai curând posibil, deși începusem să-l îndrăgesc, lăsându-l în urma mea, cu toată brânza sau brinza lui.”

Un umanism reconfortant sau, mai degrabă, ceea ce englezii numesc *common sense*, străbate rândurile lui Costache Olăreanu. Fără exagerări, fără pretenții, fără pedantism, este un scriitor care redevine omul receptiv la cotidian. ■

Fotografie de Mihai Cucu

Matei Călinescu

O scrisoare deghizată

colo, *Jurnalul suedez I*, asupra căruia îmi atrăsese atenția o colegă, Sanda Cordoș. Traversînd o perioadă dificilă a vieții ei, mi-a spus ea, bolnavă fiind și de mai multe ori spitalizată, această carte îi făcuse mult bine. Am verificat eu insumi acest efect stimulator, dătător de viață și de energie citind jurnalul Gabrielei Melinescu și simțindu-mă îndemnat – chemat de vocile amintirii care veneau din text, delicate și totodată vibrînd de o forță subtilă și severă – să scriu despre această carte extraordinară, să scriu numaidecît – ceea ce am și făcut, trimițînd fără întîrziere articolul meu revistei 22, unde a apărut. (Un fragment, spre mîgulirea mea, a fost selectat pentru coperta a 4-a a noului volum.)

Acest articol era, cel puțin în parte, o scrisoare deghizată în care pronumele la persoana a 2-a singular – acel "tu" cu care te adresezi unui prieten regăsit – alunecase în pronumele la persoana a treia... Abia așteptam să citesc noul volum al jurnalului suedez – trimis de Editura Polirom prin poșta electronică – și l-am citit, în pagini tipărite de

imprimanta mea din Statele Unite, cu aceeași adîncă implicație personală cu care citisem primul volum. Această implicație personală în lectură – această relație de lectură de la *eu la tu* – mi-au confirmat-o și alți cititori ai jurnalului, care o cunoșteau pe Gabriela Melinescu doar din scris, unii din ei foarte tineri, care o descopereau doar din acest jurnal.

UN JURNAL *fără secrete*, cum mărturisește la un moment dat autoarea, scris în caiete care nu trebuia să fie ascunse pentru că n-aveau nimic de ascuns (dar nu era însăși limba română în care erau scrise o limbă secretă în Suedia, cum ar fi și suedeza aici, în România?), textul celor două volume ale Gabrielei Melinescu închide dacă nu un secret o taină: *aceea a respirației*, a unui text care respiră, inspiră și expiră, într-un ritm în care coexistă mirarea în fața lumii, iluminările metaforice, rugăciunea isihastă a *inimii* – revenind mereu – și *asceza* artei, expresiile unui *sensorium* bogat și intens și tăcerea care dă putere cuvîn-

tului. Poetă a marilor ceremonii interioare, Gabriela Melinescu stăpînește meșteșugul, cum mărturisește ea, de a scrie "într-o limbă fără limbă", de a spune și de a nu spune, de a folosi cuvintele și necuvintele, de a se plasa la interfața dintre scris și ne-scris. Astfel, în iulie 1986, ea notează: "Îmi dau seama că acest jurnal, în fond, nu este un jurnal. Mai degrabă pietre mici scoase din sursele energiei cotidiene pentru a construi, în aer, o piramidă imensă împreună cu ce n-am scris. Revelația unui spațiu de energie interioară trăind și în exterior, sau mai degrabă sugerînd ceea ce n-a putut fi exprimat... Foarte des ca, citind, la alți scriitori acea energie interioară, ținînd de limba interioară cu care se scrie." Dar, aș adăuga eu, această limbă interioară – care se învață înfinit mai greu și totodată înfinit mai ușor decît orice limbă străină – puțini scriitori o știu bine, Gabriela Melinescu face parte din acest mic grup de aleși.

Jurnal suedez II acoperă o perioadă de șase ani, 1984-1989, încheiată cu drama personală a morții lui René și a găsiirii, după eforturi care lăsau puțin loc speranței, a unui loc de veci pentru el în cimitirul-muzeu în care e înmormîntat și August Strindberg; încheiată și cu drama istorică a singeroasei "revoluții" din România (pe care autoarea o scrie între ghilimelele ironiei – o ironie a soartei?). În ultima pagină a volumului – care va fi desigur urmat de altul, de altele – Gabriela Melinescu descrie o melancolică și meditativă plimbare prin cimitirul Norrkyrkogården, cu o oprire la mormîntul lui Strindberg cu crucea lui modestă pe care stă scris *O, crux, ave spes unica* (O, cruce, singura noastră speranță), și cu o revedere, în memorie, a ultimului "chip al lui René, atît de senin, parcă «odihnindu-se în durerea lui», cum scria Elias Canetti despre masca mortuară a lui Blaise Pascal.[...] M-am gîndit, întorcîndu-mă pe jos acasă, la metamorfozele celor iubiți de mine; cum, fără să bag de seamă, toți s-au transformat de-a lungul anilor, devenind alte persoane, cu o grabă uluitoare, arzînd ca niște flăcări în propriul lor corp, ca pină la urmă să devină ceva mai mult decît un pumn de cenușă." Acest "ceva

mai mult" îmi evocă versul lui Mallarmé, "tel qu'en lui-même l'éternité le change", sculptat și rămas în memoria mea din parcă o viață anterioară (anterioară exilului care e și el un fel de moarte), din acea vreme ireală care va deveni și mai ireală, în care jucam împreună cu Nichita Stănescu jocurile secunde ale poeziei. N-a ars și Nichita ca o flăcără devoratoare în propriul său corp?

M-A EMOTIONAT – pe planul subiectiv-fantasmatic al lecturii mele a jurnalului Gabrielei – regăsirea cu Nichita și cu alți vechi vechi prieteni, prieteni de cînd lumea și chiar alți eu-insumi; surprinzător, într-o notație fugitivă, l-am revăzut și pe Genu Ghelber, cel care se plîngea că i-am scris o biografie imaginară sub masca urît-sublimă a lui Zacharias Licher, ne-dîndu-și seama că era vorba tot de o proiecție autobiografică – pentru că, nu-i așa?, suntem toți condamnați, în ciuda intențiilor noastre, să scriem despre noi-înșine sau despre *alți eu-insumi*, iubiți sau detestați, generoși sau meschini, îngeri sau monștri, – îngeri transformați în monștri sau monștri transformați în îngeri – despre felul cum ne imaginăm pe noi înșine în alții și despre – mereu ipotetic, mereu nesigur – despre felul cum se imaginează alții în noi... Asta e adevărat și despre pura teorie, căci nu spunea Paul Valéry, pe care-l citez din memorie: "Orice teorie e autobiografie"?

Iată doar cîteva din gîndurile pe care mi le-a trezit lectura *Jurnalului suedez* al Gabrielei Melinescu, poetă, de la începuturile sale, a ceremoniilor de iarnă, pe care le continuă și acum, cu aceeași vitalitate în așteptarea unei mari Primăveri, o Primăvară ale cărei rituri minunate se străvăd mereu printre dansurile albe ale celor de iarnă.

DESCARTES îi scria în 1648, de la Paris, dintr-o casă în care locuia cînd venea de la Amsterdam, prințesei Elisabeta de Boemia: "Așa cum mă aflu aici, cu un picior într-o țară și cu celălalt în alta, consider condiția mea foarte fericită, întrucît este liberă." Și eu, plecat din România lui Ceaușescu acum 30 de ani, și vechea mea prietenă Gabriela Melinescu, care a părăsit țara cu 2 sau 3 ani după mine, ne găsim *azi* – un azi care a început acum 12 ani – într-o condiție similară după prăbușirea în ignominie a comunismului: suntem deci liberi de a reveni în țara în care ne-am născut, suntem liberi în sensul sugerat de Descartes în epistola amintită.

Datorită acestei libertăți mi-a căzut în mînă anul trecut, cînd mă aflam la Cluj ca Visiting Professor al universității de a-

cerșetorul de cafea

de Emil Brumaru

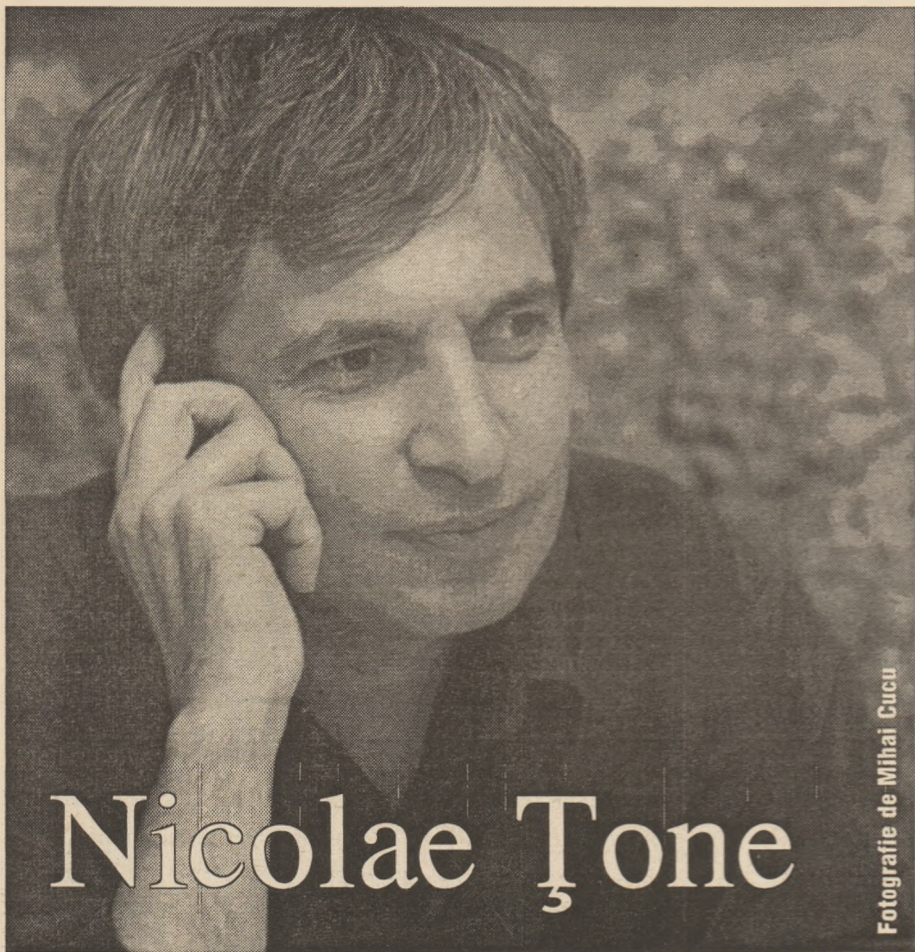

Îngeri-Trăsni-Zdrobilă

(Zbaterea mașinării de scris)

EU figura dînsului, jur, nu i-am zărit-o niciodată. Și nici nu doresc. Bănuiesc că-i înspăimîntătoare, frumoasă, rilkeană, necruțătoare prin bunătatea-i nefirească, nelumească-n obiceiuri. Prefer să-i simt doar neglijența, răsufierea de plantă animală, rotirea-i invizibilă deasupra țestei, lipirea tandră, periculoasă, pe întuneric a pieptului pufulos de inima-mi ce-ncepe brusc să bată-n ritm de versuri. Îngeroioloiu, Nimbodedalissimul scortșos-suav distribuie har cu cotiuga, cu vagonul, cu elicopterul dacă-i cășunează a-ți înfiripa un pustiu de fericire, c-o oază-n mijloc, spațiu sfînt în clocotul izvoarelor pătrate, loc tapisat cu ierburi mătăsoase, teribile-n tăiușul fin, popas presărat cu pietroaie de smarald și alte topaze safirii plus bulgări de cristal logodiți cu, oh!, roua clandestină. Dumnealui, c-o sfilră duioasă, dezghioacă iluziile ca a pe-o nucă proaspătă, cu coaja verde, descătusează-n aer curcubeie, le transformă-n coapse de, de... femeie, te-mbie să-ntinzi mîinile șiroid de cuvinte, cu unghiile zmulse de cleștișorii disperării (dis-pe-ră-rii, urlați în cpr, mai tare, mai tare, cu avînt!), da, mîinile cu oscioarele umflăte, crăpate... să bezmeticești ca orbețul (mort-răscopt), amăgit a pipăi nimicul, carnea dizolvată-n zăgrăveli șterse de întemperi exacte, realitatea topită-n jumări la minus înfinit. Îngeroioloiu ne prepară într-o omletă de amurg cu sos de paradis pierdut, regăsit, hăpăit, digerat... ■

Fotografie de Mihai Cucu

Nicolae Ţone

domnița poezie face rondul de dimineață

ea a venit plutind pe saboți de sticlă albastră strălucind ca o bijuterie de mare finețe
gleznele ei luminau ca stelele la douăzeci de centimetri deasupra pământului
rotulele nu mai povestesc chiar ne orbeau
ochii nu-i avea cu ea și nici sinii și fără ochi și fără sini era perfecțiunea întruchipată
domnița poezie nu scotea nici un cuvânt nu silabisea nici o literă nu făcea
nici un semn

era mută și foarte frumoasă și-n loc de ochi și de sini avea
unele cu altele-mbrățișate multe văzduhuri albastre
și prin pulpele ei se zărea ca prin vitralii halucinante cum furnicile vie ale morții
și cum furnicile moarte ale vieții dansau un dans frenetic exagerat de bizar
era în tăcerea sa sculpturală foarte tandră și foarte sinceră și foarte adevărată
domnița poezie făcea rondul de majestate era dis-de-dimineață și eu eram
epuizat de luptele de gherilă dintre bătrînul ficat și bătrînul plămîn
din trupu-mi întîns ca un arc deasupra unei prăpăstii piezișe
și-mi lingeam pieptul cu limba unei pisici fosforescente venită în vizită

dintr-o viață glorioasă de altădată
și-mi stîmeam durere roșietic-amăruie și nespuse de fragedă lăsîndu-mă mușcat
de un fel de șarpe boa cu dinți ferăștrău

domnița poezie continua să facă rondul matinal cu pași fermi de cristal
mă privea pesemne din cînd în cînd cu obrazul ei fără ochi

și mă încuraja să rezist
în picioarele ei saboții albaștri scînteiau de-a dreptul divin și pe trupul ei
la distanțe egale de plexul solar sediul peștera străveche ale sufletului
creșteau două ceasuri imense cu timpul sfîrîind cum fierul încins
azvîrlit în delir peste trupul de carne

ea a venit plutind pe saboți de sticlă albastră strălucind ca o bijuterie de mare finețe
ochii nu-i avea cu ea și nici sinii și fără ochi și fără sini era perfecțiunea întruchipată

tineretea frumusețea și moartea poemului

din femeie în femeie călătorește tinerețea frumusețea și moartea poemului
rafinat și viril
din femeie-n femeie călătorește fiul meu nenăscut trandafir cu tîjă de trestie
garioasă cu petale de trandafir
am fost un mare norocos al acestei lumi prăbușită iremediabil în moarte
abia mîngîiată de viață
am fost poate chiar leul și nu umbra leului am fost poate chiar tigrul și nu
umbra tigrului

am mîncat oricum din femeie cu mare poftăciune tăciune după tăciune
am sorbit tot pînă la ultima celulă de carne linguriță după linguriță
și ceșcuță după ceșcuță de speranță și disperare
femeia este de la-nceputuri marea în care picură toată sarea lumii și cea aievea
și cea din haos din necuprins
femeia e sfoara singura pe care nu poți s-o rupi cu dinții și nici cu cine știe
ce ferăstraie meschine
femeia e fluierul e muzicuța este armonica este orchestra maxima
*
din femeie în femeie călătorește tinerețea frumusețea și moartea poemului
rafinat și viril

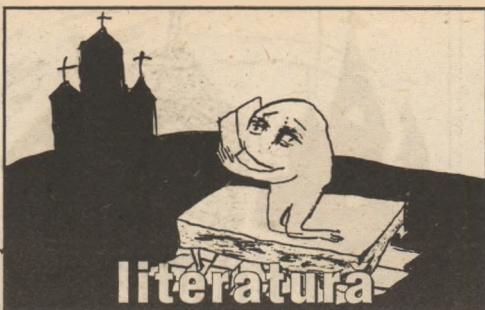
țitele ei spuneau eu spuneau tu ziceau da ziceau nu

și țitele ei erau mai înalte mai dulci mai vie decît ea
și țitele ei erau ca un arbore acoperit milimetru cu milimetru de fructe
rotunde și argintii
și țitele ei erau un deal o punte străveche de corabie pe care urcau legați
de mîini și de picioare sclavii vînați în preriile africane
și țitele ei erau fluier în flăcări pe care se topeau buzele mele în timp ce cîntam
în limba ehei leopardă un poem de desfrîu bărbăție imbatabila
și preamînire a împreunării ilimitate pe paturi verticale
și țitele ei vorbeau deodată cu cele zece mii de sfîrcuri albe ori roz tari ori
zemoase în chineză în engleză și în franceză în română germană
și japoneză în greacă ivrit și dac-o fi existînd filipineză
și țitele ei visau cînd erau obosite o mie de visuri unul după altul într-o singură
carnivoră clipa
și țitele ei mă vedeau intrînd în teba străveche călare pe un elefant paradisiac
cu spinarea stomahul și trompa de aur
și țitele ei mă îmbrăiau și mă îmbrătau și mă sfințeau și mă albeau cu laptele lor
irupînd în văzduh la orele cele mai prielnice ale nopților și-ale zilelor
și țitele ei spuneau eu spuneau tu ziceau da ziceau nu se pupau pe obraji
pe iriși pe pleoape ori se-ncolăceau ca șerpii nemuritori pe după nouri
pe după virgine păduri și ape pe după oceane intens involburate
și țitele ei la plus și la minus aveau toate culorile furate și aveau topite filele
în capodopere scufundate
și țitele ei îmi înghițeau cu blană cu gheare cu prada proapsăt îngurgitată
tigrii și rechini din străfundul capului
și țitele ei erau ca niște munți adolescenți și verzi în formă de inel ori de palmier
ori de violoncel ori de armonică ori de vioară
și țitele ei erau riuri de vară piriuri de toamnă cascade de primăvară și ghețari
strălucitori în iarnă
și țitele ei beau șampanii de mentă cu paiul de diamant sorbeau jar cu vătraul
jucau țurca pe stele
și țitele ei luminau pînă la ultimul oscior cimitirele bărbăților și-ale femeilor
din care dintr-unul în alta și dintr-alta într-unul trupul meu
și singele meu și mușchiul limbii mele au coborît pe pămînt
și țitele ei au pentru somnul meu scurt și pentru somnul meu lung definitiv
corabii în lacrima lor
și au pentru carnea mea trecătoare citeodată acră și deșucheată și rea sicriu
de domn în zahărul și-n curcubeul lor înrobitor sonor
*
și țitele ei erau mai înalte mai dulci mai vie decît ea

hodă în metru haotic scrisă în hțara lui guguștiuc bhosul

pe cine să pun ochiul ca o șă și viața tot așa și moartea de asemenea
*
privighetoarea fu spintecată cu pumnalul cu care magazinerul ospiciului
a tăiat porcul curca și vițelul în decembrie trecut
*
o o oho ohoho neam slinos de os de lingușitor de mercenar de troglodit și barbar
*
să înghiți neant dintr-o sticlă de porțelan mai înaltă decît întunericul să te-mbeți
criță și să strigi pînă-ți plesnesc creierii viața este o leprozerie
cu ușile smulse de ce nimeni nu fuge din ea
*
un cucui crescut pe moțul poemului ca un ciorchine de excrescențe
pe obrazul leprosului
*
de pămînt mă sprijin și lovesc în el ca-ntr-un sac de box
și pămîntului îi curge beznă din nas și din ochi
ca unui țilhar împușcat cu alice de piatră în obrazul mătăhalos

semn de carte

de
Gheorghe Grigurcu

Un spirit liber

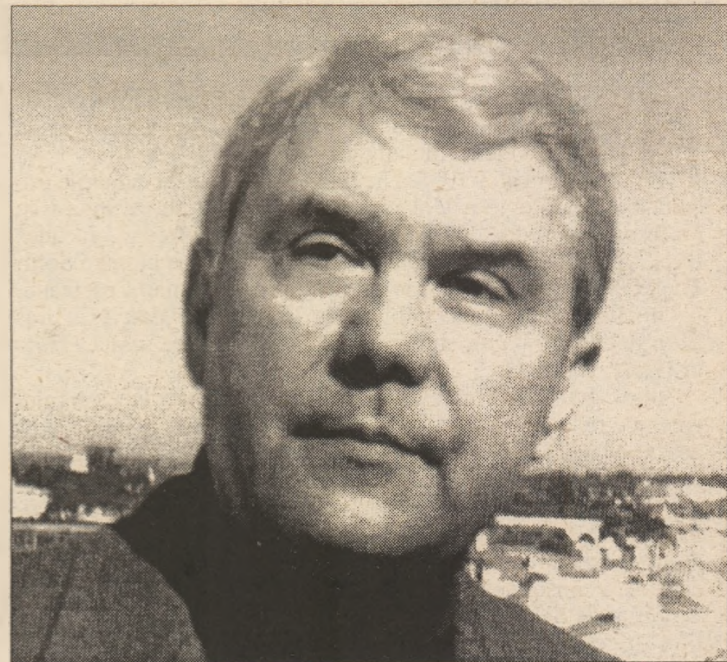
DACĂ potrivit definiției lui André Gide jurnalismul este ceea ce va interesa mâine mai puțin decât azi, putem observa că textele lui Mihai Zamfir, grupate sub titlul *Jurnal indirect*, au șansa de-a se așeza pe terenul fertil al cooperării dintre gazetărie și jurnalul intim. Evident, termenul jurnal conține, aici, o duplicitate. Ziua e unitatea de măsură atit a jurnalului intim cât și a ziarului. Diferă doar substanța asupra căreia se aplică, în cazul de față modalitatea ziaristică deschizându-se cu generozitate meditației, conotației sensibile, particularității expresive a unei interiorizări. "Paginile de față, mărturisește autorul, se înscriu distanțat și ironic în moda curentă: ele compun un «jurnal indirect», după expresia eliadescă, sînt o antologie a articolelor publicate timp de șapte ani și jumătate în revista «România literară» sub rubrica «Mădăria literară» și «Mădăria literară»". Pentru a urma o precizare autocaracterizantă nu doar din punct de vedere "tehnic": "Am subintitulat volumul *Jurnal*, deoarece textele reunite în el pot fi citite ca înșiruire de note zilnice; ele urmăresc istoria dintre 1990 și 1997 și o fac cu intensă participare emotivă, cu atașament explicit de partea unei cauze politice bine definite și cu o repulsie nedisimulată față de «vechiul regim» prăbușit în 1989". Articolele în cauză, apărute în ritm hebdomadăr, se înscriu – urmăm sugestiile d-lui Mihai Zamfir – pe două coordonate, ambele inconformiste. Natura lor literară e, cu cochetărie, declarată "inactuală", în virtutea lapidarității și a aspectului lor "fragil", de fragment, menit a irita cultul sistemului, sintezei, "globalizării" nu o dată redundante: "Tregerile prea bruște pot omori luciditatea. Nici o ordine prestabilită, nici un plan serios în aceste prime fragmente de scris liber; priveam lumea din jur și o comentam exclamativ, condus doar de sentimentul pur". Factura lor morală justifică astfel epitetul "indirect": "Jurnalul indirect aspiră să fie jurnalul românului anonim, obligat la tăcere decenii la rând, dar care încearcă să-și regăsească respirația normală, după ce a suportat «anii ciumei»". Altminteri spus, jurnalul în cauză nazuiește o tranziție de la liber-

tatea launtrică, imanentă oricărei scrieri diaristice, la libertatea publică, proprie momentului 1989, în urma unei foarte lungi perioade de opresiune. Așadar, în chip natural, un prim subiect abordat este cel al libertății.

MIHAI Zamfir se întreabă ce este libertatea, cu o nedumerire de bun simț, stîmă de schimbarea istorică menționată și coroborată prin vizitarea tezelor celebre în materie, de prefirarea unor sintagme ale lui Platon, Spinoza, Kant, Hegel, ca și de rememorarea singeroaselor ei jaloane care au fost Revoluția franceză și Revoluția rusă ("n-o voi ști probabil niciodată"), dar a realizat, ca într-o iluminare, ce înseamnă lipsa de libertate: "ea înseamnă să asisti la un unic program TV de trei ore pe zi, identic în ineptie, să citești doar un unic ziar (la rîndul său inept), dar purtînd diferite titluri, să nu poți circula nu numai în alte țări, ci chiar în propria-ți țară, să auzi același discurs cu un cîmp lexical de trei sute de cuvinte (în care includem prepozițiile, conjuncțiile și adverbele), să alegi un singur partid și, finalmente, să ai un singur drept civic – acela de a spune necondiționat *da*. Lipsa de libertate este *unul* metafizic, *unul* absolut". Caci totalitarismul a sugrumat libertatea sub ambele ei înfățișări principale, specificate de către filosoful american Isaiah Berlin, în esul intitulat *Doă concepții despre libertate*, și anume "libertatea negativă", cea de-a se exprima, de pildă, fără cenzură, și "libertatea pozitivă", adică puțința de-a participa la deciziile obștești, de-a exercita autoritatea în genere. Deși plonjînd în dialectică, eseistul nostru se exprimă fără pedanterie, cu un suris chinezesc: "Subtilii dialecticieni îmi vor aminti, fără îndoială, faimoasa «necesitate înțeleasă» și «caracterul formal» al alegerilor de tip burghez, în care eu pun ștampila doar pe unul dintre mai multe buletine: e dreptul lor și îi felicit pentru certitudinile de care sînt stăpîniți. În ce mă privește, mă voi mulțumi de acum încolo cu modesta mea antidefiniție, la care am ajuns *per fas et nefas*". Aici se deschide un alt unghi, întrucît, la rigoare, *nefas* oferă un paradoxal colac de salvare (intervine o concepție stoică asupra libertății): "Mai bine să taci

decît să minți cu bună știință – acest precept transformat în regulă comportamentală poate fi eroic, improductiv, uneori frustrant, dar e unicul ce ne poate prezerva talentul. Cîți nu s-au pierdut alunecînd pe panta concesiilor, unii dintre ei extrem de talentați? Pactul cu Diavolul se plătește (ar fi trebuit s-o știm de mult) cu un preț acceptat, cu «sufletul» celui în cauză, pentru scriitor, cu personalitatea sa, în care talentul, cultura, conștiința și relația cu ceilalți formează (din păcate sau din fericire) un singur tot, indestructibil și inseparabil". Bucuria eliberării de teroarea ispitei (câci sînt și ispiti care terorizează!) e capabilă a răscumpăra suferința îndurată: "Dacă totuși ai avut tăria să nu semnezi acest pact, nici măcar prin acțiuni subreptice, ce satisfacție enormă în clipa libertății și ce disponibilitate alegră de a te instala, rapid, în Adevăr!". Deoarece e vorba de o regăsire a ființei naturale, de *starea* ei izvorîtă din codul genetic: "Am înțeles atunci un lucru neașteptat, se confesează autorul, acela că în forul meu intim fusesem dintotdeauna liber". Și, bineînțeles, de confruntarea cu adevărul, ființa (rațională) fiind magnetic atrasă spre acesta (conform unor Spinoza și Leibnitz, dar fără cenzura menită a elimina "pasiunile!"), neîntrînd în discuție, decît eventual ca o aberație, căderea în ceea ce a numit cineva recent, "capcana adevărului" (aceasta ar presupune "eliberarea" prin minciună, nu-i așa?).

RECONFORTANT e să constatăm consecvența lui Mihai Zamfir cu premisele d-sale teoretice. Într-un spațiu în care, de-atîtea ori, butada lui Arghezi, una vorbim și alta fumăm (de-ar fi să amintim doar revizuirile admise cu o morgă principială, "de ochii lumii", însă *de facto* înabușite fără cruțare), d-sa se manifesta ca un spirit într-adevăr liber. Nici o citime de compromis, de adaptare, de "diplomație" nu se strecoară, precum un unguent... lucrativ, în mecanismul demonstrațiilor ce le efectuează. Demnitatea eseistului e ireproșabilă. În felul acesta ne este dovedită în act corelarea inevitabilă a libertății cu adevărul (minciuna provenind totdeauna dintr-o constrîngere vădită ori ocultată a eului). La polul opus ipocritului

"apolitism", dl Mihai Zamfir săvîrșește o sagace analiză a postideologiei, *id est* a persistenței mentalității ideologice, a acelei "imbecilizării" obligatorii a cotidianului pe care a practicat-o cîrmuirea comunistă și pe care se silesc a o continua emulii ei postdecembriști, punînd în paranteză doctrina, "pe tăcute", prin perfidia unor măsuri administrative: "Marea realizare a regimului politic de după decembrie 1989 o reprezintă înțelegerea acestui lucru simplu: poți acționa în spiritul unei ideologii (al aceleiași!) fără a mai face nici un caz de ea, fără măcar a o mai pomeni, și cu rezultate mult superioare. La ce bun să limitezi – prin decrete și legi – călătoriile în străinătate, cînd poți realiza același lucru fixînd prețul unui bilet de avion București-Paris la 350.000 lei (sin-

tem în 1993!- n.n.), adică la echivalentul unui an de salariu! La ce bun să mai stabilești liste complicate de publicații străine interzise, cînd, fixînd prețul unui hebdomadăr francez de cultură la 1700 lei, ai tăiat raul din rădăcină?". Concluzia e metaforic-drastică: "Iată cum, în noile condiții istorice, ideologii noștri deghizați își fac treaba cu seriozitate. Pentru că ideologia e ca sifilisul: nu trece niciodată complet, nu te (mai) omoară, dar nici nu te lasă întreg". Nu mai puțin de efect ni se înfățișează examinarea colaboraționismului, continuat, după cum vedem cu toții, de un neocolaboraționism cu personaje doar uneori reînnoite, frecvent bizuit pe cele conformate *pour un double emploi*.

(va urma)

14 ani în 468 de pagini

NEOBOSITUL istoric literar Victor Corcheș și-a asociat doi colaboratori, Gelu Culicea și Cătălina Grideanu, pentru a realiza o prezentare sistematică a *Revistei Fundațiilor Regale*, publicație care timp de 14 ani (1934-1947) a promovat și apărut principalele valori ale culturii românești, cu minime concesii făcute conjuncturilor politice. Din strădania celor trei cercetători a rezultat o bibliografie-antologie de 468 de pagini (publicată recent de Editura Europolis din Constanța). Lucrarea oferă tinerilor cititori de azi, descurajați de dificultatea consultării colecției revistei la bibliotecă, o imagine edificatoare a *Revis-*

tei Fundațiilor Regale. Folositoare se dovedește, în această privință, și prefața semnată de Valeriu Râpeanu, care evocă o întreagă suită de inițiative ale casei regale din România - și îndeosebi ale regilor Ferdinand I și Carol al II-lea - pentru sprijinirea culturii românești. (Al. Șt.)

biografie

NICOLAE VELEA s-a născut la 13 aprilie 1936 în comuna Cepari din județul Argeș. Părinții lui, Gheorghe și Dumitra Velea, erau amândoi învățători.

Între 1953-1958, Nicolae Velea urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, avându-i ca profesori pe Tudor Vianu, Al. Rosetti, Iorgu Iordan, Jacques Byck, Al. Graur, Edgar Papu. Printre colegii lui se numără Sorin Titel, Gabriel Dimisianu, Livius Ciocărlie, Domițian Cesereanu.

În 1957 debutează ca publicist în *Viața studentească*. Ca prozator debutează cu un an mai târziu, când îi apare schița *Poarta* în *Gazeta literară*.

Între 1958-1964 lucrează ca redactor la *Gazeta literară*, fiind coleg de redacție cu Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Paul Georgescu, Matei Călinescu, S. Damian, Gabriel Dimisianu. Prima carte, volumul de proză scurtă *Poarta*, îi apare în 1960 și îl impune ca un prozator original (excesiv de original, consideră unii comentatori). Cartile pe care le va mai publica de acum înainte, modeste ca număr de pagini, dar substanțiale artistic, nu vor face decât să-i consolideze succesul inițial.

Timp de doi ani (1964-1966) lucrează ca redactor la "Rom-film", Secția scenariu, iar din 1966 și până la sfârșitul vieții - ca redactor la revista *Luceafărul*. În 1965 se căsătorește, cu Elena Stan, și ea absolventă a Facultății de Filologie, și ea prozatoare (își semnează textele Ana Delea), iar în 1967 i se naște singurul fiu, Andrei Velea.

Toți cei care îl iubesc și îl admiră pe Nicolae Velea (și sunt mulți la număr) asistă dezolați la ruina sănătății lui, din cauza alcoolului. În cele din urmă, într-o noapte geroasă de iarnă - 31 ianuarie 1987 -, el cade în zăpadă, în apropiere de Piața Scânteii, și moare înghețat.

Faima scriitorului nu s-a stins o dată cu viața sa. Criticii și istoricii literari au continuat să-l evoce și să-l analizeze opera, printre cei mai inspirați exegeți ai lui numărându-se fostul lui coleg de facultate, Gabriel Dimisianu (din studiile căruia am extras și informațiile folosite în acest *curriculum vitae*).

Împotriva politicii de înfrumusețare forțată

NICOLAE VELEA se considera un bărbat urât. "L-am surprins nu o dată - își amintește Gabriel Dimisianu - trăgând cu ochiul în vreo oglindă și murmurând: - Urât sunt, domnule!" Dar urâtenia lui avea farmec. "Va fi fost poate cum spunea - adaugă memorialistul -, făcut într-adevăr din atâtea disproporții și asimetrii, cu imensul cap montat pe un trunchi nu prea masiv, deși părea mătăhalos, greoi, în toată alcătuirea neșlefuit, «nefinisat» (cu excepția frapantă, prin contrast, a mâinilor, sigur frumoase, fine), va fi fost deci Velea, cum să zic, lipsit de grație fizică, stângaci și în gesticulație, în mișcări, primejduind mereu obiectele casabile din încăperile în care se afla și luând din belșug pe haine varul de pe ziduri, dar fapt este că, fiind cum era și nu altfel, încânta cu prezența sa pe toată lumea."

Conștient de urâtenia lui, Nicolae Velea și-a asumat-o. El și-a făcut până la urmă un stil din a fi *altfel* decât o cereau normele în vigoare, toate normele, nu numai cele antropometrice. În loc să se străduiască să semene cu cei din jur, își cultiva neasemănarea cu ei, cu o stranie

mândrie a umilinței. De pe această poziție, de *paria*, a sfidat - era inevitabil - politica de înfrumusețare forțată la care îi supunea partidul comunist pe oameni, tratându-i ca pe un produs de serie.

Nonconformismul structural - înnăscut și îndelung elaborat - al scriitorului se regăsește în proza sa, care n-are nimic din realismul școlăresc practicat de autorii aflați în slujba oficialității. Personaj atipic el însuși, Nicolae Velea și-a populat povestirile cu numeroase personaje atipice - violent atipice, adeseori chiar excentrice. Totodată, și-a constituit un limbaj numai al său, sfios și metaforic, mereu imprevizibil, în opoziție cu emfaza și cursivitatea declamativă ale limbii de lemn.

Trebuie spus însă că forma de sfidare aleasă de el nu implica mari riscuri, bazându-se pe experiența atâtor "clovni" din istoria umanității, tolerați sau chiar agreați de tirani. În plus, la sfârșitul deceniului șase, și alți scriitori - Fănuș Neagu, D. R. Popescu - se opuneau realismului socialist și principalei exigențe a acestuia, crearea de personaje tipice, prin aducerea în prim-plan a unor oameni "suciți", uneori de-a dreptul năstrușnici.

Totuși, Nicolae Velea a fost mai autentic decât toți în afișarea refuzului de a intra într-un tipar. Cu un instinct artistic sigur, el s-a ferit de înecarea prozei în-

tr-un metaforism excesiv, așa cum i s-a întâmplat până la urmă lui Fănuș Neagu, ca și de alunecarea în incoerență, asemenea lui D. R. Popescu. Textele lui, aflate aproape mereu sub controlul bunului-gust, au o tentă de clasicitate.

Aceasta nu înseamnă că Nicolae Velea n-a suferit și pierderi ca scriitor în urma acrobațiilor stilistice pe care a trebuit să le facă pentru a se sustrage așteptărilor autorităților. Scrișul său, ostentativ neretoric, negrandilocvent, are un grad relativ mare de artificialitate. Funcționează aici mecanismul - paradoxal - al pierderii naturaleții prin preocuparea de a fi exclusiv natural.

Pe de altă parte, temele principale ale propagandei comuniste n-au fost eliminate cu totul din proza sa, ci doar împinse într-un plan secund. Așa cum până și în romanul *Moromeții*, capodoperă a prozei românești, există undeva, în fundal, fie și numai schițat, conflictul dintre "chiabur" și "mijlocaș" (ca alibi pregătit pentru o eventuală incriminare a cărții), așa și în povestirile lui Nicolae Velea se fac referiri, fugitive, la exproprierea moșierilor, considerată benefică pentru săteni, la o pretinsă prosperitate adusă în sate de înființarea gospodăriilor agricole colective etc. Cu oricâtă discreție sunt introduse în narațiuni aceste clișee ale propagandei comuniste, ele tot se observă, ca urmele de muște pe o oglindă.

Nicolae Velea - un ironist?!

TEHNICA narativă inventată de Nicolae Velea pentru inducerea în eroare a autorităților i-a indus în eroare și pe criticii literari. "Nicolae Velea - afirmă Eugen Simion - este un ironist cu o remarcabilă capacitate de invenție verbală, unul dintre cei mai fini pe care i-a produs proza românească după 1960. Punctul lui de plecare este, prin plăcerea spectacolului verbal, Marin Preda din *O adunare liniștită*, dar și Creangă prin șiretenia limbajului și gustul pentru personajele «dugoase», sucite în genul lui Dănilă Prepeleac."

În realitate, Nicolae Velea nu este un ironist, iar preferința sa nu se îndreaptă spre spectacolul verbal. Esența prozei lui o reprezintă celebrarea, cu un sentimentalism, răscolitor, "rusesc", a ființei umane. El se numără printre prozatorii care, chiar și în fața unui peisaj grandios, cu vulcani în plină erupție sau cu stele căzătoare, nu și-ar putea desprinde privirea de chipul omului de lângă el, fie acesta și un cerșetor, aflat acolo întâmplător. Viața semenilor i se pare

mai interesantă decât tot ceea ce se petrece în Univers.

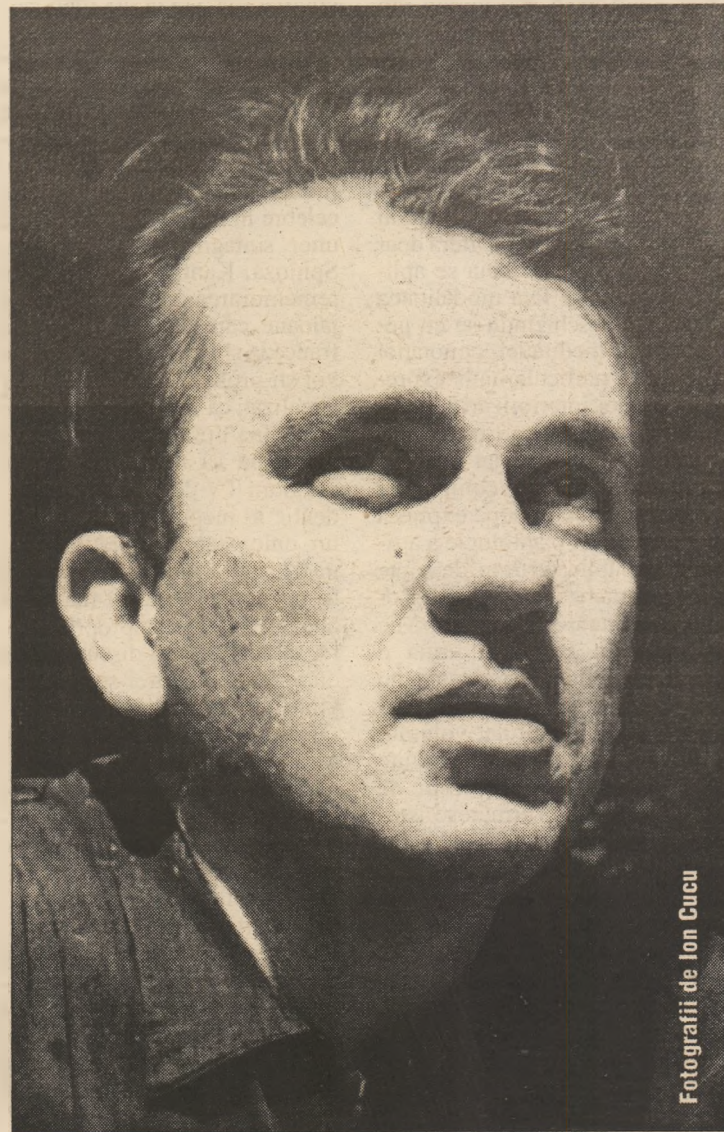
Un "spectacol verbal" propriu-zis nu există în proza sa. Personajele, în general, nu știu să se exprime (trăind chiar, de

unui loc pustiu, el o prinse în brațe și o sărută. Ea se zbatu până când Duminică îi apăsă buzele. Aici brațele ei mai zvâcniră de două ori, împotrivindu-se, apoi se muiară, obosea și

la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

Nicolae Velea

Fotografia de Ion Cucu

multe ori, o dramă a necomunicării), iar scriitorul însuși recurge la scamatorii lingvistice numai pentru a descrie revelator, neconvențional procese psihice sau situații greu de descris. El evită mereu retorica epocii, dar evită în același timp *orice* retorică, astfel încât să nu poată fi identificat ca un adversar al ideologiei oficiale. Atacă mereu subiectul din unghiuri neașteptate, cu o simplitate ingenioasă. Preferă să fie naiv ca un amator decât previzibil ca un profesionist. Iată, ca exemplu, cum istorisește în povestirea *În treacă* începutul unei idile:

"A doua zi o căută, o găsi. Adina nu se mai sui în mașină și ei merseră pe jos. În dreptul

încuviințară, și ea închise ochii. Pe urmă Adina îl apucă de urechi, îi depărtă fața, și i-o privi atentă, de parcă ar fi vrut să-și amintească ceva. Îl îndepărtă supărată cu palmele, se întoarse și porni spre casă."

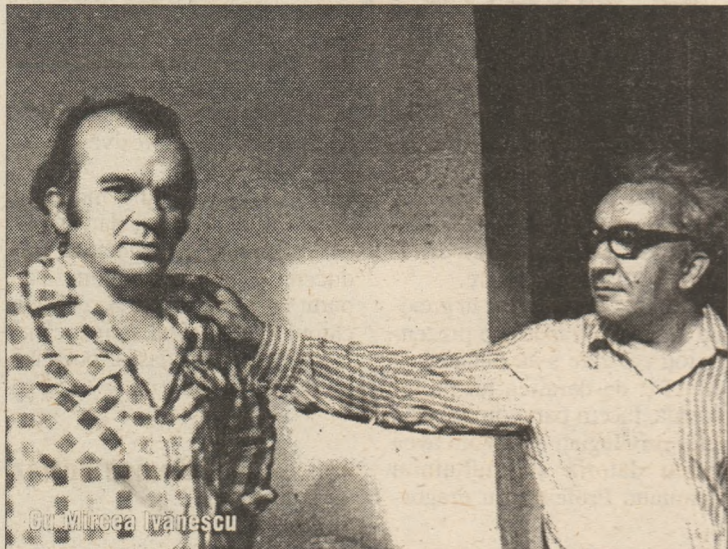
Să parcurgem mai departe acest text, în căutarea virtuților de "ironist" ale lui Nicolae Velea. Duminică, șoferul de la cooperativa din sat, se îndrăgostește tot mai mult de Adina, dar, fiind un om rudimentar, nu știe să explice și nici să-și explice ce se întâmplă cu el. Simte doar că se apropie de trăirea a ceva neasemuit de frumos și în mod bizar (dar verosimil din punct de vedere psihologic) amână momentul. Așa se explică de ce vorbeș-

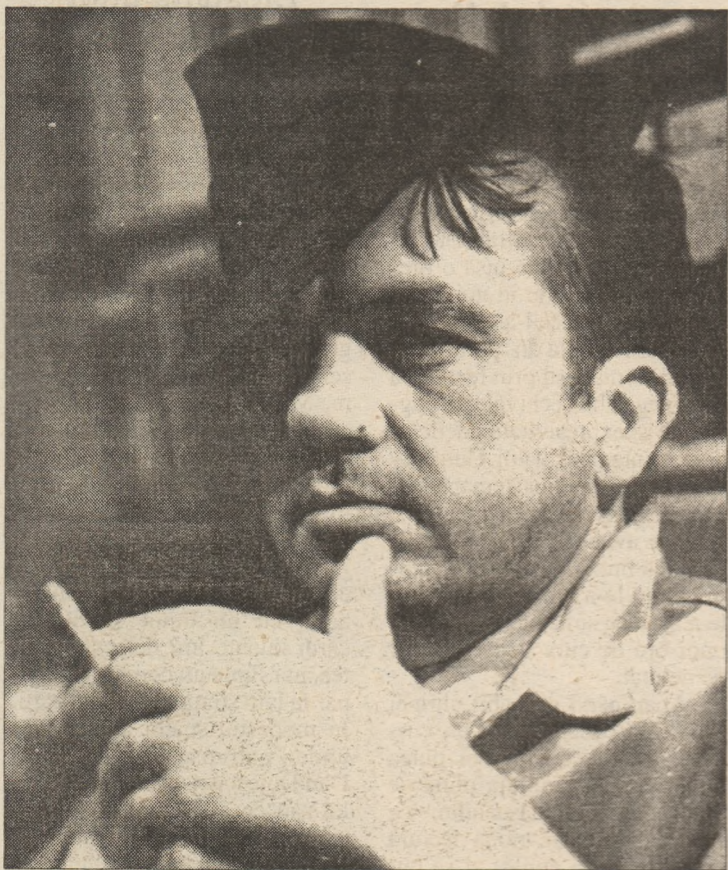

te cu Adina absent, spunând mecanic tot ce-i vine în minte. Adina, la rândul ei, lasă să mai treacă ceva timp înainte de a se lăsa copleșită de fericirea pe care o presimte.

- Și chiar ești? îl rugă ea subțire și neliniștită.
- Sunt! Află că sunt! De doi ani sunt! minți Duminică neglijent, gândindu-se în altă parte.
- Atunci... și Adina deschise

Cu Mircea Ivănescu

Răsfățul celor doi este drastic pedepsit de viață:

"Duminică veni cu microbuzul. Trebuind să meargă la Săuca să ia niște lapte și ouă (mașina celor din Săuca se stricase), trecea prin Cuca.

După ce ea se sui, Duminică zise din obișnuință o vorbă la întâmplare:

- Nu mai știu dacă ți-am spus... că sunt înșurat...

Dar vorbi atât de răgușit și apăsător, încât înțelesul vorbelor nu mai părea - sau Adina, obosită, nu-l mai căută - alături de ele.

- Chiar ești? întreba ea tot apasat.

- Sunt! Să mă trăsnească și să mă calce dacă nu sunt, spuse el pentru prima dată alt jurământ.

ușă și sări din mașină."

Duminică, bineînțeles, nu era înșurat. Alina cade într-un țărș care i se înfige în spate și moare, iar bărbatul se sinucide aruncându-se cu mașină cu tot în Dunăre.

Nicolae Velea - ironist?!

La fel de nejustificată se vedește a fi, la o nouă examinare, și calificarea sa ca prozator al "micilor stări sufletești" (Valeriu Cristea). Mișcările psihice pe care le surprinde Nicolae Velea sunt, dimpotrivă, mari, au caracterul de evenimente ale vieții interioare. Șterse, insignifiante pot fi considerate personajele - și aceasta doar sub raport social - sau împrejurările în care ele se definesc. Dar stările

sufletești în nici un caz. Curajul artistic și, implicit, originalitatea prozatorului constau tocmai în atacarea abruptă - cu forță, dar și cu o neîndemânare de timid, de efect în plan literar - a unor momente de maximă importanță din viața personajelor.

La ruși, numeroși scriitorii, de la Gogol, cel din *Moșieri de altadata*, și până la Șukșin, Rasputin, Aitmatov, au dat asemenea dovezi de umilință creștină, spălând, cu venerație, picioarele unor personaje din categorii ignorate sau chiar disprețuite de societate. Ei au urmărit să demonstreze că ființa omenească, oricare ființă omenească prezintă interes și merită studiată cu atenție. La noi, însă, atitudinea reprezintă o noutate, dacă facem abstracție de unele pagini (puține) din Marin Preda în care luciditatea lasă locul unei duioșii față de semenii.

Cea mai "rusească" proză a lui Nicolae Velea este *Drumul*. În cuprinsul ei, scriitorul o aduce în prim-plan pe o țărancă bătrână care, mergând pentru prima dată în viața ei la oraș, se simte asediată de prea multe noutăți, dar reacționează prietenos și încurajator, așa cum nu ar reacționa, poate, un om "important":

"[Merger] pe trotuar oprindu-se din când în când la câte o vitrină. Însă în treacăt, ca nu cumva să vadă vreun obiect pe care să nu și-l poată explica și s-o tulbure... Totuși, cu toate prevederile luate, într-un loc ochii ei se lovira de un lucru care i se păru ciudat. Se mai uită un timp la el, cu mânie și răutate, apoi intră în magazin și întrebă supărată cât face. Cum costa numai zece lei, îl cumpără și-l înfundă cocoșindu-l în papomiță, parcă răzbuindu-se pe el.

Era un abajur.

Pe urmă nu se mai uită deloc la vitrine. Se apropia de inima orașului. Mergera printre clădirile mari și pe față i se vedeau o admirație și o bucurie cuviincioasă prin care mărturisea că toate lucrurile care o înconjurau, dacă sunt așa, înseamnă că așa trebuie să fie, n-au de ce să se rușineze pentru că sunt ciudate, ea se împacă cu ele. Se împacă, dar nici ele să nu se arate dușmănoase. Mergera și ți se părea că în față și în spatele ei se rostogolesc valuri de bucurie și bunătațe."

Ridicarea în rang a "făpturilor neînsemnate"

ADEVĂRATELE performanțe literare ale lui Nicolae Velea sunt de găsit în această zonă a instantaneelor psihologice, care

eternizează și glorifică evenimentele din viața sufletească a unor "făpturi neînsemnate" (așa le va numi mai târziu alt prozator, mult mai tânăr, Al. Papilian, dar nu pentru a le aduce un omagiu, ca Nicolae Velea, ci pentru a le blama). Nimeni nu și-ar fi putut închipui că *se pot întâmpla atâtea* în sufletele unor oameni banali.

În *Zbor jos*, elevul Andrei descoperă într-o bună zi, cu uimire, că gândurile nu sunt sesizabile de cei din jur și că prin urmare își poate îngădui să gândească orice. În *Poarta*, un copil, Sandu, își dă seama pe neașteptate și cu sentimentul unei pierderi ireparabile că jocul lui de-a oamenii mari nu mai are nici un haz (probabil pentru că a început el însuși să devină un om mare). Adolescențul Tudor - din *Treceri, I-*, asupra căruia se revărsa frecvent cruzimea naturală a unei fete băiețoase și a unui unchi cam într-o ureche, înțelege brusc că eliberarea de persecuții depinde numai de el, de simpla luare a hotărârii de a spune *nu*. Nuvela *Întâlnire târzie* culminează, după cum sugerează și titlul, cu momentul în care soții Pavel și Pănaia, multă vreme bătuiți de bănuiele reciproce mute, dușmănoase și hotărâți să se despărță, se simt inundați ca de-o lumină de dragoste; cu subtilitate, prozatorul menționează că, în pofida acestei revelații, cei doi continuă să îndeplinească ritualul despărțirii, ca și cum ar fi intrat pe un fagaș pe care nu-l mai pot părăsi. În *Paznic la armonii*, un băiețuș rămas singur acasă, Domnel, începe de la un moment dat să se simtă răspunzător de bunul mers al întâmplărilor cotidiene din viața blocului în care locuiește, a străzii și, constatând cu îngrijorare că nu se ocupă nimeni de ele, decide să le *sustină* el, cu mintea, pentru ca nu cumva fluxul existenței să se întrerupă. Schița *Pârâul* - fragment dintr-un posibil roman sau dintr-o nuvelă mai amplă - cuprinde, printre altele, episodul unui experiment erotic prematur făcut sub presiunea părinților de o fetișcană, Olina, căreia îi trebuie apoi o viață întreagă ca să se dezmeticească. În *Odihnă*, Dănilă, un bărbat care încă din tinerețe a trebuit să-și înăbușe sensibilitatea și fantezia pentru a munci istovitor, de dimineța până seara, se lasă la bătrânețe, într-o clipă de răgaz, în voia plăcerii de a contempla și a reflecta. Trezirea lui târzie este cu atât mai surprinzătoare și emoționantă cu cât survine într-o împrejurare prozaică:

"Cum stam așa într-o rână, mă uit la deștele piciorului descălțat. Și mă prinde un fel de mi-lă pentru ele, că uite săracele, stau acolo, în bocanci de nu le vede soarele și nimeni nu știe de ele. Auzi, dumneata, gând pe

bibliografie

PROZĂ SCURTĂ. *Poarta*, Buc., EPL, col. "Luca-fărul", 1960 (pref. de Mihail Petroveanu) ● *Opt povestiri*, Buc., EPL, 1963 ● *Paznic la armonii*, Buc., EPL, 1965 ● *Zbor jos*, Buc., EPL, 1968 ● *Cuția cu greieri*, Buc., IC, 1970 ● *În război un pogan cu flori*, Buc., Alb., 1972 (fragment dintr-o nuvelă amplă, rămasă în faza de proiect) ● *Vorbă-n colțuri și rotunda*, Buc., Alb., 1973 ● *Dumitraș și cele două zile*, Buc., IC, 1974 ● *Călător printre înțelepciuni*, Buc., Alb., 1975 ● *Întâlnire târzie*, Buc., Em., col. "Biblioteca de proză română contemporană", 1981 (ant.; postf. de Eugen Simion) ● *Povestiri*, vol. îngr. și postf. de Gabriel Dimisianu, Buc., FCR, col. "Prozatori români contemporani", 1997 (ant.; vol. cupr. și extrase din comentariile critice asupra operei prozatorului).

*

Culegeri din povestirile lui Nicolae Velea au mai apărut în limba maghiară (1973, 1985) și în limba rusă (1983).

mine! Și mă descălțai și la ală-laltul. Începu să mișc degetele și mă uitam la ele, când mă lovește alt gând, mai primit. Mă vezi, eu sunt cât o prajină. Mă uit la dește și în lungul fluierului și mă trăsnește așa că, uite, de la laba piciorului în sus țin eu. Ca talpa și gleznele și pulpa sunt eu."

În toate aceste episoade și în altele este vorba despre revelații care schimbă viața unor oameni sau - mai rar - despre dureroase mortificări. Scriitorul trece direct, fără ceremonialuri, introductive, la prezentarea lor. De altfel, în general, din "portretistica" lui lipsește orice urmă de convenționalism. Nu se descriu cu pedanterie părul, ochii, buzele, veșmintele, locuințele - conform protocolului tradițional. Ca sculptorii moderni, care fac abstracție de nasturii sau șireturile persoanelor luate drept model, Nicolae Velea taie de-a dreptul în marmura hârtiei forma stării sufletești care îl interesează.

Faima sa, nejustificată, de "comediograf al cuvântului" vine, poate, din prea marea atenție acordată de critica literară unor fanteziste prelucrări epice ale proverbelor românești, publicate de scriitor întâi în spațiul unei rubrici (*Proverbe*) din revista *Lucafărul* și apoi într-un volum (*Vorbă-n colțuri și rotunda*). În aceste texte, Nicolae Velea se joacă greoi (în stilul lui Ion Gheorghe) cu diferite formule paremiologice și le evidentiază suprarealismul latent. ■

Dupa zece ani

Amintirea lui Dan Duțescu

Profesorul "fără profesor"

DAN DUȚESCU, profesorul englezei "fără profesor", a intrat în conștiința mea de umanist în anii adolescenței, când pasiunea pentru literele anglo-saxone se profila vădit, însoțită, firește, de sfiala vârstei. Spiritul lui m-a cucerit aproape instantaneu, locuind, în cele din urmă, mintea pregătită pentru explorare, gândul mânat de curiozitate. Devenea, treptat, un fel de "acasă", un spațiu cu granițe tandre și un punct zero imposibil de atins, pentru că se afla oriunde. Îmi dau seama, acum, că trăirea mea de atunci, incapabilă a recunoaște clasicul topos cu reverberație metafizică, dibuia în zona "interzisului", pe cât de provocatoare, pe atât de fascinantă. Dădeam filă după filă din manualul acela *altfel*, simțindu-mă totdeauna departe și în miezul unui univers al meu. Peste ani, ironica demantelare ionesciană servită lui Mr. Smith & Mrs. Smith avea să-mi dilate pupila interioară: Dănuț reușise să supună absurdul situației-robot a oricărei metode Assimil-Eckersley, cu umorul lui special, cu noblețea lui calină, cu forța sa suavă a avântului lui nestăvilit. În timp, am recunoscut această combinație cu totul rară în minunata lui fiică, Taina. Și am simțit că sunt îndreptățită să am micul meu "spațiu locativ" în casa profesorului, care se confunda miraculos cu *Anglia*. Pentru majoritatea covârșitoare a angliștilor de atunci și din deceniile care au urmat, acel reper geografic rămânea, parcă pentru totdeauna, un presupus teritoriu "de adevăratele" recuperabil doar prin manevre livrești. Dan Duțescu ne deschidea, ca un vrăjitor bun, porțile acestei neîncăpătoare case.

În casa Duțestilor am ajuns spre mijlocul drumului vieții noastre, mai întâi dusa de colega mea Taina. Prietena. Mă gândesc acum, un sfert de secol mai târziu, la rostul inițial al descinderii și la nedeslușita, atunci, afinitate cu spiritul dantesc. Dănuț terminase *capodopera traducerii ca artă* în cultura noastră, *Povestirile din Canterbury*, iar prezența lui Boccaccio, filtrată într-un mod imposibil de numit, părea că înghite rabelaisian latinitatea noastră cărturărească.

Mă gândesc, acum, că așa era Dănuț însuși – o irepetabilă împletire de haz și sobrietate, de irepresibilă jovialitate și eleganță reținută, de bonomie expansivă și solitudine meditativă. În spatele acestora toate, profesorul-calăuză, știutor a-l învăța pe celălalt din preajmă "fără profesor".

Pe Dan Duțescu nu l-am avut niciodată profesor. Mi-a fost totdeauna profesor. În apartamentul modest "din Magistrală" am recunoscut semne pe care manualul de altădată le oferea cu iscusință de maestru: discret, dar peremptoriu. Dicționare care făceau atunci, ca și acum, mândria studiilor anglistice în lume împărțeau rafturile de pe toți pereții cu ediții shakespeariene și chauceriene din toate epocile posibile, achiziționate cu sârg și sacrificiu, cine știe în ce depozite uitate de istorie sau în anticariatele londoneze din vremea lectoratului de română. Fusesse "profesorul" de la Catedra de română la University of London, doi pași de British Museum. Era aici, în blocul din anii '60, prietenul fără vârstă, gazda cea mai generoasă din lume. Într-un timp, am poposit îndelung la Duțești, cu traduceri din Donne, peste care el se apleca prevăzător, curtenitor și nepotolit. Dan și Donne, îi plăcuse butada. Mă încuraja de fiecare dată, printre ceștile de cafea și prăjiturele aduse cu grijă maternă de doamna Uca, la măsuta din colț, de lângă geam. În aceeași cameră îngustă, dar fără hotare, l-am văzut întins în sicriu, în ziua de 27 septembrie 1992. Era senin. Plecase puțin. Vorbele Ucăi, la telefon, în săptămânile și lunile care au urmat, m-au alarmat. Apoi am pătruns tâlcul lor anume: "Am vorbit cu Dănuț ce să mâncăm azi, ce să cumpărăm de la piață, ce să facem." Mă gândesc, acum, că la fel m-a uimit, la prima mea vizită la Taina, povăța ei: "Dacă nu sunt acasă, intră și așteaptă-mă". Am înțeles atunci că la ei nu se încuia niciodată ușa. Poți încuia ușa generozității, a iubiri de oameni și a dăruirii?

Așa mi-l imaginez pe Dănuț, la Breaza, unde nu l-am văzut niciodată. Se ducea vara cu nepoții și lucra zi lumină la Chaucer în română, performanță unică în lume – același om *rescriind genial* integrala operei primului clasic al culturii engleze. Oriunde am avut ocazia, la conferințe și congrese de anglistică, am povestit cu neconținută bucurie despre isprava aceasta

savârșită printre noi, în pofida tuturor indiciilor de izbândă supraumană. "One man single-handedly translating the whole of Chaucer?" îmi sună și acum în timpanul interior uluirea angliștilor de pe diverse meridiane. Și parcă îl văd, deși nu l-am văzut acolo, așa, niciodată, stând seara pe prispă, la taifas cu oamnenii simpli din jur. Îi cereau, precum domnii de altădată lui Creangă, la Junimea, să le citească niscaiva voroave "pe ulița mare"... Numai că ei erau țărani veniți de la sapă. Știau că "domnu' Dan" buchisește mășcări printre rândurile alea englezești, pe care el însuși se oferise să le recite, la lumina lunii, închinand o țuculiță cu bărbății aceia iscoditori, care-și dădeau coate, mustăcind. Le plăcea mai cu seamă povestea morarului. "Hai că ești bun, nea Dane!" Nu aveau cum și nu aveau de ce să știe că domnul profesor citise și răscitise ani la rândul Creangă, Anton Pann, *Iliada* lui Murnu, Calistrat Hogaș, basme și legende, pentru a afla un lăcaș chaucerian la noi. Îl adusesse pe nesăbuitul curtean franțuzit și italianizat "acasă", "fără profesor". Fielding îi citea servitoarei care deretice prin casă pagină după pagină scrisă peste zi și tăia fără a crâcni ce nu pricepea dumea. Acest mod aparte de a fi *simplu în preaplina culturii* îl au puțini. Dănuț este unul dintre acești oameni rari. Profesorul "fără profesor"...

Mihaela Anghelescu
Irimia

Domnului Profesor cu dragoste

E POATE să spună o profesoară de engleză despre unul dintre mentorii ei? Că era un model de profesionalism, că era un excelent pedagog, că era extrem de atent cu fiecare student, că era pentru noi toți minunatul profesor și prieten Dan Duțescu. Fiind îndrumătorul nostru de grupă am avut prilejul de a-l descoperi treptat cu zâmbetul lui ironic pe buze, cu privirea alertă, uneori ușor amuzantă, și cu un imens simț al umorului, ușor de descifrat în traducerea povestirilor lui Chaucer, cărora le-a dat viață și o nouă strălucire.

Ca un adevărat Prospero, Domnul profesor a avut harul de a transforma fiecare seminar,

fiecare curs, fiecare întâlnire sau discuție într-un moment special, învăluit în farmecul personalității Domniei-sale, și tot ca un adevărat deținător al secretului magiei ne-a dăruit bagheta lui magică pe care, la rândul nostru, s-o folosim cu discipolii noștri într-o învățare.

Toți cei care am fost în preajma acestei covârșitoare prezențe, toți cei care s-au bucurat de știința și de dăruirea lui profesională, facem parte din familia celor privilegiați care vom avea mereu datoria să mulțumim Domnului Profesor, cu dragoste.

Anda Maxim

O prezență spirituală

S-AU scurs 10 ani de când Dan Duțescu nu mai este în lumea noastră materială. El rămâne însă o prezență spirituală vie în universul interior al celor ce l-au cunoscut și o permanență în perimetrul culturii românești prin recreerea de o inegalabilă echivalență lingvistică și expresivitate poetică a operei integrale a lui Geoffrey Chaucer și a unor remarcabile opusuri shakespeariene.

Am avut cîntea și bucuria de a mă numara printre studenții cărora le-a luminat mintea și le-a încântat sufletul pe parcursul unor ore de curs și de seminar de neuitat.

Apartinând probabil ultimei serii ce a beneficiat de un curs special Chaucer, nu voi putea uita vreodată luminița plină de umor din ochii dascălului ce savura la fiecare nouă lectură textul poetului englez și se bucura cu fiecare învățacel ce-i descoperea bogăția de idei și imagini.

Dimineața, la ora opt, în cadrul neconvențional al unei acum dispărute cafenele din Piața Cantacuzino, învecinată cu Grădina Icoanei și Parcul Ioanid, Dan Duțescu contura pentru noi și ne ajuta să pătrundem în lumea literară medievală luminată de zorii Renașterii, unde se întrepătrund alegoria și detaliul realist, genul romanțului cavaleresc cu *fabliau*-ul și anecdota, elevația spirituală cu pofa de viață renașcentistă.

Profesorul Duțescu ne-a povestit cum, înainte de a începe temerara și îndelungată activitate de talmăcire a marelui poet englez din cea de a doua jumătate a secolului al XIV-lea, a

studiat cu migală și cu creionul în mână, timp de doi ani, creația lui Anton Pann, pentru a căuta corespondențe expresive românești autentice.

S-a scurs de atunci mai bine de un sfert de veac, dar ori de câte ori m-am confruntat cu traducerea unui text literar, mi-a apărut întotdeauna în fața ochilor chipul sfătos, când serios, când hâtru, al marelui dascăl-poet, un model de neatins.

Monica Bottez

Eleganța unui fel de a fi

-AM cunoscut pe profesorul Dan Duțescu în primul an de studenție, când ținea seminarii de limbă engleză aplicată în studiul compoziției. Ceea ce m-au impresionat, încă de cum a intrat pentru prima oară în clasă, a fost eleganța ținutei sale, mersul grav și discret, zâmbetul abia schițat, privirea alert scrutătoare. Mi s-a părut atunci că descinsese dintr-un roman britanic, că aveam în fața ochilor deodată întruchiparea *gentleman*-ului, în sensul cel mai nobil al cuvântului.

Ascultându-l cum vorbea, cu un impecabil accent englezesc, cu un umor subtil, ale cărui nuanțe îmi delectau mintea, mă simțeam condusă imagină în țara știută numai din cărți. În modestul spațiu al încăperii unde pătrunsese, profesorul Dan Duțescu ne aducea, prin felul său de a fi, nu numai vraja unui stil necunoscut nouă, ci și un model aparte de comunicare. Ne citea de pildă un fragment dintr-o nuvelă necunoscută, iar apoi ne îndemna să-i compunem începutul sau finalul după gustul nostru, ne sugera liste de cuvinte din cele mai diverse compartimente ale filologiei cu care să clădim o compoziție proprie, lăsându-ne întotdeauna libertatea de a ne alege tema și modalitatea de a o dezvolta.

Într-o epocă de uniformizare mentală, profesorul Dan Duțescu alesese să cultive discret, dar ferm personalitatea fiecăruia dintre noi, încurajându-ne să avem încredere în propriile noastre opțiuni. Mi-l aduc aminte, în picioare, în spatele catedrei, ascultând cu reținută încântare, "producțiile noastre", mă fermeca politețea desăvârșită cu care își pronunța judecățile sale de va-

loare și critica, astfel încât și când ne certa și când ne lauda performanțele ne învăluia în căldura aceluiași zâmbet tolerant și malițios totodată. Pe când scriam, în intervalul unui extemporal sau al unei teze, îi auzeam pașii ca de felină printre șirurile de banci și în chip tainic îi deslușeam veghea cu care ne urmarea mișcarea mâinilor pe hârtie.

În afara spațiului universitar, profesorul Dan Duțescu devenea și mai interesant. Am și acum în ochi silueta lui zveltă, în haine închise de tweed, ținând cu grație o umbrelă în timpul unei manifestații de 1 mai. Din corvoada mărșaluirii în flanc, alături de studenții și "cadrele didactice" ale Facultății noastre, el reușise să creeze un spațiu privilegiat de conversație cu colegii. Îi auzeam inflexiunile melodioase ale glasului, vorbea în românește cu aceeași eleganță excentrică în peisajul coloanelor de oameni, se deplasa cu aceeași atrăgătoare agilitate cu care s-ar fi mișcat într-un salon aristocratic. Am înțeles cu timpul că acel fel de a fi, căpătat dintr-o aleasă educație și rafinată cultură, îi servea și ca armă

de luptă împotriva rinocerizării comuniste. Serenitatea sa dezinvoltă în miezul degingoladei politice avea un mesaj clar. Pareea a ne spune că răul, oricât de spectaculos în aparență, este relativ, pe când binele este un câștigător de cursă lungă.

Ultima oară când l-am întâlnit, după mulți ani, a fost în cadrul unei seri literare, dedicate lui Edgar Allan Poe, la Centrul cultural american din București, unde am asistat la un duel fascinant între profesor și fiica sa, Taina, care tocmai tradusese admirabil în englezește un poem de Ion Barbu, inspirat din nuvela *William Wilson*. Se înfruntau două inteligente de elită cu iubire, humor și severă rigoare, într-un spectacol de virtuozitate pe tema variantelor în arta tălmăcirii. Retrasă într-un ungher umbrat al încăperii, am surprins surâsul doamnei Uca, urmărindu-i pe amândoi cu o tandră mândrie. A fost poate cea mai deplină clipă trăită în prezența marelui profesor, pe care timpul, de atunci încoace, nu a făcut decât să mi-l apropie.

Monica Pillat

NTRE perechea de antonime moștenite - greu / ușor - și cea a neologismelor *facil* / *dificil* echivalența e doar parțială, raportul - asimetric. Ca în multe alte cazuri, termenii pătrunși mai târziu în limbă au sensuri mai puține, mai precise, intră în mai mică măsură în expresii și locuțiuni. În uzul limbii actuale există însă o aplecare către prețiozitate - care evoluează simultan cu direcția opusă, de accentuare a caracterului oral, popular și chiar vulgar, fără ca una să o stingherească pe cealaltă. Prețiozitatea se manifestă în mod tipic în tendința de a substitui prin neologisme elementele vechi, chiar acolo unde ar fi preferabil să se păstreze distincțiile semantice și mai ales stilistice. În cazul dat, impunerea perechii *dificil* / *facil* se justifică destul de bine prin dorința vorbitorilor de a evita o polisemie uneori supărătoare a termenilor *greu* / *ușor*: care au atât sensul concret (referitor la greutatea fizică, la apăsarea mare sau dimpotrivă redusă a unei mase materiale), cât și pe cel abstract (referitor la ceea ce e complicat, întîmpină obstacole, cere eforturi - respectiv e simplu, lesne realizabil). *Dificil* și *facil* au intrat în limbă ca împrumuturi din franceză (modelate și după latină, în genere după limbile romanice), devenind sinonime pentru sensurile abstracte ale perechii; e însă interesant că cei doi termeni ai opoziției nu au acceptat la fel de ușor dublarea inovativă: *greu* a fost mai puternic concurat de *dificil*, care s-a impus în multe contexte tipice: *întrebare dificilă*, *situație dificilă* etc. *Ușor* a cedat mai puțin din spațiul său lui *facil*, nu știu dacă în această direcție a jucat vreun rol existența subsensului negativ al neologismului (*facil* - "prea ușor"; "superficial").

Astăzi *facil* e însă tot mai des folosit, mai ales în limbajele tehnice, ca determinant tipic al unor substantive precum *acces*, *transfer* etc., cu sensul "lesnicios" și cu o conotație clar pozitivă: "această bară permite *accesul facil* la cele mai uzuale opțiuni ale browserului" (mihaidan.go; exemplul acesta și cele care urmează sînt culese din In-

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

Facil de zis...

ternet); "sistemul asigură suportul necesar ghidării utilizatorului și navigarea în cadrul produsului prin intermediul unui *dialog facil* și prietenos" (ici.ro); "un instrument software complet, *facil* și chiar ieftin (domino.kappa.ro); "mentenanța (sic!) și suport tehnic *facil*" (microsoft.com/romania). Răspîndirea termenului e susținută de existența familiei sale lexicale: verbul *a facilita*, substantivul *facilitate* (mai ales la plural: *facilități*) circulă la fel de mult în limbajul tehnic, și datorită corespondențelor lor din engleză (mai ales a lui *facility*).

Mai puțin așteptată și mai puțin convingătoare e utilizarea tot mai frecventă a lui *facil* ca adverb, cu sensul locuțiunii "cu ușurință" - "desenele pot fi însoțite de liste de materiale create automat sau inserate *facil* de către utilizator" (pcreport.ro) - și mai ales în structura prepozițională cu supinul: *facil de...* (în franceză: *facile à...*): *facil de utilizat*, *facil de manevrat*. De vină e presiunea traducerilor, chiar dacă indirectă, pentru că este vorba mai ales de transpunerea structurii englezești *easy to...* (în Internet, la o căutare cu motorul Google, aceasta apare cu peste 6 milioane de atestări!). În textele publicitare care recomandă diverse mijloace tehnice, ideea ușurinței de mînuire - *easy to use*, *easy to learn* etc. - revine cu o frecvență extremă. În acest caz, substituția sinonimică *ușor* / *facil* nu are însă nici o funcție de dezambiguizare: construcția sintactică privește doar sensul abstract al lui *ușor*, folosirea lui *facil* fiind deci o prețiozitate supărătoare. Numeroase citate care îl conțin provin din prospecte tehnice publicitare, clar debitoare textului-sursă, abundînd în calcuri sintactice și împrumuturi lexicale: "Cu un design stilizat, *facil de utilizat* cu ajutorul unui performant remote control cu mouse incorporat" (pro.ro/sony); "Bursa de Joburi este un catalog *facil de utilizat*" (myjob.ro); "este un comprehensiv, rapid și *facil de folosit* serviciu gratuit" (medinfo.umft); "Produsul program este mai mult decât prietenos, instructiv și *facil de manevrat*. Provoacă în permanență utilizatorul la dialoguri" (ici.ro); "Un site placut, *facil de accesat*" (dir.bumerang.ro) etc. Uneori

este evidentă specializarea semantică *ușor* / *facil* - un utilaj este "puternic dar *ușor* și foarte *facil de manevrat*" (btromania.netfirms) - , sau dorința de variație stilistică: "*Ușor* de accesat, *facil de manevrat*" (dir.bumerang.ro). Dacă mai adăugăm câteva citate - "funcții (...) *mai facil de obținut*" (domino.kappa.ro); "site-uri (...) *facil de navigat*" (servicii.rosite.ro), "operațiune (...) *facil de îndeplinit*" (datalog.ro); "deja devine *facil de concluzionat* ca..." (quadrant.ro) - banalizarea prin repetiție riscă să își atingă scopul: construcția începe sa ni se pară aproape normală... ■

Proză din cealaltă viață

Cronica unui geniu «neburn»

de

Friedrich Hölderlin și apropiații săi

la

compania

Str. Prof. Ion Bogdan
Nr. 16 Sector 1,
71149 București
Tel.: 210 61 94
Fax: 211 59 48
compania@fx.ro

Dreptul la replică

“Cum scriem”

sau Presupunerile domnului Nicolae Manolescu

În articolul de fond din “România literară”, nr. 38, din săptămâna 18-24 septembrie 2002, intitulat “Cum scriem”, Nicolae Manolescu, personalitate importantă a culturii noastre, critic și istoric literar, membru corespondent al Academiei Române, își îngăduie să uite pentru o clipă unele reguli elementare ale eticii profesionale, atribuindu-mi idei, afirmații preluate din note publicate în ziare (nu interesează care). Ca, de obicei, aceste informații din *mass-media* sunt trunchiate, neadevărate sau cuprind chiar greșeli (pe care spiritul critic al lui N. Manolescu nu le-a sesizat și, de aceea, d-sa le-a preluat... cu totul, atribuindu-mi-le însă mie).

Întâi o mică istorisire, necesară pentru buna înțelegere a lucrurilor:

Luni 9 septembrie, între orele 18-20 seara, la C.O.Ș., la sărbătorirea lui Marius Sala pentru cei 70 de ani ai săi, Eugen Simion, Președintele Academiei Române, ne spune (mie și sărbătoritului): “Măine la orele 13 mergem la Parlament, se discută ortografia”. Nici o altă informație. Prilej pentru mine de insomnie, de griji (Parlament, n-am fost în viața mea acolo, ce, cum va fi etc.). A doua zi, mergem la o... parte din Parlament, la Senat (altă clădire în care n-am intrat nici o dată, alt stres!). Suntem conduși cu liftul la nu știu ce etaj, duși într-o cameră îngustă, cu mese așezate în formă de U. Eram patru: Eugen Simion, Maya Simionescu, Gheorghe Vlăduțescu, adică președintele Academiei și doi dintre vicepreședinți, și cu mine. Cel care ne-a condus ne spune, sec: “Dumneavoastră stați aici (și ne arată o latură a U-ului), iar vizați vor sta domni senatori”. Nu ne-a spus și cine va ocupa cele trei scaune de la baza U-ului.

Dupa o oarecare așteptare, apar pe rând și se așază pe latură de la baza U-ului senatorii: Adrian Păunescu, Mihai Ungheanu și Grigore Zanc. În fața noastră, senatorul Ion Solcanu, cu alți doi sau trei senatori. În dreapta doamnei Maya Simionescu, s-a așezat senatorul Al. Paleologu.

Mâna diriguitoare a lui Adrian Păunescu, fostul nostru student, azi conducătorul numărul 1 al destinelor culturii române, l-a desemnat pe Eugen Si-

mion să ia cuvântul. După ce acesta a încheiat, aceeași mână s-a îndreptat spre mine: aveam dreptul să vorbesc, nu însă și dispoziția necesară.

Iată ce am spus, în realitate, la această întâlnire:

1. Am început prin a prelua ultima observație a lui Eugen Simion, aceea că ortografia “arată” latinitatea limbii noastre. Să se rețină, deci, că nu eu am adus în discuție, de astă dată, acest argument. De aceea, aprecierea malițioasă a lui N. Manolescu “Argument plăcut și urechilor d-lor A. Păunescu și E. Simion” se dovedește a fi fără suport real.

Am reformulat spunând “pune în evidență” latinitatea și am explicat ce se înțelege prin acest “arată” sau “pune în evidență” (bineînțeles *grafic*); este evident că, vizual, ca imagine scrisă, pentru oricine din afara țării care citește un text românesc este mai simplu să priceapă că este vorba de o limbă romanică atunci când vede *cânta, câmp, pâine, câine, mâine*, decât *cînta, cîmp, cîine, mîine*, toate gerunziile în -*ând* față de -*înd* etc., căci această scriere trimite imediat la it. *cantare, campo, quando, pane, cane, domani*, fr. *chater, champ, quand, pain, demain* sau la it. -*ando*, respectiv, fr. -*ant*. Desigur, nu mai adaug și faptul că unele computere scriind fără “câciuli”, în *ciine, piine, miine* apar câte două bețișoare alăturate!

2. Am arătat că sunt trei situații în editarea cărților și a publicațiilor: edituri care scriu cu *â* din *a*, altele care scriu cu *i* din *i*, altele (cum este Editura *Compania*) care scriu cu *ă* numai în cărțile care se adresează școlii. Cu publicațiile (ziare, săptămânale, reviste) este la fel. Excepție face, am spus, “România literară”, care lasă la latitudinea colaboratorului alegerea semnelor atât de discutate. Rezultat: mulți dintre colaboratorii permanenți scriu cu *â* din *a*: Alex. Ștefănescu, Constanța Buzea, Constantin Țoiu, Grete Tartler, dar și alți autori fideli revistei ca Tatiana Slama-Cazacu, Ruxandra Cesereanu, Mihai Zamfir, Alexandru Niculescu ș.a.

3. Am explicat că scrierea cu *â* din *a* nu este o nouă scriere, care vine să o înlocuiască pe a-

cea cu *i* din *i*, ci este conținutul a scrierii anterioare anului 1953. Toți intelectualii de vârstă a 4-a, care au scris în școală cu *â* din *a*, au continuat să scrie așa. I-am dat ca exemplu pe frații mei, Toma și Geta Caragiu, care, nefiind oameni ai condeiului – altele fiind instrumentele lor de lucru (ca actor și ca sculptor) –, nu și-au bătut capul să-și schimbe scrierea, ci au continuat să scrie cu *â*.

UN ALT exemplu pentru același argument: românii din emigrație – cei mai mulți – au scris continuu cu *â*, așa cum scriu și astăzi. Am amintit un caz din literatură: Fundația Culturală Română a publicat în 3 volume *Cronica de familie* a lui Petru Dumitriu tipărită cu *i* din *i*. Volumul I are însă ca prefață o scrisoare în manuscris a autorului, scrisă în întregime cu... *â* din *a*!

4. A reveni la scrierea cu *â* din *a* (la *sînt/sunt* nu m-am referit nici o dată) nu este o complicație atât de mare (simplificarea scrierii prin folosirea unei singure litere *i* fiind argumentul numărul 1 al opozițiilor): toți învățăm limbi străine, cu scrieri tradiționale extrem de dificile

(franceza, engleza, de exemplu, care notează același sunet prin 1, 2, 3 sau 4 litere), și, totuși, o facem. Reușim foarte bine (am dat și câteva exemple).

5. Am reluat, desigur, și argumentul meu principal (formulat în articolul din 1993): faptul că, fonetic, *â* este a treia treaptă de închidere din seria centrală, și anume cea mai închisă: *a* → *ă* → *â*. Adică: *a* se închide în *ă*, iar *ă* se închide în *â*. Imaginea grafică a acestui fenomen fonetic *actual* trebuie să ajute și ea la înțelegerea lui. Nu mai interesează aici de unde mai provine, istoric, *â* românesc (nu numai din *a*, ci și din *i*, *e* latini, de exemplu). Este vorba numai de cum funcționează *a* și *ă* și *â*, de “jocul” dintre aceste vocale foarte apropiate, deosebite numai prin gradul de închidere. Întreaga frază prin

care Nicolae Manolescu vrea să mă facă knock-out: “Ideea d-nei Caragiu, după care vocala *i* nu este decât rodul închiderii aceleiași vocale *a* care îi obsedează pe latiniști, n-are nici o relevanță în *context*, chiar dacă ar fi istoricește corectă” este fără obiect și greșită. Întâi: care *context*? Doar este vorba de un comentariu al meu exprimat *oral*, nepublicat de mine, ci preluat aiurea – trunchiat, cu greșeli, fragmente neesențiale pentru opiniile mele reale – din *mass-media*. Îmi pare rău. Apoi: N. Manolescu nu a înțeles (și nici nu avea de unde, în... contextul dat!) că atunci când vorbesc despre cum funcționează sunetele *ă* și *â* în limba română *actuală*, cea care nu mai are relevanță este tocmai *istoria*. Adică lucrurile stau exact invers decât le așază N. Manolescu. În fine, o enormitate ca aceasta, pe care a preluat-o cu eroare cu tot din *mass-media*, nu numai că nu o puteam spune eu, dar nici măcar un student în filologie; “Ideea d-nei Caragiu, după care vocala *i* nu este decât rodul închiderii aceleiași vocale *a*...”. Căci vocala *i* nu provine nici o dată direct din *a*, dragă Nicolae Manolescu!

ARE ESTE “jocul” dintre *ă* și *â* în limba română actuală? Fiind foarte apropiate, ele produc cel puțin două “confuzii” fonetice:

a. Pronunțări fluctuante: *mînușă/mănușă, pîrâu/pîrîu, mînăstire/mînăstire, hîrtui/hîrțui* ș.a. Oricât ar recomanda dicționarele normative unele din aceste variante, vorbitorii folosesc după plac una sau alta dintre ele. De ce? Pentru că diferența este irelevantă: apropierea dintre cele două sunete este atât de mare, încât trecerea de la unul la altul se face foarte ușor (și pentru că nici randamentul opoziției /*ă* ~ *â*/ nu este productiv). Ce se întâmplă însă pe plan grafic? Dacă spun *pîrâu*, scriu un semn *a* cu “câciulă”, dacă spun *pîrîu* scriu un semn *i* cu “câciulă”! Este normal? Nu este normal. Se ajunge astfel la hibridi ca: *mînitârți* (pentru *mînătârți/mînătârți*), formă pe care am găsit-o chiar în “România literară” într-un articol al unui cunoscut literat... ieșean (la nevoie pot da trimiterea exactă).

b. “Mișcarea”, schimbul dintre cele două sunete, *ă* și *â*, la ni-

vel dialectal: în poziție neaccentuată, mai ales în graiul moldovenesc (și în cel basarabean), dar și în alte graiuri, și mai ales, final, *ă* neaccentuat se închide la *â*: *casă, fată, să mănânce* (aici *ă* este în poziție medială). Ce facem grafic? Moldoveanul care pronunță *casă* scrie cu *i* din *i*, iar cel de lângă el care spune *casă* scrie literar *casă*, cu *ă* din *ă*? Este normal? Nu este normal.

Fenomenul este *general* în aromână. Orice *ă* neaccentuat se închide la *â*, iar în graiul fărșerotesc orice *ă*, chiar în poziție nazală, rămâne un *ă*: *cântu, câmpu, cându, câni, pani, mâni*. Desigur, veți spune, nu aromâna contează aici: da, dar închiderea timbrului vocalice neaccentuate, care este o modalitate de funcționare din interiorul întregii limbi române la nivel dialectal (și care apare și în alte limbi romanice), și nonocurența timbrului mai închis *â* în graiul fărșerotesc sunt realități ce nu se poate să nu fie luate în considerare. Or, eu sunt lingvist dialectolog și nu pot ignora tabloul dialectal românesc, în indiferent care abordare (de altfel, însuși Ion Coteanu, susținătorul principal al tezei scrierii cu *i* din *i*, a recunoscut că: “[preferința pentru *ă*]” la Caragiu se datorează aromânei); cei care l-au auzit spunând acest lucru în cadrul unei ședințe de redacție pot mărturisii). Desigur, această recunoaștere nu este un argument *pentru* scrierea cu *â* din *a*, dar este un răspuns la întrebarea de ce, Caragiu “se numără printre rarii lingviști iubitori [!] de *ă* din *a*” (citată din textul caustic al lui Nicolae Manolescu).

Toate argumentele menționate mai sus au fost expuse de mine, pe scurt, în fața Comisiei de Cultură a Senatului. O transcriere a înregistrării care, nu mă indoiesc, s-a făcut acolo poate constitui o mărturie pentru adevărurile scrise aici.

În ceea ce-l privește pe Nicolae Manolescu: mă surprinde să văd cum d-sa folosește verbe la modul indicativ – care este modul realității –, de parcă ar fi fost prezent la “discuția”, de fapt “monologurile” de la Comisia de Cultură a Senatului: “D-na M.C.M. a arătat cu acel prilej că...”!

Este limpede că nu se procedează astfel în știință: cu presupuneri și... completări arbitrare, cu referințe incomplete, greșite, preluate ca atare din *mass-media* nu se poate construi un atac direct, ironic-aspru-malițios la opiniile unui lingvist, stimat prieten, Nicolae Manolescu.

Matilda Caragiu
Marioțeanu

literatura

prepeleac

de Constantin Țoiu

Reflexe pariziene

X

PRIVITĂ din afară, întâi și întâi, piramida chinezului din curtea interioară a muzeului Luvru ar putea să ți se pară un melc stilizat conceput *more geometrico*. E clar că din acest punct începe să lucreze magia formei piramidale ascuțind orice așezi la temelia ei, chiar și o idee... Un melc, în primul rând, - *ca idee* - exemplarul din natură silit să umble cu casa în cârcă: *Între el și ce-i afară / Strejuia un zid de var...* Interioritate absolută. Confort faraonic exemplar.

Cunoscând pe din afară multe din versurile matematicianului vizionar, mai pot să spun, că dacă, în loc de poet, ar fi fost un arhitect de renume,

comandându-i-se o idee, așa cum i s-a comandat chinezului, Ion Barbu ar fi fost în stare să edifice la Luvru un OU DOGMATIC... Pe care poetul bucu-reștean, atât de apropiat lumii lui Brâncuși, îl definește de la bun început ca pe un *Palat de nunta și cavou*. Dualitate dialectică esențială. Un Memento drastic aruncat lumii moderne: *sic transit gloria mundi...*

Îmi vine greu să pretind despre piramidă că ar fi și ea un cavou banal. Deși, Faraonul, proprietar și peste Transcendent, făcu totuși din miezul piramidei un loc de veci, un sălaș al Morții, centrul dialectic al devenirii și dispariției, porți amândouă deschise către *învierile* ulterioare. La plural, neapărat. Spre a le deosebi de mistica ideologiei creștine, ideală, sustrasă concreteței materiale cu zei specializați din toate regnurile ani-

male, *în mod democratic*.

În loc de piramidă, așadar, un Ou absolut, cu miezul, cu centrul omagiat de poetul matematician, care introducea în planul edificării și legenda, aver-tismentul, punerea în gardă:

Și mai ales te înfloară / De acel galben icusar / Ceasornic fără minutar / Ce singur scrie când să moară / Și ou și lume. Te-nfloară / De ceasul galben, necesar...

E drept că ideea Oului-monument ar fi putut să-i aparțină și lui Salvador Dali cu efectul supraréalist știut. Plagiatul nu e însă în firea lui Ion Barbu, - cred că ar fi și cronologic exclus. În orice caz, inspirația poetului român, cert originală, este desăvârșită într-un stil de baladă sublim incantatorie ce ar fi dat Construcției, ipotetice, un accent muzical perfect organizat, autentic, fără acele *fuites*...

fără acele scâpări ilogice tipic surrealiste lipsite de vreun consens social, fără miezul profund de care tocmai vorbeam, de galbenușul primordial, de acel *ceas galben, necesar*...

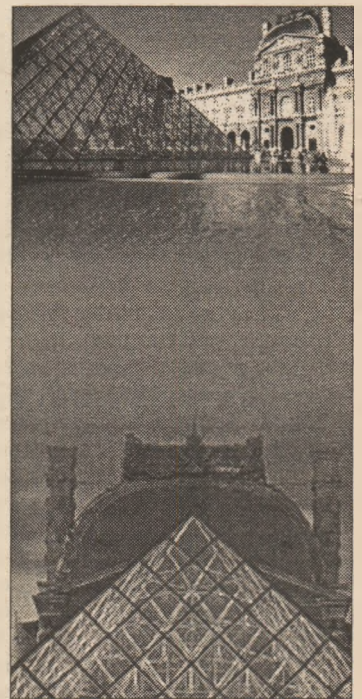
PRIMA impresie, la ieșirea din muzeu, dând direct în Piramida centrală, este de libertate totală. Ai senzația că ai intrat în alt mediu... - aș fi lipsit de gust să spun al Metafizicii?... - în care presiunea spiritului rămâne la *beau-fixe* ca și presiunea atmosferică favorabilă unei gândiri necontrariate de nici un exces, de nici un impediment natural - căldură sufocantă, răcoare imposibilă, - o meteorologie prielnică, și uneia și alteia.

Te afli cu adevărat în centrul Existenței permanent secundată de alternativa fatală pentru care faraonii se pregăteau din timp cu atâta grijă și cu o studiată risipă de materiale folositoare *pe parcurs*. O călătorie finală spre Necunoscut în care ar fi fost un mare *disconfort* să uiți acasă oglinda, parfumul, șoimul privilegiat și tot ce ți-ar mai fi trebuit venind în contact cu Zeii...

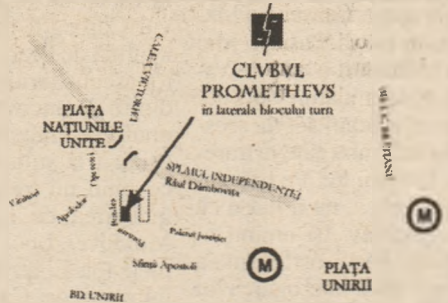
Scări aeriene străbat în toate sensurile interiorul piramidei luminată mereu ca ziua și în care nu există întuneric nici înserare, ci doar Emisia veșnică a

lui *RA* adaptat proporțiilor și mijloacelor tehnicii de astăzi.

Privesc pereții transparenti în care se repercutează fântânile arteziene din preajmă, patrulaterul greu de istorie al Luvrului. Tonul realității lui de afară, oglindită, - coloane, statui, linii - capătă idealitatea, abstracția eternă oferită de orice suprafață reflectantă; în acest caz, tonul, realitatea unui Muzeu la puterea a doua... ■

Ți-e sete
de cultură?
Bravo!
Noi avem
de băut.

Piața Națiunile Unite 3-5, sector 4, București

MIERCURI, 16 OCT	DECERNAREA PREMIILOR PROMETHEUS	19.00
	JAZZ East Village	21.00
JOI, 17 OCT	TEATRU Radu Gheorghe (recital)	20.00
VINERI, 18 OCT	RECITAL Cezar Ivănescu Pedro Negresco 4-GIVEN	21.00
SÎMBĂȚĂ, 19 OCT	POP-ROCK Adrian Berinde & 4-GIVEN	21.00
DUMINICĂ, 20 OCT	JAZZ Theodora Enache & 4-GIVEN	21.00
MARȚI, 22 OCT	CHITARĂ CLASICĂ Dragoș Dobre	20.00

Marți-duminică, de la 10.30: expoziție la parter; café-bar cu muzică ambientală la subsol
Telefon: 336.66.38; 336.66.68

Iliescu, succesorul lui Iliescu

(urmăre din pag.2)

Si totuși, ce va face Ion Iliescu? Dacă-i analizăm cariera politică, vom observa că marele său atu e puterea de a *aștepta* și de a *rezista* în situații greu suportabile. Obsedat de putere, el este dispus să sacrifice orice și pe oricine pentru a-și atinge scopurile. În cadrul constituțional actual, mișcările sale par limitate. Având în vedere antipatia reală față de Năstase, o soluție ar fi găsirea unui alt candidat, totalmente controlabil. Nu e obligatoriu ca acel om să aparțină P.S.D.-ului. El ar putea fi foarte bine un independent... dependent de Iliescu!

Actualul președinte are și un alt as în mânecă: modificarea, prin mișcări abile, a Constituției. Printr-o campanie-trăznet, Ion Iliescu i-ar putea convinge pe români că soluția viitorului e monarhia (după ce, în prealabil, ar convinge membrii Casei Regale că Ion Iliescu ar fi șeful ideal al unui guvern cu puteri

nelimitate). Să nu-mi spuneți că e absurd, pentru că de doisprezece ani încoace în România nu s-au împlinit decât profețiile absurde!

Dacă soluția monarhic-iliesciană nu va surâde, există încă una, la fel de avantajoasă pentru Iliescu și de catastrofală pentru Năstase: pur și simplu, desființarea instituției prezidențiale. Tot prin modificarea Constituției, și tot prin invocarea unui model ilustru: se știe doar că în America președintele e șeful guvernului - și atunci totul n-ar mai fi decât o chestiune de titlatură. Adică, în loc să ne alegem președintele, ne alegem primul - ministru! Cu alte cuvinte, să intrăm în binecunoscutul scenariu al furtului național al pălăriei, domeniu în care românii au o reală valoare... internațională. Ea ne-ar înălța în proprii noștri ochi, dovedindu-ne că iar i-am tras în piept pe occidentali: adică am sacrificat forma salvând conținutul!

Mircea Mihăieș

RIGINALUL documentului tradus mai jos a fost scris în limba rusă, lucru care mărturisește că autorul textului stăpânea această limbă cu mai multă ușurință decât limba română. Rîndurile sînt scrise de un oștean, într-un stil simplu, atrăgător, care nu urmărește altceva decât restituirea faptelor. Din țesătura acestora aflăm cîteva date despre partidele boierești și intrigile vremii; toate, legate de interesul pe care Petru cel Mare îl nutrea pentru Țările Române, în preajma bătăliei de la Stănilești.

Textul acestui document a fost păstrat în arhivele familiei Tarangul în așa fel încît să fie ferit de priviri și să nu fie accesibil oricui. Cu gîndul, probabil, de a nu da în vileag o dovadă scrisă care pomenește de originea tatară a familiei.

Originalul rusesc se găsește, poate, uitat undeva între documentele vreunei Școli sau biserici din Bucovina.

Marin Tarangul

MĂ CHIAMĂ Ioan Arsenoiu, fiul lui Vasilie Arsenoiu din Balta și al Mariei Gavrilă din Boian. În acte sunt trecut cu numele Ivan Vasilievici Arsinov. M-am născut la Iași în 8 Septembrie 1682. Mama a murit la nașterea mea. Familia Arsenoiu era originară din Moghilău. Acolo tatăl meu atrăse-se asupra sa atenția domnitorului Moldovei Gheorghe Duca când acesta deveni în 1681 și hatman al Ucrainei. Adus la Iași, tatăl meu cunoscuse mulți curteni. El băga de seamă că cei ce aveau trecere la domnitor nu erau boierii. Gheorghe Duca avea ca oameni de încredere mai ales tătari la origine, aparținând micii nobilimi. Cel mai important dintre ei era Constantin Cantemir care îi făcu tatei cunoștință cu un alt coborător din Hoarda de Aur pe nume Alecsa Tarangul. Acesta trecea drept un zelos admirator al mitropolitului Dosofteiu.

Tatăl meu nu știa carte însă avea o tinere de minte uimitoare. Când m'am făcut mare el mi-a istorisit întâmplări din tinerețea sa. Nu odată mi-a vorbit de prietenia pe care o legase cu Alecsa Tarangul în tabăra turcească din fața Vienei în vara anului 1683. La asediul de acolo Alecsa avea sub comanda sa trupa de poduri în oștirea Moldovei. Domnitorul Gheorghe Duca lua parte cu două mii de Moldoveni, alături de domnitorul Valahiei, cu patru mii de Valahi, la războiul dus de marele vizir Kara Mustafa împotriva împăratului Germaniei. Atât Moldovenii cât și Valahii fuseseră siliți să lupte de partea Turcilor. În inimile lor ei țineau însă cu Creștinii. Domnitorii Moldovei și Valahiei așisderea. Tata își amintea cum Alecsa Tarangul fu trimis să treacă neobservat șanțurile în cetate și luând cu sine o ploscă cu vin s'o ofere acolo trecătorilor spre a fi dus în fața comandantului Vienei cu vestea că este mare lipsă de nutreț pentru cai în tabăra turcească. Altădată, când fusese distrus de artileria germană podul ce lega o insulă mare a Dunării, Kara Mustafa ceru domnitorilor români să-l repare. După ce Moldovenii cu Valahii au lucrat

o noapte întreagă la refacerea lui, de îndată ce tunurile germane au tras în zori primele salve, Alecsa Tarangul a anunțat încetarea lucrului lăsând podul neterminat. Era la mijloc o înțelegere între Gheorghe Duca și ambasadorul german de la Constantinopole aflat în tabără, fiind adus cu dînsul de marele vizir. Când regele Poloniei sosi cu armata sa în ajutorul impresuraților și Turcii pierdură lupta pe un deal, Kara Mustafa dădu ordinul de retragere. Terminându-se astfel campania, Moldovenii și Valahii în frunte cu domnitorii lor luară drumul spre casă. În tot acest drum tata și Alecsa Tarangul erau nedespărțiți. Întors în Moldova, Gheorghe Duca fu prins de Poloni și omorât la Liov. Tata cu oamenii săi s'a întors în Ucraina. După doi ani a venit la Boian să mă ia de la bunici. Moșia Berești a familiei Tarangul fiind în apropiere el trecu pe acolo și se văzu pentru ultima oară cu prietenul său Alecsa.

Bunica mea dinspre tată era născută Apostol. Un văr al tatei colonelul Pavel Apostol avea un fiu Daniel caruia i-am fost încredințat ca flăcău să-mi fac instruirea ostășească în tabăra Cazacilor zaporojeni dela Pragurile Niprului. Datorită lui am fost luat în seamă acolo de hatmanul Ivan Stepanovici Mazeppa care mă trimise cu încredințarea tatei țarului Petru la Moscova pentru a urma Școala de Ofițeri. Profesorilor nu le eram binevenit. În schimb m'au primit călduros colegii, toți fii de nobili. La lecțiile de istorie ne era înfățișat începutul veacului drept răscruce pentru viitorul Rusiei. Ni se arăta importanța accesului obținut la Marea Neagră și la Marea Baltică. Cel dintâi, prin pacea din iunie 1700 cu Turcia care recunoștea cucerirea Azovului. Cel de al doilea, prin cucerirea în Noiembrie 1700 a teritoriului Ingermanland dela Suedei, în ciuda înfrângerii suferite de Ruși la Narva. Știam că pe tata îl interesau toate faptele de arme ale epocii și așteptam cu nerăbdare vacanța pentru a veni acasă. N-am căpătat însă nici o vacanță fiind războiu. La terminarea școlii ca proaspăt stegar am fost repartizat la fortăreața Taganrog construită de curând pe malul Mării de Azov. Și

astfel am fost nevoit să amân convorbirea cu tata. N'am apucat să ajung acasă decât la înmormântarea sa, într'o scurtă permisie. Căci a trebuit să mă întorc la unitatea mea care fu trimisă ca întărire generalului Baier în bătălia de lângă Lesno dintre Ruși și Suedei. Botezul focului l-am primit în dimineața zilei de 28 septembrie 1708. Suedezii retrăgându-se, au dat foc căruțelor lor. Cu escadronul meu am sosit la timp pentru a împiedeca arderea întregului șir și astfel am salvat cîteva sute de căruțe. Pentru această faptă m'au felicitat cnejii Mencicov și Golițan. Ei i-au vorbit de mine țarului Petru care și-a adus aminte că-i fusese trimis de hatmanul Mazeppa. Cum acesta lupta acum de partea Suedezilor, țarul era bănuitor față de ofițerii proveniți din Ucraina și folosi prilejul ca să mă iscodească. Astfel avui cinstea să fiu chemat în cortul imperial pentru decorare și înălțare la gradul de locotenent. Mare fu uimirea țarului când află din gura mea că nu sunt Ucrainean ci Moldovean. Venind vorba de limba maternă, Petru I știa de la cancelarul său Corbea că Moldovenii și Valahii vorbesc aceeași limbă. Întâmplarea aceasta îl făcu să se gândească la mine nouă luni mai târziu. Era în 28 Iunie 1709 la Poltava, după victorie. Eu luptasem acolo sub comanda contelui Golovin. După ce stătuse la masă cu generalii suedezi făcuți prizonieri, Petru I le restituî săbiile. Totodată dădu ordin ca să fie omorâți toți Cazacii lui Mazeppa căzuți în mîna Rușilor. Mai rămăseseră prizonieri o mie de Valahi care luptaseră alături de Suedei. Înainte de a hotărî soarta acestora țarul dori să pună cîteva întrebări comandantului lor. Pe translatorul oficial Corbea, nu îl luase cu dînsul fiind bolnav. Își aminti atunci de mine. Făcu astfel întăia oară pe talmaciul la interogarea lui Alecsandru Colțea. A doua oară am fost folosit ca talmaci la niște tratative pe care țarul le tănuia față de Corbea știindu-l om al lui Brâncovanul. L-am însoțit de acea dată pe Simeon Vladislavovici Sava Ragusanski la Luț, unde ne-am întâlnit cu trimișii Moldovei în ziua de 2 Aprilie 1711. A treia oară a fost la Iași în 1 Iulie 1711 când i-am mijlocit țarului convorbirea cu Toma Cantacuzino. Am devenit astfel partaș al gîndirii țarului. De fiecare dată am fost iscodit de curioși domnici să afle ce s'a discutat. Le-am răspuns că sunt ostaș și știu să tac atăta timp cât port uniformă.

NCĂ în timpul călătoriei spre Luț de la Iaroslav, unde se afla țarul, Simeon Vladislavovici mi-a vorbit de secretul care trebuie păstrat deoarece Moldova și Valahia erau sub oblăduirea sultanului. Ahmed III declarase în Decembrie 1710 război Rusiei, datorită uneltirilor regelui suedez Carol XII care se găsea la Varnița lângă Tighina. Scopul urmărit de Petru I era să

Dimitrie Cantemir Domn al Moldovei

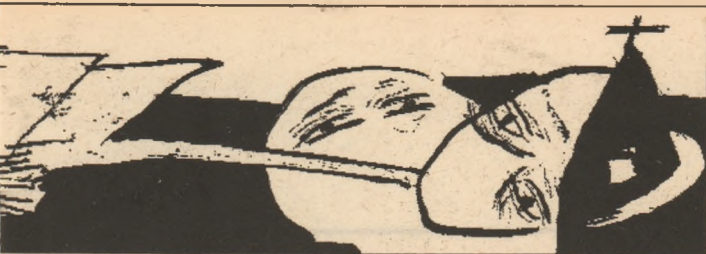
câștigi de partea sa pe domnitorii Valahiei și Moldovei. Ca împreună să-i bată pe Turci și țarul să se încoroneze la Constantinopole, căci în Rusia nu fusese încoronat. David Corbea îi fusese trimis cu ani în urmă de Brâncovanul. Corbea nu i-a ascuns țarului marea dușmănie dintre Brâncovanul și Cantemir; unul căutând să-l ponegrească pe celălalt la sultan. De aceea Brâncovanul nu trebuia să afle despre întâlnirea de la Luț cu trimișii Moldovei. Luca și Pricopie era numele lor. Ei au venit cu textul gata întocmit de Cantemir în rusește. Simeon Vladislavovici avea dezlăgare să accepte condițiile lui Cantemir dacă nu se deosebeau de cele stabilite între Cantemir și ambasadorul Rusiei la Constantinopole Petru Andreievici Tolstoi. Cum n'au fost deosebiri, s'a discutat puțin și eu am avut treabă ușoară. Tratatul a fost iscălit de împuternicitul Moldovei și împuternicitul Rusiei în ziua de 2 Aprilie 1711. Dela Luț ne-am întors la Iaroslav și Simeon Vladislavovici i-a predat țarului tratatul încheiat. Cu acea ocazie fui avansat căpitan și primii ordinul de a mă înfățișa feldmareșalului conte Boris Petrovici Șeremetiev care se afla pe malul stîng al Nistrului la Moghilău, locul de obârșie al Arsenoilor. Odată cu prezentarea, am predat hîrtii importante ce mi-au fost încredințate la Iaroslav și am obținut permisia să mă reped până la Boian la mormântul bunicii mele dinspre mamă cari mă crescuseră cât am fost mic. Cum dela Boian la Berești era cale scurtă și cum aveam un cal bun, m'am dus să-i cunosc pe urmașii lui Alecsa

Tarangul. Am găsit la Berești bătrâna Anca, văduva lui A... născută Arbore, pe fiul ei Dim... de vr'o 40 de ani, și pe sora ac... tuia Ileana, de vârsta mea. F... primit cu căldură, deși ei... vedeau pentru întăia oară. Dir... se pregătea să plece la oaste. Ileana am îndrăgit-o din clipa... care ne-am cunoscut. Acum, că... scriu acestea, dânsa este soția m... Înpoiata la Moghilău, am luat p... te la organizarea campaniei înt... regiment de dragoni din brig... Kropotov. Cu ocazia unei misi... la Balta m'am închinat la morm... tul tatei și am încredințat unor c... meni de încredere moștenirea lă... tă de dînsul. În 25 Mai 1711 brig... da noastră primi ordin să se dep... zeze la Iași, alături de regimen... moldovenesc din armata rusă, c...

Bater din Stret

ă

În document de la 700

t de colonelul Tigheciu. Cu în urmă la Iași m'a adus mama în ziua Nașterii Domnului, când a și murit. prins emoția căci ne îndreptam orașul meu natal. În 30 ajuns pe Prut la Zagaranca s-a ieșit în întâmpinare domnului Dimitrie Cantemir. Moldova Dimitrie Cantemir a condus dealungul marș al Jijiei până la revărsarea soarelui și ne-a arătat locul unde să se abăra; lângă un pod peste Prut, în dreptul satului Țuțora, regimentul Moldovei s-a îndreptat cu dânsul în fruntea escadroanelor de dragoni. Era o mare bucurie să fie făcută mie de domnitor să aflu că sunt născut în Iași. S-au găzduit la Cetățuie unde am primit Doamna Moldovei Călugărița Nu m'am codit să-i spun că

tatal meu a fost sub zidurile Vienei alături de tatăl ei domnitorul de atunci al Valahiei. Tot timpul șederii la Cetățuie eram oaspe la masa domnească. La una din mese am făcut cunoștință cu hatmanul Niculce. Pe acesta îl preocupă organizarea în grabă a oștirii Moldovei. La rugămintea mea, hatmanul îmi înlesni să dau de urma lui Dimitrie Tarangul. Ne-am întâlnit la Iași de mai multe ori și, cu toată deosebirea de vârstă dintre dânsul și mine, am întărit prietenia care îi apropiase, cu ani în urmă, pe tații noștri. Stăteam de vorbă ore în șir. Ca să nu uit, făceam însemnări după relatările sale. Însemnările le-am purtat cu mine băgate în șea.

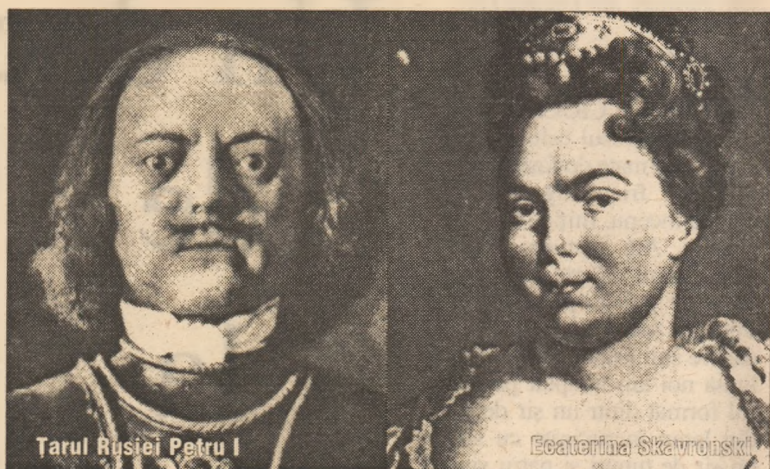
AM NOTAT astfel că tatăl lui se ținea foarte mândru și, de câte ori vr' un boier se lega de originea familiei Tarangul, el îi replica că neamul său era pământean înainte de venirea lui Dragoș, când Moldova se chema Cumania Neagră.

Când a venit la domnie Constantin Cantemir, l-a adus la curte pe Dimitrie care avea atunci 16 ani. Dimitrie Tarangul învăța la Iași meseria armelor sub îndrumarea spătarului Ilie Țifescul, iar știința de carte sub îndrumarea mitropolitului Dosofteiu. Mănuirea armelor a deprins-o repede dar, pe lângă carte, Dimitrie căuta să afle de la mitropolit amănunte despre locuitorii Moldovei dinainte de venirea lui Dragoș. Din acele amănunte își reamintea acum doar că erau mult mai înaintați decât Apusenii în ducerea luptei și cunoșteau praful de pușcă pe care îl foloseau la sa-

geți pentru incendierea dela mare depărtare a cetăților de cucerit. Despre tatăl lui Dimitrie, mitropolitul susținea că postelnicul Alecsandru își spunea Alecsa în memoria unui strămoș cu acest nume, decapitat de Ștefan cel Mare pentru că făcuse parte din cei ce erau împotriva unui războiu cu Radul al Valahiei. Odată când Dimitrie l-a însoțit pe mitropolit la tipografie, află că întreaga instalație a fost trimisă ca dar de patriarhul Moscovei din timpul țarului Alecsei Mihailovici. Apoi Dimitrie mi-a mărturisit că se îndrăgostise la Iași, ca adolescent, de o copilă dar întâmplările, pe care le redau mai încolo, l-au determinat să plece urgent din Iași. Când s-a reîntors după doi ani ca să o ceară de soție, dânsa nu mai era în viață. N'a putut-o uita multă vreme, iar pe urmă n'a găsit alta pe placul său, așa că a rămas neînsurat.

Întâmplările amintite sunt următoarele: Sobieski regele Poloniei întorcându-se din Bugiac cu oastea înfrântă de Tătari, a dat foc orașului și l-a luat în robie pe mitropolitul Dosofteiu. Constantin Cantemir trimise îndată mai multe detașamente ca să-i hărțuiască pe Poloni. Dimitrie însoți unul din detașamente o bucată de drum, apoi călări în goană la Berești. Când a aflat tatăl său cele întâmplate, și-a adunat oamenii și a pornit să-l elibereze pe mitropolit. Lângă orașul Siret au reușit să taie calea convoiului și să risipească ostașii poloni. Convoiul rămăsese în urmă din cauză că transporta racla cu moaștele sfântului Ioan Novi furate de la Iași. Dar bucuria eliberării a fost de scurtă durată. Numai după câteva ore Polonii, regrupați, au atacat la rândul lor. În ciuda rezistenței lor dârze, oamenii din împrejurimile Bereștilor au fost până la urmă copleșiți de superioritatea ca număr a Polonilor și au părăsit locul înfrânt. Atașamentul lui Alecsa față de persoana mitropolitului a mers până la supremul sacrificiu. El căzu în luptă. Iar convoiul cu Dosofteiu și-a continuat drumul spre Polonia. Trupul lui Alecsa fu dus la Siret și înmormântat în cimitirul bisericii Mușatei. Dimitrie a rămas singurul bărbat în familie. Împlinise abia 17 ani. Iar sora sa avea numai 3 ani. Acum la Iași, când mi-a istorisit acestea, Dimitrie Tarangul era sub ordinele logofătului Darie Donici în regimentul de cavalerie constituit din mazăli și răzeși veniți cu caii lor.

IN TRE timp cei de la Cetățuie s'au mutat la curtea din Iași. Cele două escadroane de dragoni aveau să se întoarcă în tabără. L-am escortat pe domnitor până la Țuțora unde sosise, cu 20 mii ostași și 50 tunuri, feldmaresalul Șeremetiev venind dela Nistru. Cu acea ocazie l-am reîntâlnit pe Simion Vladislavovici Sava de la care am aflat că și țarul trecuse în Moldova. În 24 Iunie Petru I sosi la Iași și Dimitrie Cantemir cu feldmaresalul Șeremetiev s'au grăbit

într'acolo luându-mă pe mine cu dânsii. Țarul i-a spus lui Cantemir că este exact așa cum îi fusese descris lui de ambasadorul Tolstoi. Petru I era încrezător în victorie, arăta interes pentru clădirile istorice din Iași, se ținea de petreceri și-l simpatiza față de Cantemir. Datorită acestei simpatii, țarul evita să se servească de translatorul oficial și apela la mine de câte ori avea de a face cu oameni din preajma lui Brâncovanul. În ziua întâi din Iulie fui chemat să fac pe tălmăciul la întrevederea țarului cu Toma Canacuzino, fugit de la Brâncovanul. Ca urmare la convorbirea dintre ei, Toma căpătă misiunea de a cuceri cetatea turcească Brâila în fruntea cavaleriei de curte a Valahiei ce o adusesse cu dânsul. Misiunea trebuia îndeplinită imediat împreună cu unități rusești de sub comanda generalului Roenne. Ordinul scris de mâna țarului l-am dus feldmaresalului Șeremetiev. Câteva zile mai târziu iscoadele moldovenesti au adus știrea că Turcii trec Dunărea pe un pod de la Oblucița la cetățuia Cartal. A fost convocat numaidecât un consiliu de războiu la care au participat Petru I și Dimitrie Cantemir. Ce s'a hotărât acolo reieșea din ordinele comunicate unităților. Nu se mai așteaptă întăririle ce trebuiau să vie din Polonia, nici oștirea Brâncovanului, ci se porneste pe malul drept al Prutului la Fălciu în întâmpinarea armatei turcești. Eu cu dragonii mei, am trecut sub comanda generalului Ianus. Din cauza lipsei de iarbă, datorită unei invazii de lăcuste, n'am coborât până în Fălciu ci ne-am oprit cu două verste mai sus de gura Săratei, pe malul acestălal Prutului, unde se găsea pășune pentru cai. În 6 Iulie, la amiază, ne-au zărit Turcii, care urcau pe malul stâng al Prutului. Ei și-au oprit înaintarea și au început să construiască patru poduri pentru a trece dincoace de râu. Avantgarda din care făceam parte număra cam cinci mii de cavaleriști. Generalul nostru a apreciat că armata turcească trecea de douăzeci mii și a ordonat retragerea la adăpostul întinericului spre a ne uni cu grosul armatei rusești, a cărei ariergardă, cu o zi mai devreme, nu trecuse încă de Râșești. În timp ce ne retrăgeam, s'a făcut ziuă, Duminică 7 Iulie 1711 și, cum

Turcii ne ajunseră din urmă, am fost atacați de avangarda lor comandată de pașa Vali. Generalul nostru pornise noaptea către Cartierul General spre a raporta cele văzute. Orice trupă în retragere are moralul scăzut. Pe deasupra, la noi lipsea comandantul. Partea din urmă a corpului nostru a întors căii și a primit lupta, făcând cu greu față primei izbitorii cu cavaleria dușmană în care au pierit mulți de ambele părți. Când iureșul Turcilor s'a mai încetinit, n'am așteptat un alt iureș ci am pornit la contraatac, singura posibilitate de a ne apăra. Am pătruns adânc în centrul călăreților dușmani care dădura dosul. Pe flancuri însă, Turcii rezistau și ne-am pomenit deodată cu ei în spatele nostru. Aproape două mii furăm încercuți. Restul de trei mii reușiră să facă legătura cu cavaleria Moldovei și cu armata rusească care numărău împreună peste douăzeci mii de ostași. Situația noastră, a celor încercuți, era disperată. Atunci porni în ajutorul nostru cavaleria mazăliilor și răzeșilor moldoveni. Atacul ei a străpuns frontal încercuirea și când dădura de noi s'au desfăcut în două, rostogolindu-se pe ambele noastre flancuri împotriva Turcilor pe care îi loveam acum împreună. O bună parte dintre ei s'a pus pe fugă. Atunci, pentru a opri panica ce îi cuprinsese, însuș pașa Vali s-a avântat înainte în fruntea gărzii sale. Lupta se dădea de pe cai corp la corp numai cu săbiile. În toiul încleștării l-am văzut pe Dimitrie Tarangul apropiindu-se de pașă, croindu-și drum printre călăreții din gardă, și pașă cu Dimitrie se prăbușiră în învâlmăseală. Moldovenii reușiră să schimbe soarta noastră cu mult curaj, însă cu pierderi foarte mari. Printre cei căzuți era și Dimitrie Tarangul. Pe morți i-am lăsat pe câmpul de luptă, luând cu noi numai răniții ce puteau fi transportați pe cai rămași fără stăpân. Noi cei dispresurați și ce mai rămăsese din cavaleria Moldovei, cu oamenii lui Dimitrie strânși în jurul meu, ne-am unit cu vârful mării armate rusești care înainta, în timp ce avangarda turcească, cu pașa Vali rănit, s'a retras făcând loc grosului armatei comandată de marele vizir Mehmet Baltagi.

(continuare în pagina 18)

ceasă din Moldova

(urmare din pagina 17)

Un document de la 1700

S-A CIOCINIT atunci grosul celor două armate desfășurate pe un front larg și o mare bătălie începu. Inițiativa a fost a noastră. Am pătruns adânc în dispozitivul turcesc. Dar această înaintare a fost oprită treptat de Turci și încercam acum cu îndârjire să-i ținem pe loc. Pentru luptă noi am adoptat patrulele format dintr'un șir de capre din lemn încrucișate cu sârma, un șir de tunuri și patru șire de pedestrași. În mijloc se aflau căruțele cu muniție și cu alimente. Turcii ne atacau fără încetare. Erau mult mai numeroși decât îi apreciasse generalul Ianus. Pierderile lor erau mari căci ne apărăm organizat. Ei primeau însă mereu întăriri proaspete, în timp ce puterile luptătorilor noștri se sleiau din oră în oră. O improspătare ne putea veni numai de la ariergarda, dar aceasta nu se zărea. În cele din urmă țarul ordonă retragerea și abandonarea unei mari părți din căruțe. Executarea ordinului s-a făcut cu mare incetineală căci nu reușeam să ne desprindem de inamic și, tot luptând, am dat pas cu pas înapoi către miazănoapte ținându-ne de malul drept al Prutului. Turcii ne-au hărțuit până la căderea întinericului. Retragera noastră a continuat toată noaptea. A doua zi, 8 Iulie, dimineața am dat de ariergarda noastră, comandată de generalul Repnin, în dreptul satului Stanilești. Acolo, într'o imensă meandru a Prutului, având spre răsărit un deal și spre apus o mlaștină, ariergarda construieste o poziție fortificată. Aceasta avea cinci laturi, formate din bărne groase împrejmuite pe dinafară de un șanț adânc, așezate în unghiuri ca la bastioanele de cetate. Fortificația urma să o apărăm cu artilerie și cu pedestrași formați din infanteria și cavaleria noastră descălecată. În interior era o a doua linie de apărare cu trei laturi, iar în centrul acesteia au fost gru-

pate restul căruțelor, caii, muniția și cortul țarului. Văzând fortificația noastră, Turcii s'au oprit la distanța de bătaie a tunurilor și s'au fortificat la rândul lor pe un mare semicerc cu flancul drept pe Prut și cu cel stâng pe mlaștină, având centrul în fortificația noastră. Ei au săpat un șanț adânc și lat pe toată lungimea semicercului și au adunat în fața șanțului, din pământul săpat, o ridicătură înaltă, un val întrerupt din loc în loc. Lucrarea lor a durat toată ziua. Un atac al ariergăzii noastre neintrată în foc i-ar fi putut împiedeca pe Turci să se fortifice în voie. Însă țarul a interzis deocamdată orice acțiune care ar provoca o nouă ofensivă a Turcilor considerând că trebuie profitat de acest răgaz pentru a ne odihni. Meandru Prutului care înconjură pe trei sferturi fortificația noastră, era o foarte bună apărare naturală și ne asigura apa de băut și de adăpat. Pentru a se împiedeca împrăștierii de soldați nedorite, a fost interzisă cu strășnicie scaldarea în Prut și trecerea pe malul stâng al meandreii. În felul acesta dealul de pe malul răsăritean al Prutului din dreptul meandreii a rămas neocupat de noi. Inamicul a profitat de această eroare a comandamentului nostru și a instalat acolo un detașament de Suedezi și Poloni cu câteva tunuri. Ostilitățile au reînceput în noaptea din 8 spre 9 Iulie printr'un duel între ambele artilerii. Superioritatea ca număr a tunurilor inamice față de artileria noastră era evidentă, însă tirul nostru era mai precis. Cum s'a crăpat de ziuă, a urmat atacul armatei turcești care a durat câteva ore și a fost respins cu mari pierderi pentru atacanți. În urmărirea acestora, ieșind din fortificație, a pornit contraatacul nostru cu grenade, în frunte cu generalul Weidemann. Acesta căzu în primele rânduri. Pe mine m'au lovit schije la ambele glezne. Cavaleriștii moldoveni pe jos m'au scos pe brațe din lup-

Ilustrație la Divanul Înteleptului cu lumea

tă. Oficerii răniți erau aduși în centrul fortificației, luați în primire de sanitari și îngrijiți de medicul țarului. Petru I a venit să ne îmbărbăteze dar i s'a făcut rău. Contraatacul nostru nu izbutise să treacă de șanțul dinaintea poziției inamice. Artileria noastră făcea față tirului neîntrerupt ce venea de acolo, anihilându-l. Totodată ea răspundea focului celor câteva tunuri de peste Prut, dinspre răsărit, a detașamentului de Suedezi și Poloni. În același timp ea tragea spre miazănoapte în cavaleria tătară care inaintase pe malul stâng, printre coline cu tufariș, fără a fi văzută și trecuse acum Prutul, închizându-ne calea de retragere. Muniția noastră se împrăștia mereu și nu mai ajungea decât pentru o rezistență pe poziție de cel mult cinci zile. Noaptea s'a ținut sfat în cortul țarului. În dimineața zilei de Miercuri, 10 Iulie, o solie cu steagul alb părăsi fortificația noastră și porni spre cea turcească ducând o scrisoare din partea feldmareșalului Șeremetiev prin care acesta cerea pace. Solia împuternicită să semneze pacea era compu-

să din ministrul Șafirov și generalul-maior conte Mihail Șeremetiev, fiul feldmareșalului. Am așteptat pe poziție trei zile până când s'a încheiat pacea. În aceste trei zile am fost batjocura învingătorilor. Din toate părțile se apropiau de intrarea în fortificația noastră Turci călări, rânjind și făcând tot felul de gesturi murdare la adresa noastră. Soarele ardea cumplit. Oficerii răniți furăm transportați mai aproape de apă în incinta fortificației, sub niște umbrele din crengi. Și acolo, pe malul opus, se strânseseră Suedezi și Poloni care ne strigau pe rusește salutări învingătorului de la Poltava din partea regelui Suediei, sau că a sosit timpul ca să ia sfârșit ocuparea Poloniei de către Muscali. Țarul stătea tot timpul în cort. Era deprimat și analiza cu generalii erorile făcute. Cea mai mare, recunoscută acum de toți, era că nu s'a așteptat până să vie întăriri din Polonia și oștirea Brâncovanului. Pacea fu semnată la Huși. Turcilor li s-a spus că feldmareșalul Șeremetiev este comandantul suprem și că Petru I se găsește la Iași îm-

preună cu Cantemir. În realitate acesta din urmă însoțit de hatmanul Niculce, profitând de răgazul când Turcii își făceau fortificația, au călărit spre Iași iar țarul împărțea soarta noastră alături de amanta sa Ecaterina Skavronski pe care o lua cu dânsul peste tot. Imediat după întoarcerea de la Huși a ministrului Șafirov și a fiului feldmareșalului, s'a aflat că una din condițiile păcii era renunțarea Rusiei la ieșirea spre Marea Neagră. Mi-am amintit atunci de stagiul meu ca stegar la Taganrog. Nu era însă timp pentru amintiri căci s'a dat ordin să ieșim cu toți din fortificație și să ne încolnăm. Marele vizir Mehmet Baltagi permise armatei înfrântă să se retragă fără a depune armele, fiind escortată în drumul ei până la Nistru de Turci sub comanda pașei Mehmet Cerchez. Având gleznele rănite, eu nu puteam încăleca. M'au luat cu ei, într'o căruță, oamenii lui Dimitrie Tarangul. Convoiul nostru porni încet pe malul drept al Prutului către miazănoapte până la Ștefanesti unde am trecut Prutul îndreptându-ne spre Moghila. Când am ajuns la Nistru pașa Mehmet Cerchez veni să-și ia rămas bun de la feldmareșalul Șeremetiev. Deoarece țarul nu voia ca Turcii să știe de prezența sa în convoiu, dânsul se ascunse într'o caretă în care se afla Ecaterina Skavronski. Zărind caretă, pașa Cerchez se îndreptă călare spre ea și, când dădu cu ochii de Ecaterina, salută mirat și își ceru scuze, printr'un talmaci care îl însoțea, spunând că Turcii nu duc războiul cu femeile. Pentru mine scena aceasta, la care am asistat întins cu șeaua mea sub cap într'o căruță moldovenească, a fost lămuritoare. Din acea clipă am încetat să-l urmez mai departe pe Petru I.

Oamenii lui Dimitrie m'au dus în căruță până la Berești. Aici m'au dat în grija văduvei Anca Tarangul care de la noi a aflat de moartea fiului ei. A fost jele mare! În casa ei m'a îngrijit cu multă dragoste și devotament Ileana Tarangul. După tămăduire, am luat hotărârea de a rămâne definitiv în Moldova. M'am însurat cu Ileana și sper să avem copii. Ne-am înțeles ca al doilea fiu al nostru când se va naște, să poarte numele de familie Tarangul pentru a continua linia acestui neam întrerupt la Stanilești prin sacrificiul lui Dimitrie.

Început în vara 1712 și terminat de Anul Nou 1713 la Berești.

Ioan Arsenoiu

Această traducere din rusește a făcut-o în anul 1931 Mihail Tarangul, institutor pensionar domiciliat în Vascauți. (M.T.)

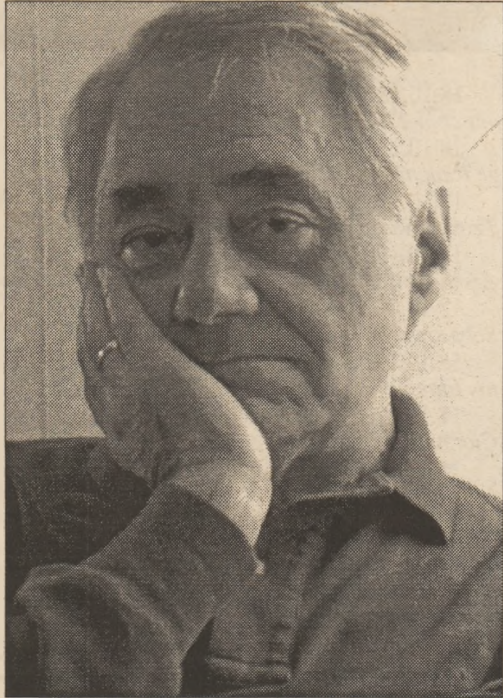
Căruță din vremea Brâncovanului

Paul Diaconescu

Din Carnetul unui Pierde-Țară

Numărul și Linia

IN ȚARA în care ajunsese, mașina de perforat făcea patru găuri în loc de două. Foi-
le de hârtie erau astfel de două ori mai bine prinse în ghiarele dosarului. E adevărat, nu puteau fi introduse în dosar la fel de ușor, dar nici nu puteau fi scoase decât cu un efort dublu. Inseși dosarele erau de două ori mai încăpătoare, iar copertile cel puțin de două ori mai solide. Dintr-un carton gros și negru, sau dintr-un plastic scortșos de culoarea cenușii. Erau dosare de viață lungă, la fel ca și rafturile grele, din lemn masiv. Așezate într-o ordine perfectă, fiecare cu eticheta lui, fiecare în sectorul lui. Dar cele mai multe erau, poate, dosarele Timpului. De aproape cinci sute de ani, preoții înscriau în catastifele lor cifre: nașteri, botezuri și celelalte. De mai bine de un sfert de mileniu, meteorologii notau gerul nopților și răcoarea zilelor. Nu prea departe se născuse Celsius.

În țara în care ajunsese, i s-au cerut din prima zi: numele, prenumele, vârsta. I s-a dat, în schimb, un talisman pe care să-l poarte la piept tot timpul. Nu era crucea lui Iisus, nici steaua lui David, nici semiluna lui Mahomed. Era o plăcuță de tinichea argintie, cu un număr imprimat pe ea. Numărul lui.

Cu Numărul său prins de gât, a intrat în magazinul în care se vindeau băuturile – ca să cinstescă evenimentul – și a tras un număr din aparatul de la intrare. Înaintea lui toți clienții aveau un număr în mână. A așteptat și el, cu ochii pe ecranul verde, să-i iasă numărul. S-a dus apoi să expedieze o scrisoare acasă, precum c-a ajuns sănătos, "ceea ce vă doresc și vouă". Intrând în oficiul poștal a tras un număr. Puțin cam îngrijorat a plecat spre casă, zicându-și că în

țara în care ajunsese religia oficială era cultul Numărului.

Și au trecut zile, au trecut săptămâni și luni în care s-a bucurat că e singur și anonim, că nimeni nu-l deranjează și nu-l știe, că nimeni nu-l privește și pândeste. Se simțea liber ca pasărea cerului. Dar, de la o vreme începuse să-l doară capul. S-a dus la farmacie și-a tras un număr ca să cumpere aspirine. N-au avut efect și-a fost nevoit să meargă la doctor. Era o clinică impozantă, cu multe cabinete. La recepție, o domniță i-a cerut permisul de pacient. Nu-l avea, căci în țara în care ajunsese nu fusese niciodată pacient. I s-a arătat un card de plastic magnetizat și i s-a cerut numele, prenumele, adresa. Se fâstăcise, avea febră, i se împleticise limba-n gură. În loc să spună numărul casei, 13, a spus 31. Degetele domniței, lungi, alergau pe claviatură. "Dar Numărul?" A spus și Numărul. Aparatul cu claviatură a scârțâit scurt și dintre maxilarele lui a ieșit o limbă de plastic: cartea lui de pacient. "Excuse-me! – a spus, grăbit. Am greșit numărul." "Care număr?" "Numărul casei." "No problem!" – i s-a răspuns, cu un zâmbet albastru. A cercetat, neîncrezător, petecul de plastic. Nume, prenume, adresă - totul era scris corect. Ba chiar, era imprimat și numărul apartamentului, pe care nici nu-l mai spusese.

În acel moment înțelese că, în țara în care ajunsese, Numărul lui știa totul despre el.

Din hol porneau mai multe coridoare. Întrebă încotro să apuce. I se arată pe podeaua holului un mănunchi de linii de diferite culori. Porni, șovăitor, pe Linia care i se indicase. Urcă șase trepte și își urmă, apoi, cu pași tot mai rari și mai nesiguri, Linia lui, oprindu-se în fața unui lift. O teamă îl cuprinsese dar, apăsă totuși, cu mâna tremurând, pe butonul de aceeași culoare. La

etaj, rămăsese doar o singură linie: Linia lui. Vroi să rămână în lift și să se întoarcă, dar alți pacienți îl împinseră în coridor. Ceva se răzvrăti în el și vru să-și părăsească Linia, să iasă din ea, să păsească în stânga sau în dreapta. Dar nu se mai putea: culoarea Liniei se lățise, acoperise toată lățimea coridorului...

Au mai trecut luni și ani până ce s-a obișnuit cu ideea că în lumea în care ajunsese, totul era *Număr și Linie*.

Coridorul

OȚI vorbesc românește, firmele sunt scrise în limba română, chiar și stațiile metroului: *Orașul Vechi, Piața Cetățenească, Crângul Cerbului*. Și, iată: Gunnilla mă întâmpină cu "Bună ziua! Ce mai faci?" – și nu mi se pare deloc ciudat. Vorbim aceeași limbă, suntem de același sânge, deși ne despart peste două mii de kilometri. E o nedreptate istorică! De ce să trăim aici izolați, ca pe o insulă, departe de centrul nostru? Avem tot dreptul, un drept istoric, dreptul internațional, să pretindem un coridor, o legătură directă cu țara, un culoar prin Germania, prin Polonia, pe unde-o fi mai aproape, mai de-a dreptul... (Căci Marea Baltică nu mai exista.) Trebuie să obținem acest coridor prin Europa, trebuie să-l obținem cu orice pret, la nevoie chiar prin forța armelor!

...Ce vis curios! Afară începe să se lumineze de ziua și ninge. Insula Liding abia se mai zărește.

May

CHEMA May. Nume de primăvară târzie. Avea priviri albastre, năsuc în vânt și buze

de carne și fruct. Era înaltă, sinceră și subțire, dar amintirile ei sunau ciudat. Avea un copil lăsat în Finlanda și un iubit rătat pe ocean. Era mândră, încercată și liberă; dormise cu droguri, se trezise în frig. Se pierduse în Londra, se regăsise la Roma, trecuse prin lume, prin ciur și dărmon. Avea părul negru și ochi migdalați, dinspre materni bunici laponi. Cu patinele pe Mälaren, cu rucsacul în Skansen, pădure de pini, luminis de mestececi; sub soare palid și lacrimi reci. Visuri frumoase și întâmplări urâte, trecutul ei de nori și curcubeu. Prea multe adevăruri și prea crude, prea grea povară pentru umerii mei.

Mă mai iubești, tu, oare, May? Poate și azi am mai fi împreună, de-ai fi știut să minți, bătrână May.

Tăcerea

ARA în care ajunsese era o țară a tăcerii. Oamenii vorbeau puțin, încet și calm. Era o plăcere să-i ascuți, fără să-i înțelegi. Tăcerea îl însoțea peste tot: în autobuz, în metrou, la serviciu – unde sarcinile i se indicau în scris, prin poșta electronică. Un clopot abia auzit bătea orele la biserica din cartier, dar mașinile nu claxonau niciodată. Târziu, după ani, când reușise să-și cumpere o mașină de ocazie, plecase din oraș până departe, într-un sat din Dalecarlia. Rulase câteva sute de kilometri, trecuse prin câteva orașe și sate, dar nu claxonase pe nimeni și nimeni nu-l claxonase. Înțelese c-ar fi putut străbate toată această țară în lung și-n lat, fără să folosească claxonul. Aici claxonul devenise un instrument inutil, obsolet. Ajuns în sat, se așteptase să audă cântecul cocoșului, cotodăcitul găinilor, măcăitul rațelor, mugetul vacilor, nechezatul cailor, lătratul câinilor. Alături de casa lui un vecin își ținea calul, pe numele său Prinz, într-un țarc. Dar Prinz nu necheză. Ceva mai departe, Kurt și Irene aveau doi cai, câteva găini și rațe. Dar caii nu nechezău, găinile nu cotodăceau, rațele nu măcăiau. În marginea satului erau două lacuri. Se duse seara pe malul lor, să asculte broaștele. Dar broaștele nu orăcăiau. Iar greierii nu țărâiau, deși era mijlocul verii. În dimineața următoare se trezi de vreme, odată cu răsăritul soarelui. Deschise larg ferestrele și ascultă. În țara din care plecase păsărele salutau răsăritul cu cîri-pitul lor gălăgios. Aici însă ascultă îndelung și, într-un târziu, desluși un ușor gungurit dintr-un cuib de rândunele care-și făcuseră cuib sub acoperișul magaziei. Aici și păsările ciripeau puțin, încet și calm.

Până la urmă plecă într-o țară în care păsărele încă mai cîri-

peau, broaștele mai orăcăiau, greierii mai țărâiau. Dar câinii împărteau cu stăpânii casa și masa, iar celelalte animale trăiau în mari colectivități igienice și insonore. Tăcerea începu să-l impresoare și aici. Deși... Deși, noaptea, când toate obloanele se închideau, pleca să se plimbe pe ulițele vechi și înguste ale satului și asculta găfâitul camioanelor grele, care suiau spre Pirinei, pe lângă ceea ce fusese altădată, *Via Domitia*.

Zeița de pe N6

PE MARGINEA Naționalei 6, din loc în loc, pe stânga uneori, alteori pe dreapta, o siluetă ome-nească. Una singură sau două, alături. Până la orașul cel mai apropiat sunt 20 de kilometri și 26 de siluete. Sunt tăiate într-un placaj gros și fixate bine în pământ ca să reziste marilor vânturi de pe aici: Tramontana și Marinul. Culoarea lor e neagră iar capul e despicat de un zigzag roșu: simbolul fulgerului și al electrocutării.

Jandarmeria departamentului, îngrozită de hecatomba anului trecut, a avut ideea acestor originale, sinistre "indicatoare de circulație". Fiecare siluetă = un mort la locul accidentului! 26 pe un parcurs de 20 de kilometri! O cifră demnă de Cartea Recordurilor...

Morți din prostie, din beție, din fudulie. Prostia, beția, fudulia lor sau a altora. Și, poate, uneori din ghinion. Dar dacă de vină ar putea fi și peisajul? Șoseaua trece printre dealuri împânzite de vii și de acea vegetație scundă și încăpățanată, agățată de coaste pietroase, înăsprită de vânt și arșiță. Cimbrisorul crește alături de izmă, levântică și alte mirodenii, într-o aromată devălmășie. Apoi vin pâlcurile de pini, de măslini, de chiparoși și, din loc în loc, un palmier, un smochin ori șiruri de migdali înfloriți. În ianuarie. Locuri în care se poate muri frumos, cu o ultimă suflare parfumată, cu o ultimă rază de soare pe retina.

Trecând de atâtea ori pe această șosea, am observat un amănunt bizar. Pe o distanță de aproape patru kilometri și tocmai acolo unde drumul face coturile cele mai nesuferite: nici o siluetă! În mijlocul acestei porțiuni ocolită de Moarte, se află un parching umbros unde staționează tot timpul o camionetă cu geamuri fumurii. De la o distanță politicoasă, șoferii reduc viteza și trec prin dreptul parchingului cu motorul potolit, aproape în virtutea inerției. Din respect, bănuiesc. Căci banala camionetă nu e, de fapt, o mașină, ci un mic templu în care anonimă zeiță a rutierilor oficiază - la cerere - frugale ceremonii întru celebrarea Vieții. ■

ochiul magic

De ce nu și Brăila?

FLU din ziare și de la televizor că edilii constănțeni și-au propus să restaureze orașul vechi, acela pe care l-a evocat Pavel Chihaiia în romanul *Blocada*. Înseamnă că ar putea să invie și ceva din farmecul de odinioară al acestei zone a Constanței. Cu străzile ei înguste și în pantă, curgând toate către port, cu geamia, cu farul genevez, cu albul improspătat al fațadelor. Este demnă de toată lauda, fără doar și poate, inițiativa edililor constănțeni, fie ea și pornită din pure rațiuni comerciale: să vină puhoaiile de turiști, să vină și să cheltuiască prin cafelele renăscute, prin berării, prin cabarete, prin casele de jocuri și prin alte imbiatoare case, destinate prea omeneștilor desfătări.

Toate bune, mi-am zis, însă de ce nu și Brăila? De ce să nu se bucure și Brăila, orașul meu de obârșie mult iubit, de un program asemanător de refacere? Nu pentru că mă trag eu de acolo, de buna seama, nu pentru asta, bineînțeles, ci pentru faptul că are din belșug ce să ofere acțiunilor restauratoare. Asemenea Constanței și poate și mai mult.

Cine cunoaște Brăila mă va înțelege, dar eu mă adresez și celor care nu o cunosc sau au cunoscut-o în fugă. Este mare păcat să se deprecieze, cum se întâmplă acum, și până la urmă să dispară, ceva ce a fost bine conceput și înfăptuit, în urmă cu un secol și jumătate. Mă gândesc, de pildă, la perfecta ordonare a străzilor brăilene vechi, dispuse în semicerc și radial, proiectare-unicat în urbanistica noastră, după cât știu. Clădirile noi, anostele blocuri implantate fără noimă amenință să strice armonia acestui spațiu. Străzile în semicerc pleacă de la Dunăre și ajung riguros tot la Dunăre, în vultele din ce în ce mai largi. Iar străzile radiale, care le intersectează, străpungând spre sud, spre vest și spre nord, pornesc toate din acea inimă a orașului care este splendida piațetă a Sfinților Arhangheli. A ceea ce ceasul, cu fântâna țâșnitoare, cu bisericuța din secolul XVII, fostă geamie, cu statuia lui Traian. La est curge, ordonator, marele fluviu.

Ce s-a clădit mai temeinic în vechea Brăila este expresia unor vremuri de bunăstare și chiar de bun gust. S-a construit cu larghețe dar fără stridente, cu elemente stilistice de neoclasic târziu și de art nouveau. Oamenii cu dare de mână ai timpului erau preocupăți, desigur, de casele în care trăiau, uneori adevărate palate, dar

și de împodobirea orașului cu monumente și cu edificii publice, de uz religios sau cultural. Și acestea îi exprimau. Cele două teatre, "Comunal" și "Lyra", cinematografele "Passalaqua" și "Trianon", bibliotecile, muzeele, vădesc apetențe culturale. Biserica greacă, pictată de Tattarescu, este măreață. Orologiul cu patru cadrane, datând din 1909 și funcționând și azi, este impunător și o minune a tehnicii timpului. Iar bustul veghetor al împăratului Traian este înduioșător, pur și simplu, dacă citim ce au scris brăilenii, la 1903, pe soclul de marmură: "Românilor recunoscători"! Cum de nu?

Spuneam despre piațeta Sfinților Arhangheli (în anii comunismului: V. I. Lenin!) că era inima orașului, de acolo desfășându-se străzile radiale, printre care și eleganta stradă Regală, "corso"-ul brăilean. Iată și de pe Regală (devenită Republicii după '47, devenită Eminescu, după '89, fără vreo șansă de omologare pentru marele poet) câteva puncte de reper: hotelul Bristol, hotelul Traian, cofetăriile grecilor Țucatos și Papacanis, farmacia lui Ionescu-Berechet, tatăl regizorului Mihai Berechet, arena de box, magazinul de cafea și de băuturi fine "Iuliu Main", bodegi, berării, cafelele, precum și cele patru librării de care am mai vorbit: a lui Löbel, a lui Ciuntu, a lui Pandele Stănescu și, la întretâierea cu bulevardul Cuza, a lui Teodor Măneană. Până târziu în noapte, pe Regală era un necurmat du-te vino, o nestinsă rumoare, semn al vieții dinamice de altădată.

Acest cuprins orașenesc îmi pare că trebuia să fie la Brăila cel mai bine păstrat, ocrotit, și nu a fost, din nefericire. Un semn rău încă din primii ani ai domniei lui Ceaușescu: smulgerea salcâmlor emblematice, străjuitori cândva pe amândouă părțile vestitei străzi. Un sacrilegiu. Au urmat alte ciuntiri, renovări neinspirate, stupide modernizări. Iar acum, lăsarea totulului în paragină.

Am fost în octombrie trecut la Brăila, cu o echipă a "României literare", doritor să le arăt colegilor mei, înainte de a ne întâlni cu cititorii, frumusețile orașului în care am copilărit. Am străbătut de la un capăt la altul fosta stradă Regală și dezolarea tuturor a fost mare: ziduri coșcovițe, crăpate, frontoane căzute, ferestre fără geamuri, acoperite cu cartoane sau cu nimic. Intemperiile istoriei au lovit amarnic orașul (fost) cu salcâmi și ceva trebuie făcut, până nu este de tot târziu. Să urmărim grabnic pilda constănțenilor, de se vor ține și ei de cuvânt.

Gabriel Dimisianu

calendar

18.10.1802 - s-a născut *Damaschin T.Bojincă* (m. 1869)
 18.10.1875 - s-a născut *George Ranetti* (m. 1928)
 18.10.1903 - s-a născut *Sandu Tzigara-Samurcaș* (m. 1987)
 18.10.1907 - s-a născut *Maria Arsene* (m. 1975)
 18.10.1907 - s-a născut *Mihail Sebastian* (m. 1945)
 18.10.1911 - s-a născut *Robotos Inure*
 18.10.1926 - a murit *Ioan I. Ciorănescu* (n. 1905)
 18.10.1928 - s-a născut *Ștefan Mihailescu*
 18.10.1933 - s-a născut *Coman Șova*
 18.10.1936 - s-a născut *Ion Aramă*
 18.10.1938 - s-a născut *C. Stănescu*
 18.10.1939 - s-a născut *Efim Junghietu* (m. 1993)
 18.10.1980 - a murit *Teodor Mazilu* (n. 1930)

19.10.1897 - s-a născut *Jacques Byck* (m. 1964)
 19.10.1904 - s-a născut *N.N. Condeescu* (m. 1966)
 19.10.1908 - s-a născut *Dumitru Almaș* (m. 1995)
 19.10.1912 - s-a născut *George Popa* (m. 1973)
 19.10.1941 - s-a născut *Aurelian Chivu*
 19.10.1961 - a murit *Mihail Sadoveanu* (n. 1880)
 19.10.1993 - a murit *Ion Iuga* (n. 1940)

20.10.1827 - s-a născut *Ion Catina* (m. 1851)
 20.10.1866 - a murit *Al. Donici* (n. 1806)
 20.10.1892 - s-a născut *Tache Papahagi* (m. 1977)
 20.10.1893 - s-a născut *Ion Crețu* (m. 1970)
 20.10.1895 - s-a născut *Al. Rosetti* (m. 1990)
 20.10.1924 - s-a născut *Valentin Silvestru* (m. 1996)
 20.10.1928 - s-a născut *Pompiliu Marcea* (m. 1985)
 20.10.1930 - s-a născut *Ioan Grigorescu*
 20.10.1933 - s-a născut *Ion Bălu*
 20.10.1948 - s-a născut *Ioan George Șeitan*
 20.10.1985 - a murit *Marius Robescu* (n. 1943)

21.10.1911 - s-a născut *George Demetru Pan* (m. 1972)
 21.10.1923 - s-a născut *Mihail Gafița* (m. 1977)
 21.10.1931 - s-a născut *Theodor Poiană*
 21.10.1990 - a murit *Ioana Em. Petrescu* (n. 1941)
 21.10.1994 - a murit *Marin Porumbescu* (n. 1921)

22.10.1852 - s-a născut *Adam Müller-Guttenbrun* (m. 1923)
 22.10.1891 - s-a născut *Perpessicius* (m. 1971)

22.10.1907 - s-a născut *Cella Serghi* (m. 1992)
 22.10.1916 - a murit *Ioan G.Sbiera* (n. 1836)
 22.10.1918 - s-a născut *Dan Duțescu* (m. 1992)
 22.10.1927 - s-a născut *Constantin Olariu* (m. 1997)
 22.10.1939 - s-a născut *A.I. Zăinescu*
 22.10.1942 - s-a născut *Ion Coja*
 22.10.1942 - a murit *Oct.C. Tăslăuanu* (n. 1876)
 22.10.1972 - a murit *George Demetru Pan* (n. 1911)
 22.10.1979 - a murit *George Maria Prina* (n. 1920)
 22.10.1982 - a murit *Mircea Ștefănescu* (n. 1898)

23.10.1877 - a murit *Al. Papiu-Ilarian* (n. 1827)
 23.10.1881 - s-a născut *Aurel P. Bănuț* (m. 1970)
 23.10.1902 - s-a născut *Ion M. Ganea* (m. 1979)
 23.10.1908 - s-a născut *Octav Sargețiu* (m. 1991)
 23.10.1913 - s-a născut *Simion Ghinea*
 23.10.1916 - a murit *Const.T. Stoika* (n. 1892)
 23.10.1927 - s-a născut *Constantin Maciucă*
 23.10.1950 - s-a născut *Nicolae Sava*
 23.10.1957 - a murit *Mihail Codreanu* (n. 1876)
 23.10.1975 - a murit *Maria Arsene* (n. 1907)

24.10.1863 - a murit *Andrei Mureșanu* (n. 1816)
 24.10.1909 - s-a născut *Ion Calboreanu* (m. 1964)
 24.10.1911 - s-a născut *Sergiu Ludescu* (m. 1941)
 24.10.1921 - s-a născut *Vero-*

nica Porumbacu (m. 1977)
 24.10.1940 - s-a născut *George Gibescu*
 24.10.1943 - s-a născut *Cornel Moraru*
 24.10.1983 - a murit *Darie Magheru* (n. 1923)

25.10.1890 - s-a născut *Eugen Constant* (m. 1975)
 25.10.1900 - s-a născut *Elena Eftimiu* (m. 1985)
 25.10.1902 - s-a născut *D. Popovici* (m. 1952)
 25.10.1914 - s-a născut *Alex. Bărcăcilă* (m. 1993)
 25.10.1923 - s-a născut *Toth Istvan*
 25.10.1923 - s-a născut *Darie Magheru* (m. 1983)
 25.10.1928 - a murit *Savin Constant* (n. 1902)
 25.10.1929 - s-a născut *Mircea Leriian* (m. 1988)
 25.10.1934 - s-a născut *Hans Schuller*
 25.10.1943 - s-a născut *Mircea Oprea*

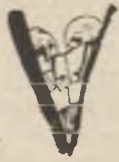
26.10.1624 - s-a născut *Mitropolitul Dosoftei* (m. 1693)
 26.10.1673 - s-a născut *Dimetrie Cantemir* (m. 1723)
 26.10.1843 - s-a născut *Gr.H. Grădeanu* (m. 1897)
 26.10.1844 - s-a născut *Neculai Beldiceanu* (m. 1896)
 26.10.1873 - s-a născut *D. Nanu* (m. 1943)
 26.10.1877 - s-a născut *D. Kamabatt* (m. 1949)
 26.10.1884 - a murit *Ion Cădru Drăgușanu* (n. 1818)
 26.10.1901 - s-a născut *Mihail Drumeș* (m. 1982)
 26.10.1941 - s-a născut *Vasile Speranția* (m. 1996)
 26.10.1949 - s-a născut *Dumitru Radu Popa*

Noi și folclorul!

Caricatură de C. Pătrășcan

IAȚA literară îi exclude foarte repede pe cei care o trădează, preferând funcțiile oficiale, chiar dacă au fost cândva nume literare mari. Jurnalele interbelice, care dau seama despre tot soiul de nulități, despre înspăimântătoare antitalente, despre numeroase doamne și domnișoare, soții sau fiice, care scriu din lipsă de altă ocupație, despre diletanți și aspiranți mai mult sau mai puțin onorabili – cu toții uitați astăzi – abia dacă îl pomenesc pe Octavian Goga, care trece dintr-un minister în altul și, când nu e ministru, trage sfori în politică. Deși fusese primit în Academie încă de la începutul anilor '20, deși a fost în 1924-1925 președinte al SSR, deși este sărbătorit oficial la împlinirea vârstei de 50 de ani, Goga nu mai reprezintă pentru scriitorii dintre războaie decât un instrument administrativ. Revistele literare, în schimb, îl lasă, ca om politic, pe seama marilor cotidiene. Există și excepții. Camil Petrescu, care condusese *Săptămîna muncii intelectuale*..., revistă civică pe care o scria aproape în întregime, reia, în mai 1926, în *Cetatea literară*, idei din fosta lui publicație și dedică un articol "de atitudine" cuplului politic Goga-Averescu: *Dictatura muncii intelectuale. Dacă Generalul Averescu ar înțelege, dacă d. Goga ar avea curaj*. Articolul lui Camil Petrescu este legat de un episod care făcuse vîlvă în 1926, demisia guvernului liberal condus de Ionel Brătianu, când Ferdinand îl însărcinează pe Averescu, președintele Partidului Poporului cu formarea noului guvern, iar Goga este Ministru de Interne. Când flatîndu-l, când certîndu-l, când deschizîndu-i ochii, când forțîndu-i mîna, când șantajîndu-l sentimental, când pîrînd să se resemneze, Camil Petrescu vrea să-și impună, în sfîrșit, o veche obsesie:

Legiferarea muncii intelectuale – oricîte studii ar cere – trebuie să fie neapărat un capitol al unui program serios de guvernare. [...] Se recunoaște că multă vreme acest capitol al științei moderne a fost neglijat, dar tocmai de aceea el a început să preocupe îndeaproape toate cercurile intelectuale și politice serioase, din apus. (C.L., *Cetatea literară*, nr. 7-8, mai, 1926)

DEEA pe care vrea să o impună Camil Petrescu, repunzîndu-se asupra "oportunității Goga" este că "muncitorul intelectual" (sintagmă pe care a repetat-o frecvent în gazetele sale) ar trebui să aibă drepturi ca oricare altul și ar trebui să

je est un autre

de Ioana Pârvolescu

O persoană oficială Goga și confrății

Octavian Goga – Caricatură de V.I. Popa

știe să și le ceară. Ca multe dintre strădaniile bune ale lui Camil Petrescu, și aceasta s-a irosit, iar "muncitorul intelectual" nu știe nici astăzi să ceară ce i se cuvine. Va fi avut acest articol ecou în conștiința lui Goga? Istoria literară nu o spune. Cert este totuși că, dintre toți confrății mai tineri (și separau 13 ani), Camil Petrescu este singurul care rămîne cumva în preajma lui Goga, nu se știe prea bine cît ca să-l apere, cît ca să-l folosească. În același an, 1926, Lovinescu notează în *Agende*: "Camil Petrescu [...] intrighează cu Goga împotriva lui Eftimiu". În iunie 1927, în propriile *note zilnice*, Camil notează că a fost la minister și a făcut anticameră la Goga, iar în iulie 1931 scrie că n-a putut trece pe la Camera ca să "atrage luarea-aminte" lui Goga asupra unui articol apărut în *Îndreptarea*. Cea mai surprinzătoare informație legată de relația dintre cei doi scriitori se află însă în *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu, la 25 ianuarie 1932. Pregătind cu Liviu Re-

breanu o revistă la care urmau să colaboreze mai ales tinerii scriitori (viitoarea *România literară*), Camil Petrescu pune "o condiție prealabilă: sunt tabu aici Goga, Arghezi, Sorbul, Camil și eu [Rebreanu, n.m.]". Abia în decembrie 1935, când ascensiunea Național-Creștinilor nu anunța nimic bun, Camil Petrescu pare să-și pună întrebări asupra evoluției lui Goga și să-l părăsească. Căci jurnalul său consemnează sec, adică aprobator, o afirmație a unui prieten evreu, Jean Gad, cu care ia masa, discutînd despre cei care sînt pierduți: "Goga ține scara lui Cuza și pe urmă va merge și el la ghilotină".

Unul dintre cei care nu-l iubesc pe Goga este, previzibil de altfel, E. Lovinescu. Deși însemnările sale sînt telegrafice, ele nu lasă loc ambiguității. Încă din 1925 denunță "tactica politiciană a lui Goga", în aranjarea premiilor literare. În 1931, citește, la una dintre ședințele *Sburătorului*, poezii de Goga, dar numai pentru a le arăta nulitatea. La 10

februarie 1938 notează căderea guvernului Goga, iar la 7 mai 1938 subliniază de 5 ori știrea morții lui Goga, adăugînd, neiertător: "marele bărbat de stat". Totuși, la apariția romanului *Balauca*, în lista de scriitori și gazetari cărora urma să le trimită cartea, Lovinescu îl pusese pe Goga pe locul 12, din 116, dovedind că nu-i ignora importanța "administrativă". Goga este cel care, în 1926, când încă nu se compromisese, a fost solicitat de Gh. Nichita, secretarul de redacție al revistei *Sburătorul*, să acorde o subvenție de 25.000 de lei pentru reparația revistei. Baniile vor fi obținute în ianuarie 1927, iar un an mai tîrziu, cenacliștii pun în discuție piesa ex-ministrului, *Meșterul Manole*. Din păcate consemnarea din *Agende* nu spune care este verdictul literar.

Nici *Jurnalul* lui Mihail Sebastian nu-i acordă mare importanță lui Goga, deși cuprinde zilele dezastruoasei guvernări a acestuia. Ca în majoritatea cazurilor, Sebastian își păstrează ju-

decata proprie, deși ar fi putut să se lase influențat de opinia bancherului Aristide Blank, prieten comun și importantă figură interbelică. Acesta îl apără pe ministru, și nu total nejustificat: "Tot ce ne putem dori noi, evreii, este menținerea guvernului Goga. Ce va veni după el va fi nesfîrșit mai grav". Discuția avea loc în 7 ianuarie 1938, iar o lună mai tîrziu, la căderea guvernului Goga-Cuza, Sebastian nu-și cenzurează satisfacția. Un document psihanalitic ar putea fi visul pe care îl consemnează la cîțiva ani după moartea lui Goga:

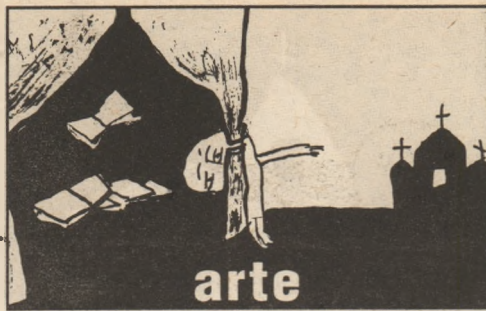
Vis ciudat azi-noapte. Eram cu Aristide Blank și (?) Octavian Goga într-un hotel mic, plin de lume, unde ne căutam loc să dormim, cîte doi sau cîte trei în cameră. Am nimerit într-o odaie cu un fel de débarras, iar între ele, într-un colț, era un duș sau o cișmea și, cum am întors robinetul, apa a țîșnit cu putere, cînd spre dreapta, cînd spre stînga, spre uimirea și dezolarea mea, care nu știam cum s-o opresc (Mihail Sebastian, *Jurnal*, 23 sept. 1941).

N 1941, dintre cele trei personaje ale visului, numai Goga era mort. Să fie hotelul visat un soi de *Thanatos hotel*, iar visul lui Sebastian premonitoriu? Să fie aici cuprinsă teama deportării sau cea legată de camerele de gazare? Visul pare iscat din discuțiile dintre Blank și Sebastian pe seama lui Goga, și poate din sentimentul confuz al acestuia că s-a bucurat de dispariția lui, mai întîi parțială, politică, apoi totală.

În alte jurnale de scriitori, Goga este mai degrabă o absență sau, cum e cazul la Galaction, apare în cele mai reci notații politice, de tip "guvernul Goga-Cuza instalat" sau "guvernul Goga-Cuza căzut". Nici măcar Liviu Rebreanu, de care îl lega tradiția ardeleană, nu-l pomeneste prea des și, eufemistic spus, nu o face cu entuziasm. Deși participă la manifestările oficiale care îi sînt dedicate, o face din obligație și fără sentiment. După cum se poate observa, nimic din jurnalul politic al lui Goga (pe care l-am comentat în numerele trecute) nu se intersectează, oricît de puțin, cu paginile diaristice ale celorlalți scriitori. Lumile în care trăiesc sînt paralele. Nimic nu-i leagă, nici măcar cărțile.

Destinul literar al lui Goga a fost sabotat de destinul său politic. Din jurnalul lui Mircea Zăciuș se poate afla că Nicolae Ceaușescu nu-l agreea și că a fost nevoie de discuții și intervenții pentru ca Goga să reintre în circuitul literar școlar. Astăzi reimpunerea poetului ar avea de trecut însă alt handicap: cel al datării literare. ■

cartea de teatru

Cine a mai văzut tribunale la Polul Nord?

PARCĂ ar fi un titlu al unei piese de Matei Vișniec. Aș vrea eu! Pentru asta îți trebuie talent, timp, experiență. Eu nu am făcut decît să prelucrez o replică dintr-o piesă a lui Dumitru Solomon, unul dintre dramaturgii "clasici" cei mai consistenti, jucat și înainte de '89, și după. Dumitru Solomon a furnizat materie prima multor regizori. Semnificativ este faptul că tinerii reprezentanți ai mișcării teatrale se simt provocați de alcătuirea dramaturgică a textelor lui Dumitru Solomon și astăzi, cînd modele iau mințile creatorilor, cînd informația circula nestingherită de obstacolele totalitarismului, cînd navigarea pe Internet îți scoate în cale alte și alte tentații. Întîlnirea cu piesele lui Dumitru Solomon cred că este obligatorie și la începutul carierei unor regizori sau actori și pe parcursul ei. Știința cu care sînt scrise le transformă în tipuri de inițiere, pe înțelesul și gustul tuturor, dar și în acele modalități care îi pot ajuta pe creatori să-și cearnă mijloacele de ceea ce este balast, făcătura, manierism. De ce? Pentru că există

în construcția pieselor și meserie, și rigoare, și piste pentru decolările imaginației, și teren accidentat, incitant pentru spectacole cu tensiune și suspans, și dialoguri savuroase care ironizează prezentul și trecutul, șabloanele gîndirii de azi și de ieri, există și gustul amar, de nevindecat, lăsat de greșelile din istoria lumii și a ființei, miezul filosofic din intimitatea oricui, care poate fi ambalat fie și comercial, există și ris, și plîns, și realitate cotidiană,

și plonjare în dilemele existențiale, în erorile și ororile de aici, de acum sau de oriunde și de oricînd. Spun toate astea după ce am închis volumul de teatru publicat în 2001 de Editura Hasefer și intitulat *Miriam și nisipurile mișcătoare*.

M-am întrebat pentru ce motiv anume am amînat un an să citețesc această carte și cele șase piese incluse în ea? Pentru că acum trebuia să o fac, pentru că acum era timpul favorabil descifrării înțelesurilor ei. Deși unele texte publicate aici au fost tipărite și în alte volume, iar cu altele am făcut cunoștință direct sub forma (atît de dorită de dramaturgi!) spectacolului. Pus în scenă la Teatrul Național din Iași (*Cine ajunge sus, la fix*) sau la Studioul Casandra (...*de mers în pustiu*). Felul în care este alcătuit volumul, etapele pe care le parcurgi tu, cititorul, dar și el, dramaturgul, te implică pe drumul unui destin literar, teatral, uman. Sînt tonuri și inflexiuni în "vocea" lui Dumitru Solomon pe care le-am "auzit" abia acum. Dincolo de poante și giumbușlucurile conținute de o replică sau de o succesiune de replici, de ironia personajelor și de auto-ironia autoru-

dumitru solomon

Dumitru Solomon, *Miriam și nisipurile mișcătoare*. Teatru. Editura Hasefer, București, 2001

lui am descoperit și un registru al durerii, al tulburării unor experiențe criminale, ca cele de la Auschwitz, de pildă. Piesele din acest volum nu sînt crispat legate de problematici contextual românești, de nume, de mentalități, de istorii autohtone, provinciale. Există o respirație, fie ea și amară, universală, care îl poate plasa pe Dumitru Solomon în orice spațiu teatral european. De la spectacolul-lectură, pînă la complexe montări scenice, piesele dramaturgului oferă suport. Abstract, concret, palpabil, în deșert sau la Polul Nord, în sanatoriu sau în lagăr, dialogurile au sulețe, au

nerv, au firescul acela care lipsește, de cele mai multe ori, dintr-un text dramatic. Tragism și metafizică, comic de situație sau de limbaj, filosofie în doze homeopate, condamnarea pe viață a unor destine sînt cîteva dintre elementele care traversează piesele, care le unesc, în ciuda etapelor diferite pe care dramaturgul însuși și stilul său le-au parcurs din 1989 și pînă în 2001. Poate și de asta antologia de teatru *Solomon* de la Hasefer are o vibrație emoțională pentru că autorul se livrează, se pune la dispoziția cititorului într-un "demers" lung, cu variații, cu popasuri, cu registre diferite, cu evoluții la care autorul ne invită să fim martori. Nu știu de ce, iarăși am simțit că plaja e largă, că de la șoptele genului de teatru radiofonic, la forța rostirii scenice, de la teatralitate la scenariul ce stă la bază filmului, Dumitru Solomon nu exclude nimic. Și nu consideră, arrogant, nici unul dintre genurile care îl pot atrage pe vreun regizor. De la piesa care dă titlul volumului, continuînd cu *Kant sau Principiul vaselor comunicante*, trecînd prin absurdul din celelalte patru, autorul se joacă cu un acordeon. Îl deschide, amplu, ca în primele scrieri, sau îl închide, îl reduce la forme-piulele esențializate, ca în ultimele. Citind compact volumul, vezi auzi și muzica lui lăuntrică, pe a cărui structură se bazează înșiruirea cuvintelor și a personajelor. E muzica autorului.

Marina Constantinescu

dans

O plăcută surpriză

VENIM destul de rar în contact direct cu arta și cultura extremului orient și de aceea orice turuș al unor companii din estul îndepărtat reprezintă o binevenită posibilitate de deschidere, către orizonturi mai puțin familiare nouă. Un astfel de prilej l-a constituit turneul *Companiei Didim Dance* în România, spectacolele sale, prezentate pe scena *Teatrului Național de Operetă "Ion Dacian"*, fiind o plăcută surpriză pentru publicul bucureștean. Această companie particulară de dans, înființată cu cincisprezece ani în urmă de Kook Soo-ho, dansator și coregraf astăzi de renume internațional, ocupă un loc central în arta coreeană și, în ultima vreme, și un loc important în peisajul coregrafic mondial.

Intențiile declarate și integral puse în practică de directorul artistic și coregraful Kook Soo-ho

sunt acelea de a educa și forma dansatori, profesori și coregrafi coreeni și de a face cunoscut în lume dansul autohton, punându-l totodată în rezonanță cu dansul vestic modern. O primă încercare, care a devenit și un moment de răscruce în arta dansului coreean, a constituit-o montarea, în 1991, a *Sărbătorii primăverii*, în care Sook-ho Kook a combinat și modernizat mișcările dansului tradițional coreean, punându-le în acord cu expresivitatea și ritmurile moderne ale muzicii lui Stravinski, ca apoi, în 1995, să continue pe linia acestei fuziuni între mișcarea de dans coreeană și muzica vestică, în spectacolul *Ultima împărăteasă*, în care a alăturat muzica tradițională coreeană, folosită în ritualurile pentru venerarea strămoșilor, cu *Recviemul* lui Mozart.

În centrul preocupărilor artistice ale coregrafului Kook Sook-ho rămîne însă zona sa de cultură și spiritualitate, care tran-

spare în spectacole precum *Cerul de deasupra Tibetului* sau *Tobele-Younggo coreene*, în care aduce pe scenă ritualuri ale șamanismului, budismului și confucianismului, mariind însă dansurile tradiționale cu viziunea dansului modern. Cu acest ultim spectacol, *Didim Dance Company* a făcut un turuș de trei luni în Europa, între anii 1999 și 2000, și se pregătește pentru un alt turuș în Statele Unite și Japonia. Între timp, Kook Soo-ho a fost și directorul și coregraful ceremoniei de deschidere a *Cupei Mondiale Coreea-Japonia, 2002*.

Spectacolul *Coreea, Dansul Mileniului*, prezentat la București de *Compania Didim Dance*, a cuprins atît dansuri tradiționale, ale căror elemente ritmice erau "cîntate" am spune noi, sau erau "dansate" cum consideră orientalii, la tobe de diferite forme, mărimi și implicite de tonalități deosebite, cît și prelucrări ale unor dansuri tradiționale.

Dincolo de nota specifică oricărui țări, ochiul spectatorului european a putut percepe, cu precădere, ceea ce ține de o zonă geografică mai largă a extremului orient, care înglobează în egală măsură spațiul chinez, japo-

nez și coreean. Ocupându-mă în ultimele luni de cunoașterea în profunzime a dansului japonez, fie el popular, clasic sau modern, am putut recunoaște cu ușurință o serie de trăsături generale comune atît acestuia cît și dansului coreean.

Ideea că dansul ar pune în joc întregul corp nu corespunde concepției japoneze și am putut vedea, de astă dată, nici dansului coreean. De aceea abilitatea și caracterul spectaculos al gesturilor celui care cîntă la tobă este socotit a fi dans. În Europa *Compania Didim* ar fi fost socotită a fi o companie muzicală sau de muzică și dans, în extremul orient este clar definită drept companie de dans. Am întîlnit, de asemenea, în toate dansurile, chiar și în cele în care dansatorii nu aveau o tobă alături sau în brațe, același gen de mișcare legată de sol, specifică orientului, care nu

cultivă elevația celei occidentale. Dar mai presus de toate celelalte caracteristici, am regăsit dansul coreean, ca și pe cel japonez, integrat într-o imagine globală, ca o artă sincretică care unește mișcarea cu muzica și costumele, în așa fel încît imaginea scenică e suverană și nu mișcarea. Decorurile, luminile, costumele, evantaiile, eșarfele, măștile compun împreună cu mișcarea o succesiune de tablouri frumoase, pe ritmurile variate ale tobelor, stăpînite cu măiestrie de bratele și de tot corpul dansatorilor, care se identifică prin intensitatea mișcării cu toate aceste ritmuri.

Și, ca impresie generală, ar mai fi de reținut, că, în timp ce ritmurile muzicii contemporane, tind adesea să ne destrame, cele arhaice ne tonifică creînd spectatorului o stare de bună dispoziție, atît fizică cît și psihică.

Liana Tugearu

c i n e m a

Dramele și comediiile zilelor noastre

Diane Lane și Oliver Martinez în *Infidelă*

ÎN MOD obișnuit toamna reprezenta sezonul celor câteva filme mai deosebite dintr-un întreg an; în lunile septembrie și octombrie distribuitorii de filme își disputau sălile de cinema cu înverșunare pentru a-și plasa cât mai bine peliculele considerate succese al box-office-ului internațional. Astfel încât așteptările noastre, odată vacanța mare încheiată, se ridicau pentru ceva vreme peste firavele interese ocazionale generate de industria filmului de azi. Acest ritual pare-se a fi dispărut pentru moment, căci din programul la zi al cinematografelelor noastre nu reușim a detecta nici măcar câteva titluri cu adevărat tentante. Abstracție făcând de nelipsite continuări (vezi *Bărbați în negru II*, *Stuart Little II*, *Austin Powers III ș.a.m.d.*), am operat o selecție în funcție de gen, am încercat să acoperim o arie tematică cât mai diversă. Ce am obținut? Drame diverse și o comedie rătăcită încă de astă vară.

Lansat acum câteva luni, *Puicute* bune este, după cum o sugerează și versiunea autohtonă a titlului, un film ușor, ușor, o comedioară ieftină la propriu și la figurat. Ba chiar aflăm din materialul de presă că scenariul propriu-zis a avut o existență de sine stătătoare până a deveni film, cunoscut la vremea aceea ca "scenariu fără titlu momentan". Regizorul Roger Kumble (cunoscut publicului nostru pentru *Tentația seducției* - versiunea modernizată, banalizată, vulgarizată a *Legăturilor periculoase*) brodează în cheie umoristică pe o temă de actualitate, zic unii: cât de greu este să-ți găsești perechea potrivită în zilele noastre, în era super-comunicării devenită paradoxal (ori poate că nu) și a singurătății absolute (vezi, spre exemplu, pe aceeași temă și serialul HBO *Totul despre sex*). Astfel încât miza filmului este mai degrabă una ce ține de remontarea psihicului publicului feminin în special - cu alte cuvinte, dacă perseverezi imposibil să nu-l gă-

Puicute bune/The Sweetest Thing (SUA, 2002, distribuit de InterComFilm Romania) - Cu: Cameron Diaz, Christina Applegate, Selma Blair, Thomas Jane; Regia: Roger Kumble; Scenariul: Nancy M. Pimental

Am fost cindva soldați și... tineri/We Were Soldiers (SUA, 2002, distribuit de New Films Romania) - Cu: Mel Gibson, Greg Kinnear; Regia: Randall Wallace;

Infidelă/Unfaithful (SUA, 2002, distribuit de InterCom Film Romania) - Cu: Richard Gere, Diane Lane, Oliver Martinez; Regia: Adrian Lyne; Scenariul: Alvin Sargent, William Broyles, jr.

sești pe *Făt-Frumos-ul* mult așteptat. Dincolo de orice teorie pe o asemenea temă, dincolo de raportul realitate-ficțiune implicat, *Puicute* bune vehiculează un umor atât de îndoielnic încât nici măcar simpla funcție de a-ți trece cele două ceasuri în mod plăcut nu o îndeplinește. Rămâne așadar o peliculă ușor de uitat sau ușor de confundat cu o alta similară, ceea ce în cele din urmă este absolut același lucru. Ingrediente comerciale (fete frumoase: Cameron Diaz - cunoscută nouă din *Masca*, *Iubitul meu se însoară*, *O viață mai puțin obișnuită*, *Mary* cea cu vino-ncoa, *Îngerii lui Charlie*; *Christina Applegate* - care a mai jucat pentru marele ecran în *Atacul marțienilor*, *Marea lovitură*, *Mafia* sau *Nașu' rade tot orașul puțin*; foarte puțin suspense, câteva mici aventuri, poante răsuflete ori numai de prost gust, un happy-end ce de-acuma nu mai constituie nici o surpriză) combinate fără ingeniozitate, poveste plată fără viață, ritm târâgănat, kitsch la puterea "n" - astfel se poate rezuma filmul fără grija de a fi omis ceva notabil, fără regrete cum că am fi comis o nedreptate.

DATA CE pătrundem în teritoriul dramelor oferta devine mai bogată: vom întâlni drame psihologice ar spune ei, drame casnice am considera noi (vezi *Infidelă*), drame de război în aparență, drame pur și simplu în esență (vezi *Am fost cindva soldați și... tineri*).

În această ordine vom prezenta succint cele două titluri amintite.

A PRIMA vedere *Infidelă* este un film centrat pe adulterul unei femei căsătorite care își redescoperă feminitatea după ce cunoaște întâmplător un tânăr (mai tânăr decât ea) negustor de cărți. Începutul filmului, precum și al relației celor doi, plutește parcă într-o atmosferă suavă de nevinovăție oarecum adolescentină; începutul filmului, precum și al relației celor doi, se situează sub semnul forțelor naturii (o furtună ce-i face să se întâlnească, de altfel într-un mod cam forțat și livresc) și al mottoului "trăiește clipa". Prin contrast finalul se află sub semnul responsabilității adulte însă în egală măsură forțat, dacă nu chiar frizând incredibilul cu iz demonstrativ-didactic. Între furtună și plata pentru greșelile înfăptuite se derulează însă o poveste oarecare, cu episoade previzibile lipsite de orice tensiune psihologică potrivită altminteri subiectului abordat. Deznodământul, în mod deosebit, pare lipsit de orice noimă - soțul înșelat vizitează pe amantul soției, are cu acesta o conversație incredibilă ("Câți ani ai?", "Și cum vă merge?" ș.a.m.d.), i se face rău, îl omoară pe tânăr din două mișcări repetind obsesiv - "mă simt rău". În fond, însă, ni fapele ca atare ne deranjează, cu modul în care filmul dobândește prin acest episod nota unui soi de lecție moralizatoare. Nu există finețe, nu există subtilitate, nu există dramă la urma urmei căci scena ca atare sună artificial de la bun început. Incredibilul s-a instalat în vreme ce emoția a fost uitată de dragul educației. Să mai amintim și că încheierea se desfășoară (parcă spre a confirma cele de

mai sus) la un semafor unde, în mașină, cei doi soți visează pentru o clipă cum ar putea dispărea fără a suporta consecințele legii. Cadru lărgit - semaforul se află chiar lângă secția de poliție. Mai explicit de atât nici că se putea. De notat noua ipostază a lui Richard Gere în rolul soțului înșelat, un om normal, șters, liniștit și monoton - partitura despre care actorul mărturisește: "E atât de greu să fii normal! Este mult mai ușor să fii ciudat. [...] Edward nu este nici pe de parte un tip energic. Nu este tipul care trebuie să câștige o luptă. Adrian (Lyne, regizorul - n.n.) îmi spunea tot timpul «Nu, Richard, nu! Acesta este vechiul Richard. Acum am nevoie de noul Richard! Nu-l vreau pe cel care ar putea să fie mijloc. Îl vreau pe cel care privește meciul!». Deci, înșurșirea omului de rind este cea de care avem nevoie în acest caz". În rolul seducătorului de această dată se află francezul Oliver Martinez care afirmă despre personajul său că este "ca un copil; este liber... prea liber. Nu este un manipulator, îi place doar să se joace". Să mai amintim că Richard Gere și Diane Lane (soții Sumner din film) s-au mai întâlnit pe platourile de filmare cu ani în urmă în *The Cotton Club* (regia Francis Ford Coppola) ceea ce acum i-a ajutat să construiască pe ecran o bună relație ca doi oameni ce trăiesc împreună de 11 ani, care "au ajuns într-o situație foarte comodă de care sînt mulțumiți, dar care nu le mai îmbunătățește relația".

Trebuie să amintim și faptul că filmul își are punctul de pornire în pelicula regizorului francez Claude Chabrol *La Femme*

Infidelă din 1968, peliculă despre care regizorul Adrian Lyne susține că este "un fel de film hitchcockian în care soțul își dă seama, în mod gradat, că soția lui are o aventură" și că "era unul dintre filmele mele favorite. Întotdeauna mi-a plăcut și l-am folosit, în mod vag, ca bază pentru acest film".

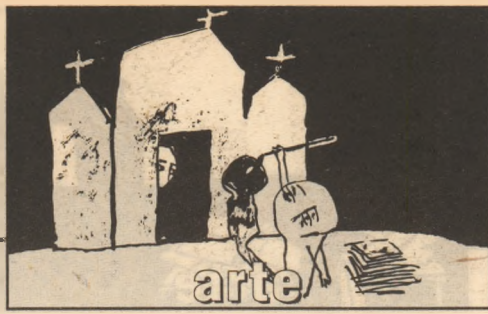
ÎN CEEA ce ne privește vom considera *Infidelă* drept un film realizat în limitele bunului-simț, cu unele momente reușite în care emoția și acțiunea constituie un tot armonios, însă fără o coeziune generală, fără o gradare a tensiunii, fără acel ceva inefabil ce transforma un film dintr-unul obișnuit într-unul de referință. Deși regizorul pare a avea/a fi avut datele necesare unei asemenea efort (vezi filmele sale anterioare *Atracție fatală*, *Scara lui Jacob*).

Am fost cindva soldați și... tineri reia obsesiv pentru cinematografia americană subiectul războiului din Vietnam. De astă dată însă numai ca fundal pentru prezentarea unei alte drame decât cea politică, anume una individuală, personală. Început în registru patriotic, construit clasic și corect, cu redundanțe specifice peliculelor made in America, Am fost cindva soldați și... tineri utilizează tema războiului ca pretext pentru un discurs pe tema singurătății individului pe de o parte, pe tema loialității pe de alta. Singuri sînt comandanții fiecăreia dintre părțile implicate în conflict (vezi atât personajul lui Hal Moore, interpretat de către Mel Gibson, cit și cel al conducătorului vietnamez), singuri mor și soldații pe câmpul de bătaie, tot așa cum singuri se întorc și răniții dintr-un război pe care nu l-au înțeles - fără onoruri, fără drapel, fără recunoștință. Și totuși una dintre ideile constante acreditate de această peliculă, peliculă lipsită de gafe majore, dar și de o forță ieșită din comun, se referă la loialitatea dintre oameni - comandantul față de soldații săi, aceștia din urmă unii față de ceilalți.

În altă ordine de idei să amintim și faptul că din cele 137 de minute de proiecție mai bine de jumătate se desfășoară pe câmpul de bătaie - ceea ce nu face decât să asigure o oarecare monotonie, fără a contribui esențial la întărirea mesajului (fără doar și poate Am fost cindva soldați și... tineri este mai înainte de orice un film cu mesaj: patriotic, umanitar ș.a.m.d.) ci din contră. Un film onest, fără pretenții de capodoperă, Am fost cindva soldați și... tineri ne asigură că bunele, frumoasele sentimente dacă nu se întâlnesc zilnic pe stradă continuă totuși să existe în imaginația unor scenariști.

Miruna Barbu

cronică plastică

de Pavel Șușară

Zestrea, între document și mitologie

AȘA arată foaia de zestre, mai exact doar capitolul ei care se referă la bunurile imobiliare pe care Ștefan, cel de-al doilea fiu al lui Constantin Brâncoveanu, le primește ca dar de nuntă la căsătoria sa cu Balașa Cantacuzino, fiica boierului moldovean Iordache Cantacuzino:

PARTEA FIU MIEU ȘTEFAN BRÂNCOVEANUL

Den Brâncoveni și cu alte moșii, hotare ce țin de Brâncoveni, Jăgălia, Criva de Jos jumătate, Criva de Sus toată și alte hotare până la Olt; să ție a patra parte, și cu viea den deal, jumătate, și cu rumâni ce i se vor veni iar a patra parte, afară din case; iar case să-și facă în Brâncoveni unde va vrea în sat.

Moșia de la Ipotești tot hotarul și cu moșia de la Puturoasa jumătate și cu viile iar de acolo de la Puturoasa.

Den Cocorăști și cu moșia Ceparului ce am cumpărat să ție a patra parte și cu viile ce se chiamă de la Alexandru și cu câtă s'au mai pus pe lângă dânsa și cu rumâni, a patra parte.

Satul Blajul cu viile, cu moșiile, peste tot.

Moșia de la Câmpeni și cu câți rumâni vor fi.

Satul Izlazul jumătate, cu rumâni jumătate și viile iar jumătate.

Moșia de la Zvarca toată câtă am cumpărat.

Satul Comoștenii jumătate și cu rumâni jumătate și viile iar jumătate i morile.

Satul Radeșița jumătate și cu rumâni jumătate și viile jumătate.

Satul Nedeia jumătate și rumâni jumătate.

Satul Măceșul jumătate.

Den jumătate de sat de la Marmure ce iaste partea noastră jumătate.

Satul Halmajelul i Aninii ot Mehedinți cu rumâni, cu viile.

Satul Bogoșăii jumătate, partea noastră și cu rumâni jumătate.

Satul Aninișul ot Gorj, câtă iaste partea noastră.

Satul Mogoșoaia peste tot hotarul, cu casele de piatră, cu curțile, cu viea, cu heleșteul, cu moara.

Moșia de la Străulești toată.

Moșia de la Buciumeni.

Moșia de la Gorgănele și de la Chitila, toată.

Satul Andreșăștii peste tot și cu rumâni și cu morile în Ialomia și cu balta.

Moșia de la Tătărai, câtă am cumpărat cum arată zapisele

45 de pogoane vie de la Sărata, ce se chiamă Lipianca și cu moșiile de acolo, a treia parte și să i să facă și pimnița de piatră.

Den viile cele mari de la Săteni și cu pimnița de piatră și cu casele deasupra, jumătate.

Den viile de la Pitești, de la Leșcioară, iar a patra parte.

18 pogoane de viie la Scăiani, care s'au cumpărat de la Jupâneasa Preda a lui Statie Vistierul și de la Radul Stolnicul Izvorarul.

Moșia Miclăușanilor și cu morile, după cum arată zapisele cele de cumpărătoare.

Moșia de la Drăgoești, după cum arată zapisul lui Mihaiu Postelnicul Corbeanul.

Cu mila lui Dumnezeu, scriem ce s'au dat fiu-meu lui Ștefan la Nuntă.

Februarie 20 leat 7217 / 1709

PE LISTĂ, așa cum lesne se poate observa, se găsește și „satul Mogoșoaia peste tot hotarul, cu casele de piatră, cu curțile, cu viea, cu heleșteul, cu moara”. Cum „casele de piatră” au fost construite cu șapte ani înainte de a face obiectul darului de nuntă și de a intra în patrimoniul lui Ștefan, al acestui diplomat subtil și scriitor cu un rafinat simț liric, adică în 1702, în acest an, adică în 2002, ele împlinesc exact trei sute de ani. Pentru a marca momentul, altfel destul de rar, pentru că nu sînt multe monumentele pe care cei trei sute de ani le prind în picioare pe aceste meleaguri, Muzeul Satului și Centrul Cultural Palatele Brâncovenești au organizat la Mogoșoaia un eveniment unic, o expoziție-eseu pe tema zestrei. Cercetătorii Aurelia Tudor de la Muzeul Satului și Doina Măndru, directorul Centrului Cultural..., alături de cel care a conceput efectiv expoziția, designerul și graficianul Ioan Cuciurcă, au creat un discurs vizual cu o epică subiacentă de-a dreptul spectaculoasă. Premisa acestui scenariu, adică zestrea, deși aparent o simplă abstracțiune pentru că ea desemnează mai mult un ceremonial și o lume dispersă decît o realitate ușor perceptibilă, a fost transformată înesizabil într-o fascinantă demonstrație de bogăție și de vitalitate a vieții individuale și a organismului social. Amestec de precepte morale, de filosofii practice, de instinct al continuității și de obiecte concrete, de substanțe și de forme uneori halucinante, zestrea a prilejuit organizatorilor acestei expoziții o aventură unică în istoria, în structura și chiar în mistica nucleelor și a mecanismelor sociale, cu referire explicită la acele momente istorice care sugerează siguranță și stabilitate. Printr-o foarte subtilă exploatare a polisemiei cuvîntului zestre, organizatorii au realizat un discurs expozițional concentric sau, la rigoare, unul pe mai multe nivele, în care intră deopotrivă accepțiunea strictă a termenului, aceea de dotă sau dar de nuntă, și aceea de moștenire, de transmisiune în timp de la o generație la alta, de investiție a urmașilor cu patrimoniul și cu însemnele unor predecesori exemplari. Astfel, pornind de la zestrea pe care Brâncoveanu o dă copiilor săi, zestre cuantificabilă în bunuri funciare, imobiliare și mobile, se ajunge în mod firesc la zestrea pe care Brâncovenii au lăsat-o posterității, pe care au delegat-o viitorului și cu care au îmbogățit un întreg patrimoniu cultural și spiritual. Dacă, la un nivel mai larg, zestrea este privită ca o ac-

țiune pe verticala istoriei, ca un set de valori transmisibile în timp, la unul mai restrîns ea este privită ca o acțiune pe orizont: la categoriilor și grupurilor socio-economice. Dar fie că este vorba de zestrea diacronică, dacă-i putem spune așa, sau de aceea sincronică, un fapt trebuie bine precizat: anume acela că avem de-a face aici cu un principiu fundamental, cu un fenomen din sfera simbolică și morală care asigură durată și bună funcționare a unor complicate mecanisme socio-umane. Și asta pentru că înainte de a fi o listă de bunuri mai mult sau mai puțin perisabile, înainte de a fi un semn de solidaritate a generațiilor, un argument al continuității și o garanție a debutului responsabil în viața de cuplu, zestrea este o instituție fundamentală a practicii sociale, o acțiune care a atins, prin uz, stereotipia înaintea a unui act ritualic.

ESTE foarte interesant să observăm, în acest sens, că din plaja destul de largă a documentelor prezente în expoziție, adică din conținutul foilor de zestre, nu lipsi sub nici un chip anumite categorii de bunuri, indiferent dacă este vorba de familii doritoare, de lumea aristocratică legată încă de un feudalism tîziu, de burghezia mai recentă ori de categorii cu totul moderne. Chiar dacă de nenumărate ori conținutul este foarte diferit la același tip de bunuri, diferența stînd în valoarea și în bogăția acestora, tipologia rămîne în reu aceeași, iar funcția este și neschimbată. Fie el bogat sau sărac, tînărul primește același pămînt, chiar dacă unul înșeaună moșii vaste, iar altul doar câteva pogoane, după cum primite și aceeași haină, indiferent una este de samur, iar alta de piele de oaie. Ceea ce diferă în aceste cazuri nu este esențial valoarea de întrebuințare, ci de stricta valoare intrinsecă. Acest fapt dovedește un lucru esențial și anume acela că la nivelul societății reotipului, al actului ceremonial, nu există nici o diferență de fond între tinerii actori care trăiește în viața de familie, diferind intervenind doar la un nivel referic, acela care privește cătățile adăugate și excedent funcției. Însă dincolo de acești principii și de filosofia sa generală, zestrea are - de fapt, ave și un puternic caracter regulat. Ea stabilește atribuțiile în familie și împărțește rolurile majore. Băatul aducea bunurile funciare și imobiliare, uneltele și accesoriiile aferente, în vreme ce femeia aducea inventarul de interior, bunurile casei, în special cele din categoria mobilă. Aceasta contribuție complementară a zăzării și asigură, de la bun început,

...dru ferm pentru buna funcționare a tînărului mecanism familial. O dată creată această premisă, nu rămînea decît opțiunea consolidării și a sporirii în timp. Pîna și imperativul stabilității familiale era încorporat în zestre, din moment ce destrămarea unei familii nu atrăgea automat după sine și recuperarea bunurilor aduse în patrimoniul comun dacă vinovația era limpede stabilită. Dar cum societatea noastră, croită ambiguu după modele orientale, dar plină de interes și pentru instituțiile occidentale,

era una evident falocrată, în special vinovația femeilor în compromiterea unei căsnicii atrăgea după sine și pierderea drepturilor asupra patrimoniului propriu.

CHIAR dacă toate aceste informații, mai mult sau mai puțin explicite, se regăsesc în textul și în subtextul expoziției *Zestrea*, ele nu sînt singura miză a acestei expoziții și nici pe departe cea mai importantă. Pentru că în afara nivelului ei narativ, expo-

ziția se sprijină pe un bogat inventar de obiecte, de forme și de imagini. De la textul foii de zestre, element descriptiv și grafic în același timp, și pîna la documentul fotografic, obiectul tridimensional sau piesa de costum, documentul vizual capătă o pregnanță și o diversitate pe care nici descrierea și nici enumerarea nu le pot epuiza. Iar la acest nivel, al transmiterii de obiecte ceremoniale pe linie directă, de la mamă la fiică, sau pe linie mediată, culturală, care privește circulația motivului de

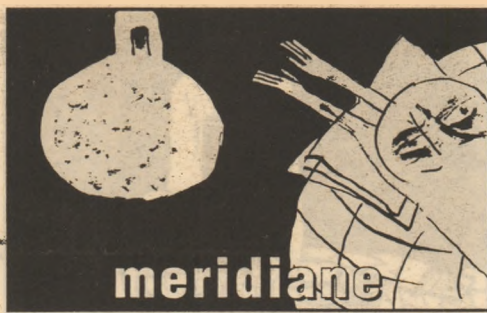
la clasele de jos cître cele de sus, formele artistice capătă o strălucire greu de imaginat. Indiferent din ce spațiu provine un obiect anume, fie el din Banat, din Transilvania, din Moldova sau din Muntenia, rafinamentul țeșăturilor, în mod particular al celor de borangic, și exuberanța motivelor decorative, cu cîmpuri grele de fir metalic auriu sau argintiu, trimit deopotrivă la o austeritate geometrică, remanența cine știe cărei determinări a orizontului agrarian, și la opulența senzuală și rece a unor îndepărtate modele din apusul Bizanț. De la croială și pîna la ornamentică, de la semnul minimalist al firului de mătase și pîna la revărsările baroce de pe fote sau de pe mînecele iilor, un fapt se impune în mod indiscutabil: aceste vestimente cu o întrebunțare ieșită din comun, de multe ori unică preț de o generație, erau, în esență, vâluri magice, forme investite tacit cu puterea miraculoasă de a conserva tinerețea și de a recepta fericirea. Deoarece numai într-o lume pentru care puterea aspirației este mai mare decît prezumția morții și energia ficțiunii depășește cu mult orizontul cotidianului, corpul se poate încredința, fără suspiciunea incompatibilității, unor asemenea construcții la limita neverosimilului. Costumele acestea, îmbrăcate episodic și apoi transmise ca zestre, au devenit și un altfel de zestre, migrînd cître iatacurile domnești sau, mai recent,

cître buduarele doamnelor din înalta societate care își regăseau, în aventura blîndă a travestiului și în stilistica launtrică a unui art nouveau pastoral, caste pusee erotice și tot atît de scurte frisoane ale unui patriotism abia șoptit. Aici, în această lume în care totul se încredințează provizoriu spre a fi transmis mai departe, în acest univers în care *zestrea* este simultan un act pragmatic și o mistică în plină acțiune, dansează spectral, printre parfumuri grele și ușor amărui, țărânci translucide și prințese anonime, dar și silueta incoruptibilă a Martei Bibescu și a Reginei Maria. Vestimentele lor opulente și suave în aceeași măsură, strălucitoare și austere asemenea modelelor pe care le încorporează, nici nu știi ce pot fi pîna la urmă: piese istorice, expresii artistice sau doar borne fosforescente așezate exact în punctul în care fetișul amăgitor se intersectează cu disperarea și cu melancolia neagră. Orice ar fi pîna la urmă, ele vin spre noi purtînd mesajul viu al *zestrei* pe care expoziția *Zestrea* îl comunică într-un mod exemplar. ■

ZESTREA, expoziție organizată la Mogoșoaia de Muzeul Satului și Centrul Cultural Palatele Brâncovești, toamna 2002.

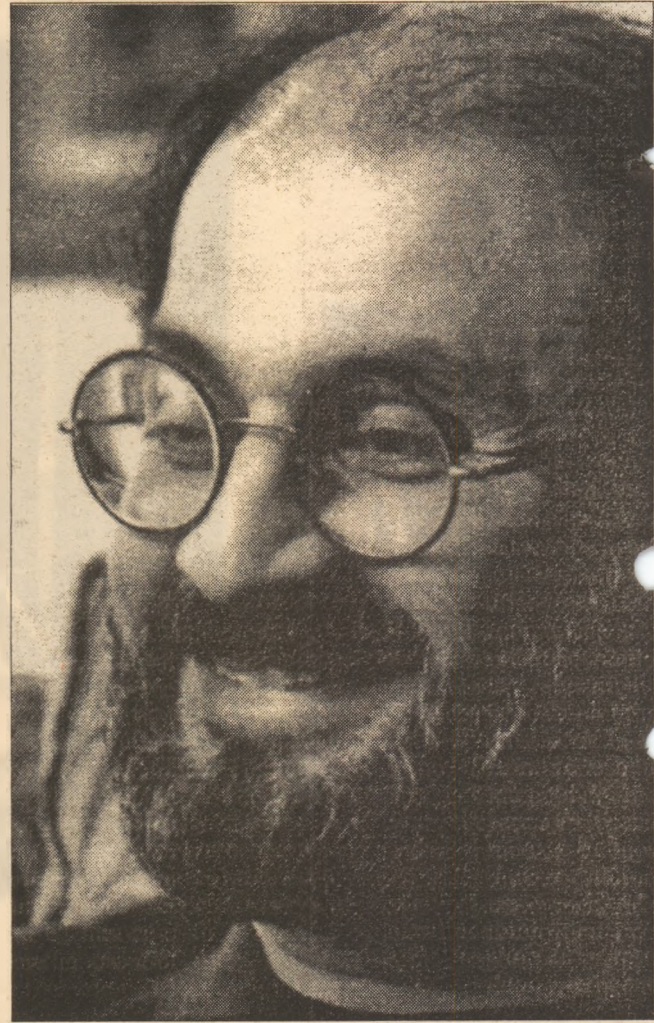

Avanpremieră editorială

Salman
Rushdie

Pământul de sub tălpile ei

INAINTE de a fi fost cunoscut cititorilor – cel puțin cititorilor din România – prin opera sa bogată, insolită, plină de farmec, numele lui Salman Rushdie a făcut vîlvă datorită extraordinarei întîmplări care i-a fost hărăzită: condamnarea la moarte, de către fundamentalistii islamici, pentru cartea sa, *Versetele Satanice*. Carte considerată a fi un sacrilegiu, o insultă adusă religiei musulmane. Condamnare care l-a făcut pe autorul de origine indiană să se refugieze sau, mai bine zis, să se ascundă în Anglia. Ani de zile a dăinuit crunta amenințare cu moartea și atenta păzire a autorului, în timp ce operele lui cucereau întreaga Europă și cele mai înalte distincții: “Booker Prize” și “Booker of Booker” pentru romanele *Grimus* și *Midnight's Children* (*Copiii din Miez de Noapte*, tradus și la noi), “Prix du Meilleur Livre Etranger” pentru romanul *Shame* (*Rușinea*, tradus și în limba română), “Writers' Guild Award” pentru *Haroun and the Sea of Stories*, “EU's Aristeion Prize for Literature”, pentru *The Moor's Last Sigh*. În 1989, Rushdie a primit în Germania distincția de “Autorul Anului”, iar în 1999, guvernul francez i-a acordat înalta distincție de “Comandor al Ordinului Artelor și Literelor”. Cartile sale au fost traduse în treizeci de limbi.

Romanul *Pământul de sub tălpile ei*, apărut în anul 2000 și aflat în traducere la Editura Polirom, este țesut, ca și celelalte romane ale sale, pe fundalul fascinant al filozofiei și mitologiei orientale, hinduse, cu largi incursiuni în magia folclorului indian, în vraja Orientului. Pe acest fundal de *O mie și una de nopți*, o poveste de dragoste vibrantă - integrabilă în galeria legendarilor amanți, de la Tristan și Isolda la Romeo și Julieta - plasată însă, paradoxal, în lumea cîntăreților rock. Un amalgam amețitor între lumea pragmatică, ultramodernă a rockerilor, a culturii pop, suprapusă, sau mai curînd interferată de cultura hindusă, cu zeii, miturile, concepțiile și concepțele ei. O poveste tragică de dragoste în trei, între complexa cîntăreață Vina Apsara, celebrul compozitor de muzică rock Ormus Cama și naratorul, Rai, mar-torul dramaticii lor povești și care, la rîndul său, a adorat-o pe Vina. O poveste despre sublimarea - după paradigma orfică, - a durerii în bucurie, prin muzică și iubire.

ACUM, în sfîrșit, mă simt și eu în stare să mă întorc în trecut; în trecutul Vinei.

Povestea devenirii unei fete viciate: născută cu numele Nissa Shetty, a crescut într-o baracă din mijlocul unui cîmp de porumb din afara orașului Chester, Virginia, lingă o șosea care șerpuia spre est, și ducea nicăieri. Porumb de o parte și de alta, și capre în spate. Mama ei, Hellen, o greco-americană, trupeșă, vioaie, cititoare de romane, romantică și visătoare, o femeie de origine umilă dar cu o ținută mîndră, și care aștepta mult de la viață, s-a îndrăgostit, în vremea penuriei de bărbați din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, de un indian cu vorbă dulce, un avocat - cum de ajunsese acesta pînă acolo? *Indianii se răspîndesc pretutindeni - nu-i așa? Ca nisipul - care s-a căsătorit cu ea.* I-a făcut trei fete în trei ani (Nissa, născută în ziua debarcării în Normandia, era cea mijlocie), apoi a ajuns la gherlă pentru fraude în meserie, a fost eliminat din barou, a ieșit din pușcărie după Nagasaki, a anunțat-o pe nevastă-sa că și-a schimbat preferințele sexuale și a plecat la Newport News, unde s-a stabilit ca măcelar, împreună cu matahala de amant al lui, “el fiind femeia în relație” preciza Vina, și niciodată nu a scris o scrisoare, nu a dat vreun telefon, nu a trimis vreun ban sau vreun

dar pentru fucele lui de ziua lor sau de Crăciun. În pustietatea aceea, lipsită de dragoste, Hellen Shetty a parcurs o spirală descendentă, și a dat în beție, droguri și datorii; nu s-a putut ține de nici o slujbă, și copiii au căzut, cu mare viteză, în neagră mizerie, pînă cînd mama lor a fost salvată de un zidar bun la toate, John Poe pe numele său, un văduv cu patru copii ai lui, care a întîlnit-o într-un bar, beată turtă și buimacă, i-a ascultat povestea, a recunoscut că avea motive îndreptățite de disperare, i-a declarat că e o femeie frumoasă care merită o soartă mai bună, s-a legat să aibă grijă de ea, a cules-o din mocirlă, le-a luat pe ea și pe cele trei fetițe în casa lui modestă, și niciodată nu a făcut vreo deosebire între copiii ei și copiii lui, niciodată nu a făcut vreo aluzie la pielea lor tuciuire, le-a dat fetelor numele lui (astfel încît, la vîrsta de trei ani, Nissa Shetty a devenit Nissy Poe), a trudit din greu ca să aducă ceva de pus pe masă sau cite ceva de îmbrăcat, și nu a cerut de la Hellen nimic în schimb decît munca obișnuită a femeii și făgăduiala că nu o să mai aibă împreună alți copii și, cu toate că ea așteptase lucruri mari de la viață, a înțeles foarte bine că fusese gata să se prăbușească în șanț și că norocul îi scosese în cale ceea ce avea acum, adică stabilitate, un fel de dragoste cam grobiană, monosilabică, un bărbat cu inimă generoasă, pămînt solid sub picioare și, dacă el țî-

nea la lucrurile tradiționale, demodate, ea era gata să se supună fără să cricnească, așa încît menținea curățenie lună în cocioabă, hainele familiei erau curate, copiii hrăniți și îmbrățiși, iar cînd venea seara acasă, John Poe găsea mîncare caldă pe masă și, cum el avusese dreptate în legătură cu copiii, Hellen s-a dus la oraș și și-a făcut operația necesară, așa încît totul era *okay*, cu adevărat *okay*, ea era toată ziua ocupată, ceea ce ușura situația, el era de modă veche la pat și afară din pat, nu agreea prezervativele și alte chestii de felul ăsta, așa încît totul mergea bine, adică mai mult decît bine; ceea ce e bine. O dată pe săptămînă se duceau la cinematograful în aer liber, cu camioneta lui John, iar Hellen Poe se uita la stelele de deasupra capului, și nu la cele de pe ecran, și le mulțumea, cu oarecare rețineră, pentru norocul care dăduse peste ea.

Dacă John Poe avea și el un vis, acesta îmbrățișa caprele. În țarcul din spatele casei avea o căpriță albă care aprovizionă familia cu lapte, și alte cîteva capre rahitice, de rasă spaniolă, ținute pentru carne. Nissy Poe a crescut fără să cunoască gustul laptelui de vacă. John Poe îi spunea că laptele de capră face bine la stomac, ba chiar o încuraja să se spele pe față cu lapte de capră, ca un tratament de înfrumusețare folosit și de regina Cleopatra. Nissy învățase de la mama ei că nu trebuie să-l contrazică niciodată pe omul acela mă-

tăhalos, blînd dar dominator, așa încît bea zi de zi lichidul albăstrui, cu miros înțepător, pe care-l detesta. Și după ce nenorocitele de capre spaniole au fost duse la abator, săptămîni de zile nu s-a mai mîncat în casă decît carne de capră. Hellen Poe nu era o bucătăreasă prea înzestrată și micuța Nissy ajunsese direct să se teamă de mese, din pricina zîmbetului încîntat pe care trebuia să-l afișeze pe față. John Poe simțea nevoia să audă întruna mulțumiri și laude pentru binefacerile pe care le împărțea.

DUPĂ o masă copioasă cu carne de capră, își împingea scaunul în spate și pornea să țesea proiecte de viitor. Cele cîteva animale din țarcul împrejmuit cu un gard de aproape doi metri, țepuit cu sîrmă ghimpată, nu constituiau decît începutul, declara tatăl vitreg al lui Nissy. El n-avea de gînd să trudească toată viața pentru alții, o să vedeți voi. O fermă de capre, ăsta era visul lui. [...]

În casa lui nu exista nici un colțisor de intimitate. Copiii dormeau în culcușurile lor, câte trei sau patru într-o cameră. Unii dintre ei erau liniștiți, interiorizați, ocrotiți. Din Nissy, însă, a ieșit o sălbăciune. La grădiniță era vestită pentru că-i mușca pe ceilalți copii și chiar pe profesoare, și a trebuit să fie retrasă din clasă.

John Poe a ars-o zdravăn, drept care fata a început să muște și mai abitir. Războiul dintre

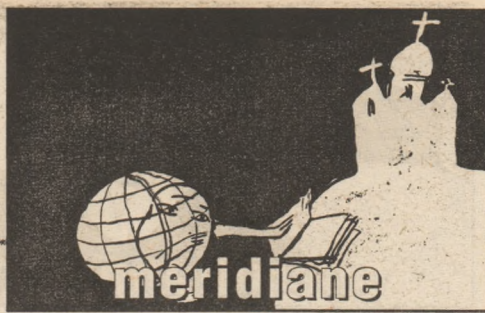
cei doi a escaladat, și apoi a început brusc, pentru că ambii combatanți și-au dat seama că, dacă ar fi continuat, s-ar fi putut ajunge la o nenorocire. Așa încît John Poe i-a spus lui Nissy că o iubeste și și-a legat cureaua înapoi la pantaloni, iar Nissy le-a declarat micilor ei colegi terori-zați:

- E în ordine, n-am de gînd să vă căsăpesc.

În materie de rase, John Poe avea idei liberale. S-a dus împreună cu Hellen la cei din conducerea școlii pentru a-i lămuri că tenul smead al fetei nu însemna că e negresă; copiii erau indieni, din India, și, deci, nu trebuie să sufere discriminări, puteau să călătorească în același autobuz ca și copiii albi. Școala a acceptat argumentarea, dar s-au stîmmit alte probleme.

ÎND Nissy a mai crescut, a aflat că ceilalți copii, cei albi, o porecliseră Indianca Picioar - Negru și fata-capră. Și pe urmă, mai erau cei trei puști din vecini care arătau a negri și vorbeau spaniolă - mamă, ce pocitanii erau! - și care își băteau joc de Nissy Poe pentru că ea avea voie să urce în autobuzul albilor. Și, într-o zi, cei trei negrișori au așteptat autobuzul ei, declarînd că acum a ieșit o lege nouă și că aveau voie și ei să meargă la aceeași școală ca și ea, numai că șoferul a refuzat să-i lase să se urce în autobuz. Cînd a urcat Nissy, i-a auzit cum îi aruncau

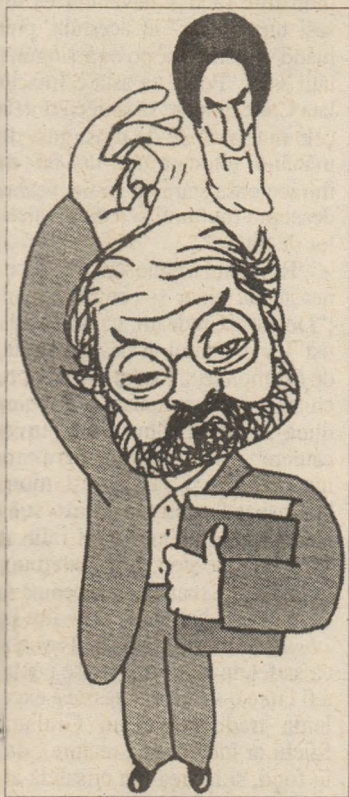

vorbe de ocară și niște insulte legate de familia ei de *cabritos*, cînd, de fapt, ea era copil de *cabronito*. Le-a aruncat o privire ucigașă. *Cabrito* înseamnă ied, iar *cabronito* înseamnă homosexual. A doua zi au așteptat-o din nou la autobuz, de astă dată împreună cu tatăl lor, iar lui Nissy i-a sărit rău țandăra și a început să dea în ei. Tatăl a tras-o cu forță, desprinzînd-o de băieți, dar ea zvrilea din picioare și împungea aerul cu pumnii, satisfăcută ca, în scurtul timp cît îi puteuse cotonogi, reușise să-i izbească dureros pe denigratorii ei. John Poe și-a scos din nou cureaua, dar fără tragere de inimă, pentru că știa că voința fetei era mai apriga decît a lui. Ca urmare, a început să o ignore și nu a însoțit-o pe Hellen cînd aceasta s-a dus la cei din conducerea școlii să-i implore să n-o dea pe fiica ei afară din școală, s-o lase să capete și ea o educație și să scape de capcana sărăciei, așa cum sperase cîndva și ea.

- E cumplit pentru un copil să trăiască fără speranță, i-a spus Hellen Poe profesoarei fetei ei.

FATA-CAPRĂ. Nu departe de baracă, în sus, spre Redwater Creek, se găsea o depresiune împadurită, numită Jefferson Lick. Potrivit unei legende locale, acolo trăia un soi de centaur, scapat dintr-un circ ambulant canadian, o vietate turbată și primejdioasă din pricina tuturor anilor petrecuți într-o cușcă, biciuit și lihnit de foame, pentru desfatarea spectatorilor. Țapul monstru din Jefferson Lick era bau-baul orașului, folosit pentru a speria copiii neascultători și, la balul mascat anual din timpul

Desen apărut în "El País"

Tirgului de Primăvară, apăreau întotdeauna și cite unul sau doi "Omul-țap" din Lick, - zeul Pan picat în Virginia și înveșmîntat în zdrențe. Cînd copiii se găseau la o distanță prudentă de Nissy Poe, își luau curajul să-i strige: "Fiica Omului-țap!" după care fugeau de rupeau pămîntul.

Hellen se străduia să-și călăuzească fiica pe o cale mai bună. Cînd fata avea vreo zece ani, mama s-a așezat într-o seară cu ea pe prispă și împreună, au privit la galaxiile care licăreau pe cerul de noapte.

- Urmărește-ți steaua ta, scumpa mea, nu te lăsa abătută din drumul tău de nimeni și de nimic, a sfătuit-o Hellen cu un tremur în glas, care a făcut-o pe fetița să-și înalțe ochii spre ea.

Mama și-a curmat vorba și pe buze i-a adiat un zîmbet fugar, subțire, crispat, care nu o putea amăgi pe Nissy.

- Să nu faci ca mine, auzi? a continuat Hellen cu acel zîmbet de cap de mort. Alege-ți una din stelele astea superbe și urmează-o pînă unde te va duce ea.

O stea căzătoare a săgetat întunericul.

- Pe asta o aleg, a declarat Nissy Poe. Se pare că o pomește în lume.

"Nu ți-o alege pe asta, i-a spus mama în gînd. O stea căzătoare aduce nenoroc." Dar nu a rostit nimic și fata a confirmat:

- Da, pe asta o vreau.

ÎN ACEL WEEKEND, după ce și-a terminat treburile casnice, Nissy Poe s-a dus de una singură la Jefferson Lick, fără să încerce teamă. Nu se aștepta să întilnească vreun monstru, dar voia să se afunde cît de departe putea. Pădurea era minunată, întunecoasă și adîncă și, în timp ce-și croia drum prin frunzișul elastic, către inima văii, simțea cum o învăluie o senzație necunoscută, ceva ca o binecuvîntare. Era solitudine.

Ca să poți urmări pasările, trebuie să devii parte din tăcere. Cine a spus asta? Vreun imbecil. Aici, în pădure, era ca în Albă ca zăpada. Pretutindeni pasări, ca niște nori de fluturi, și cînd cîntai, cîntau și ele laolaltă cu tine. Pasări cîntătoare cu glugă pe căpșor, pasări cîntătoare cu pieptul galben, toate răspundeau la vocalizele ei, iar ciocănitorele băteau ritmul. Nissy Poe și-a dat drumul și a cîntat. Trepidează, vibrează, rostogolește-te! Aceasta era marea ei taină, acest glas ca o țîșnire de rachetă a puterii. Uneori, cînd John Poe era plecat la lucru și copiii lui nu erau acasă și deci nu o puteau pîrî - John Poe era, într-adevăr, nepărtinitor cu toți ai casei, dar copiii lui erau cu totul altceva - Hellen deschidea aparatul de radio și căuta un post care transmitea muzica cea nouă, cu formații și

cîntăreți ca Driftwoods, sau Jack Haley. Și alteori găsea chiar un post cu muzică de negri și bluesuri, iar Hellen începea să-și legene șoldurile și să fredoneze muzica aceea segregată, muzica pe care John Poe o numea dansul dracilor.

- Haide scumpo, o îndemna Hellen, cîntă și tu cu mine!

Dar Nissy Poe refuza și își strîngea buzele pînă cînd arătau ca o linie albă, lividă, iar Hellen clătina din cap:

- Nu știi ce te poate face și pe tine să te distrezi un pic.

După care se lăsa din nou purtată de muzică, își învrtea ochii în cap și dansa și se rotea sub privirile inocente ale propriilor ei fiice. În acele momente, Hellen părea un copil, s-ar fi zis că regăsise o veche versiune a ei însăși, strivită de adulta care fusese nevoită să devină.

Nissy Poe nu cînta niciodată pentru mama ei, dar se ducea la Jefferson Lick să caute singurătatea și numai acolo, departe de lume, ocrotită de monstrul apocrif, dădea drumul vocii care revela cel mai adînc dor al sufletului ei. Muzica! Era tot ce voia de la viață, să fie o parte, nu a tăcerii, ci a sunetului.

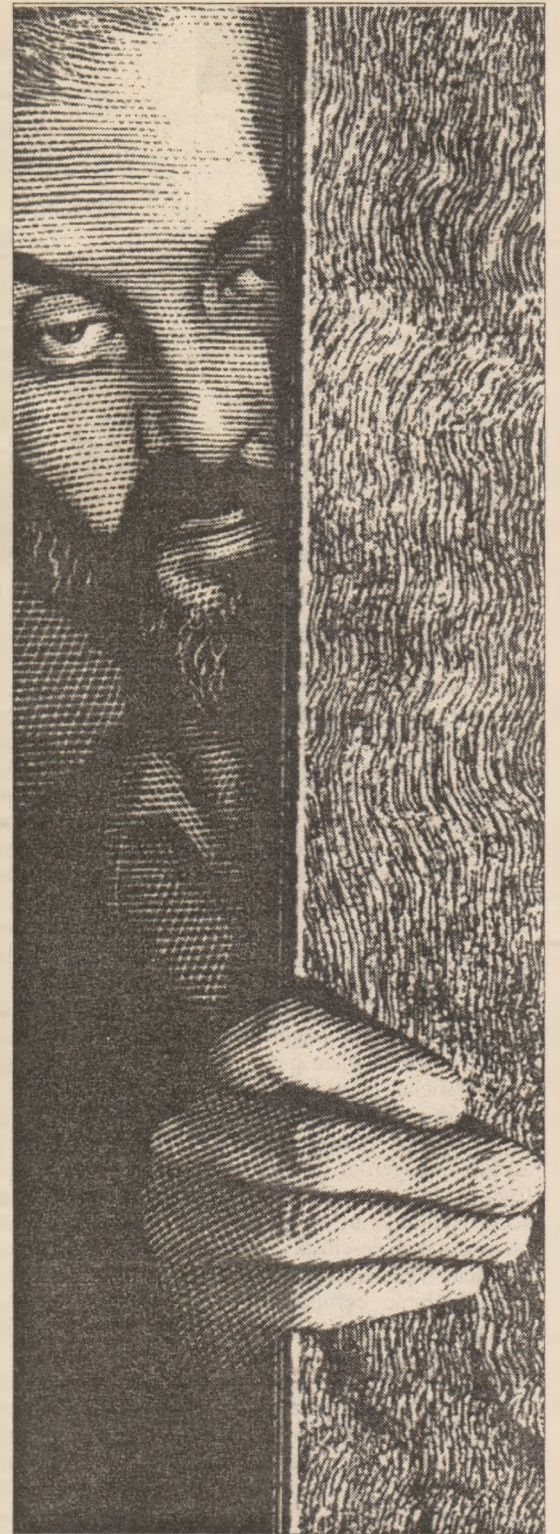
Dacă ar fi existat într-adevăr un monstru al pădurii, acesta ar fi aplaudat-o. După ce și-a picurat inima în cîntec, s-a culcat pe o moviliță de pămînt, deși știa bine că va fi dojenită pentru că și-a murdărit hainele, și a adormit; s-a trezit cu o tresărire, văzînd că se întunecase, și a luat-o la fugă, dar cînd a ajuns acasă a constatat că ar mai fi putut întîrzia, deoarece toți ai casei erau morți.

Copiii fuseseră omorîți în paturile lor, injunghiați în inimă cu un cuțit mare de bucatărie. Muriseră aproape fără să se trezească din somn. Dar John Poe avea beregata tăiată și, după vrainștea din cameră, era clar că momente lungi se zbatuse prin încăpere, înainte de a se prăbuși peste vechiul televizor. Ecranul aparatului era minjit cu sînge, iar el zăcea la picioarele mășuței, într-o baltă viscoasă, mlaștina vieții lui pierdute. Hellen nu era în casă, dar Nissy a descoperit-o curînd, pentru că și caprele fuseseră cu toatele omorîte, iar Hellen atîma spînzurată de una din grinzile șopronului construit de John Poe cu mîinile lui, pentru ca animalele să se poată adăposti la vremea rea. Jos, în mîzgă, sub picioarele ei care se balăbăneau, zăcea un cuțit mare de bucatărie, năclăit în sînge gros, care se închea.

PENTRU că n-a strigat după ajutor pînă a doua zi dimineața, pentru că se urcase pe o scară ca să taie funia de la gîtul mamei ei chiar cu arma crimei, pentru că petrecuse toată noaptea acolo în șo-

pron, singură cu cuțitul înșîngerat, cu mama ei, cu caprele moarte și cu universul în flăcări, cu stelele căzătoare care se aruncau care-ncoțoro, Calea Laptelui scurgîndu-se (probabil că era făcută din bles-tematul de lapte de capră și mirosea a pișat); pentru că era cunoscută ca o fată rea, care mușcă și se ia la bătaie, timp de cinci minute Nissy a fost suspectă, cinci minute în care ea, fata-capră, fiica țapului monstru din Jefferson Lick, a văzut în ochii ofițerului de poliție privirea aceea cu care se uita la asasinii primejdioși. Poate că o privire de respect. Dar după cinci minute, șeriful Henry și-a dat seama că ar fi fost foarte greu pentru un copil să săvîrșească asemenea grozăvie, să-și spînzure mama, ce dracu' nu avea decît zece ani. Nu a fost un caz prea greu de rezolvat, o femeie nebună pe care a apucat-o amocul, o femeie trupeșă și chipeșă, încă destul de bună pentru ca un bărbat s-o stringă în brațe și s-o consoleze; păcat, mare păcat că s-a lăsat doborîtă și a clacat!

DUPĂ nenorocire, tatăl ei, măcelarul Shetty și-a făcut apariția împreună cu amantul lui, dar Nissy nu voia să audă de măcelăria din Newport News, avusese parte de destulă măcelărie pentru o viață de om. În cele din urmă, a acceptat să se ducă la niște rude îndepărtate ale lui Hellen, familia Egiptu din Chickaboom, în vestul statului New York, și tot drumul pînă acolo, singură în autobuz, s-a întrebat de ce oare alesese maică-sa tocmai momentul acela ca să clacheze, ceea zi memorabilă în care fiica ei mij-

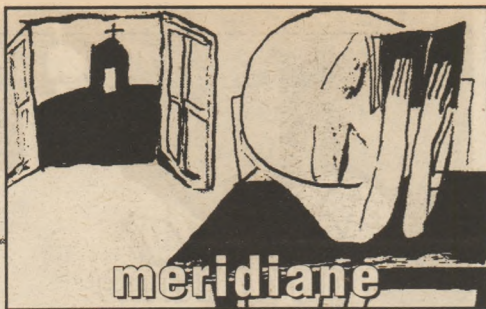
Desen de Mark Summers, reprodus din "The New York Times Book Review"

locie adormise în pădurea Jefferson Lick. Poate că nu fusese chiar un impuls de moment. Poate că Hellen așteptase pînă cînd ea, Nissa, s-a găsit în afara pericolului. Poate că ea fusese aleasă să supraviețuiască, poate că mama ei o selectase ca pe unicul membru al familiei care merita să trăiască. Poate că mama ei văzuse sau auzise ceva la ea, altceva decît sălbăticia sau violența, și din această pricină îi crucea viața. Nissa, steaua ei căzătoare!

"M-a auzit! Hellen m-a auzit, și-a spus ea. Probabil că într-o zi m-a urmărit în pădure, fără știrea mea, și de asta a așteptat să lipsesc de acasă. Trăiesc pentru că ea a vrut să cînt."

Prezentare și traducere de Antoineta Ralian

cartea străină

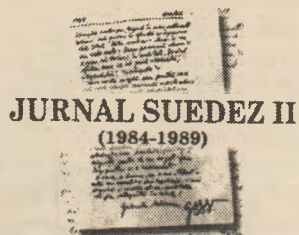
de
Grete Tartler

Singurătatea, misterul desăvârșirii

STRINDBERG și Swedenborg reprezintă pentru Gabriela Melinescu prezențe permanente, modele propuse încă înainte de a cunoaște atât de bine limba în care aceștia au scris. Jurnalul ei recent apărut (perioada marilor tulburări dintre 1984-1989) face deseori referiri la opera acestora și chiar sugerează, uneori, cititorului, *Jurnalul ocult* de Strindberg (așa cum acesta o vedea în fantezie pe fosta lui soție Harriet Bosse, de exemplu notând la 20 aprilie 1908 "în seara asta a venit din nou, ca transdiferin..."), la fel, după dispariția iubitului sot, editorul René Cockerberghs, Gabriela Melinescu îi simte duhul în adierile unor mireme de iasomie sau roze...).

Cu memorabile pagini despre viață și moarte, izolare și implicare în viața socială (în politica Suediei și în destinul României sufocate de totalitarism – ce acide pagini la adresa distrugerilor de sate și din Capitală, la adresa diplomaților din acele vremuri, care se temeau de orice discuție deschisă!), jurnalul Gabrielei Melinescu se ridică la aceeași înălțime europeană, ar putea fi, oricum, o lectură ideală pentru cititorul nordic, ca și pentru românii. Scene care se petrec parcă sub ochii noștri dezvăluie dimensiunile duplicității în care trăiau pe atunci mulți scriitori din est, chin și rușine de care Gabriela a reușit să se salveze: "Seara m-am dus la întâlnirea PEN-Clubului Suedez cu scriitorul albanez Ismail Kada-

Gabriela Melinescu

Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez II* (1984-1989). Editura Polirom, 2002.

re... Kadare spunea răspicat că în Albania e totul bine, că scriitorii nu sunt persecutați sau închiși. S-a lăsat o liniște jenantă. L-am privit în ochi pe scriitor, întrebându-l: "Vraiment!" Apar uneori umbre de scriitori români: Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Virgil Mazilescu. Vestii despre Bucureștii din ce în ce mai sumbri cutremură uneori cristalul frazelor.

"Arta e o mișcare a sufletului, un fel de cristalizare a trăirilor vechi, din tot neamul omenesc de până la mine. O punere în structuri de cristal. Eu însămi un cristal în mișcare către ceva necunoscut... acceptat de sufletul care domină mișcările inimii. Trăiesc din acest nimic care e totul".

Soluția scrierii în franceză (înainte de perfectă cunoaștere a suedezei) a adus stilului autoarei o polizare subtilă, o luminosită "rousseauistă", am putea spune, o legătură cu natura și filosofia descifrabile în aproape fiecare fragment. Apoi, învățarea suedezei, cu noi ritmuri care o fac altfel atentă la latinitate și chiar la muzici ale lumii până atunci neauzite (roțile trenului, de pildă, cântă *carpe diem*) o apropiie și mai mult de esențe. Nu mai există cuvinte inutile. Aproape fiecare propoziție conține miez, unele devenind adevărate maxime. Despre bătrânețe și artă ("în artă nu există noțiunea de timp"), despre singurătate ("singură, în plin mister de desăvârșire"), despre fericire, entuziasm (măcar o scântee, pentru a da rost zilei), despre felurii autori români și europeni, citați cu toată aura înțelepciunii lor în doar câteva cuvinte (de exemplu, și-l amintește pe Mircea Eliade spunând "Oamenii sunt superiori îngerilor pentru marea lor libertate de a alege între bine și rău"), toate acestea devin subiecte care dau sens existenței și luminează cețurile prevestitoare de lungă iarnă.

"Îmi e din ce în ce mai greu să mă obișnuiesc cu lipsa luminii". Tot Mircea Eliade este cel care i l-a revelat Gabrielei pe Strindberg, *Jurnalul ocult*. Nu bănuia pe atunci că se construiește un fir al salvării, o cale pe care scriitoarea, rămasă singură după neașteptata dispariție a lui René, avea să înainteze visând și trăind.

...în crisalidă, așteptând metamorfoza

APROAPE concomitent a apărut traducerea unuia din romanele-poeme de Strindberg, cu aceeași temă propice condensării și austerității lăuntrice: singurătatea. Scris în 1903, la o comandă pentru "Biblioteca nordică de familie", în plină tulburare a relației cu Harriet Bosse, romanul conturează încercările, suferințele, ca pe un drum al mântuirii. Omul care trăiește în singurătate începe să-și vadă prietenii ca miraje; unii câștigă prin distanță, alții pierd. Personajele întâlnite par desprinse din lumea lui Dickens (și din culorile lui Turner – de altfel, nu trebuie să uităm că Strindberg a fost și un bun pictor. Încă o latură comună cu Gabriela Melinescu, al cărei talent – de dincolo de cuvinte – s-a făcut și astfel remarcant). Singurătatea creatorului e crisalida unui zbor (fluturile este Ființa preferată de Strindberg, după cum răspunde el într-un autointerviu. Și pentru Gabriela, *Cartea păsărilor* de Olof Rudbeck cel Tânăr, 1660-1740, e aproape o obsesie).

Eroul strindbergian, în jurul vârstei de 50 de ani, a trăit schimbarea de "mijlocul vieții", întorcându-se la tăcere și meditație, "antrenându-se să fie singur". "Sfârșești prin a fi singurul tău stăpân. Gândurile nimănui nu-mi controlează gândurile, nimeni nu mă împovărează cu gusturile și capriciile lui. Sufletul se manifestă în această libertate nouă cucerită, re-

simțind o imensă pace interioară și o bucurie senină în același timp cu un sentiment de siguranță și de responsabilitate pentru tine însuși". Foștii amici de la cafenea, prilejuind pagini memorabile despre diferențele dintre generații ("Tânără generație creștea amenințătoare, uitând realizările celor mai în vârstă, sau, ceea ce îi irita cel mai mult, tinerii făceau aceleași descoperiri pe care noi le făcusem, și cel mai rău era că ei le prezentau ca noutăți, ca și cum niciodată nu fuseseră intuite"), sunt parcă desprinși din devenirea faustică (cheflii din tinerețea lui Faust). De altfel, modelul Faust este și alteori descifrabil în *Singur*.

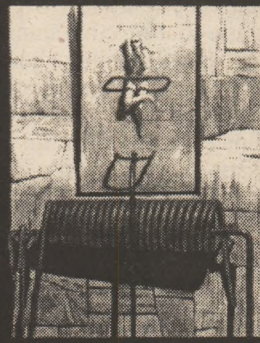
Două poeme simbolice – despre Ahasverus, simbolul călătorului care merge fără să vadă miraje, care "trebuie să trăiască în prezent/ acest prezent care e un supliciu/ fără țel, fără sens, fără răspuns/... prizonier pe puntea unei nave/... se simte pierind/ înecat într-un sac", și despre animalele din parcul Skansen în timpul unui incendiu (aceleși sentiment al lipsei de scăpare) punctează "geografia onirică" a acestui roman în fond optimist. Salvarea se face "în sus". Singurătatea și senectutea sunt de dorit. "Am ieșit din camera de tortură a tinereții mele și m-am întors la singurătatea mea, la munca și la lupta mea".

... și întărind ligamentele lumii

ULTIMUL deceniu a adus în atenția publicului de limbă franceză, și nu numai (existând acum traduceri în 12 limbi), o tânără autoare cel puțin stranie: Amélie Nothomb, fiica unui diplomat belgian, născută în Japonia și crescută, din același motiv familial, în diferite țări asiatice și africane, a izbucnit în literatură cu un fel de precizie – probabil calculată – în manieră extrem-orientală. Stilul exact, dur, subminat de pasionale abordări filosofice și critici teologice, declarațiile șocante din interviuri (de pildă, că îi plac fructele putrezite, când încep să crească firisoarele de mușcăi, că a vrut să-și perpetueze adolescența recurgând la anorexie, că e preocupată de contrastul între extrema frumusețe și extrema urâtenie sau că vede lumea guvernată de sadomasochism) au atras imediat atenția asupra ei.

Printre numeroasele romane publicate, *Igiena asasinului*, considerat de criticii literari francezi un "prag pentru arta comunicării", e povestea unui scriitor nonagenar, condamnat la moarte de un "cancer al ligamentelor" (simbolic, legăturile înțelegerii existentei – scriitorul fiind demiurgul care înălțuiește lucrurile), de o hidoșenie și o abjecție care – din punctul de vedere al autoarei – îl apropie de sublim. Ciudatul Prêtextat Tach (și numele e straniu), laureat Nobel, aflat în ultimele luni de viață,

Amélie Nothomb

**Igiena
asasinului**

Amélie Nothomb, *Igiena asasinului*. Traducere de Giuliano Sfichi. Prefață de Alexandru Călinescu. Editura Polirom 2002.

e asaltat de ziaristi: interviurile sunt pentru el prilejuri de răzbu-nare, motiv de brutale "bombardări" a celor care-i alungă singurătatea cu un vocabular exhibând cele mai "ucigătoare" adevăruri. Dezgustător, obez, cinic peste măsură, misogin, mizantrop, reușește să-i "învingă" pe toți cei care vor să facă din ultima lor convorbire un eveniment publicistic: unii vomează, alții fug etc. (toate aceste "purgative vesele", "voma bine controlată" – hilară parodie a cla-vecinului bine temperat – sunt, din punctul de vedere al Améliei Nothomb, "medicamente" însănătoșitoare). O singură fată, frumoasa Nina, un fel de alter ego al autoarei (care, fost copil anorexic, recunoaște că era obsedată de "ceea ce mănâncă grăsanii"), și prin contrast, al scriitorului bolnav de ligamente, reușește să-l "dea gata" pe monstrul Tach – devenind ea însăși un "avatar" al acestuia, preluând cinismul și povara singurătății sale. "Poate că asta e Imaculata Concepțiune: să spui cuvintele cele mai pasibile de prost gust rămânând totodată într-un fel de miraculoasă stare de grație, veșnic deasupra mulțimii și a ciorovăielilor de nimic".

Romanul a cunoscut un succes neașteptat chiar și pentru autoare ("De ce? Credeam că scriu elitist"); s-a vândut în peste 100.000 de exemplare, a fost dramatizat, ba chiar a fost compusă și o operă după scenariu. "Insolența provocatoare", dar și umorul negru, ironia glacială și din acest motiv "proaspătă" (altceva decât stilul latin), nu în ultimul rând rafinata "cruzime" se șterg totuși din minte după lectură (cartea e concepută ca o suită de dialoguri, deși într-un *obstinat* de monolog). Probabil că astfel de cărți sunt scrise pentru a fi citite o singură dată (deși excelenta traducere a lui Giuliano Sfichi ar îndemna la recitare), dar, în fond, și ieșirea din crisalidă are loc doar o singură dată. ■

August Strindberg

Singur

August Strindberg, *Singur*. Roman. Traducere și prefață de Gabriela Melinescu. Editura Polirom, 2002.

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

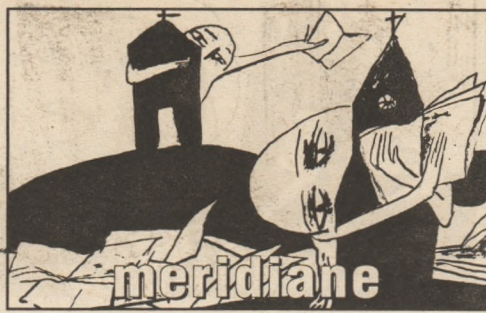
Prima metodă de învățare bazată pe tehnica recunoașterii vocale

Ofertă promoțională:
Pachet 3 niveluri preț 1 998 000 lei

Vizitați librăria virtuală www.ebookshop.ro!

Restaurare

● La cutremurul din 26 septembrie 1997, o frescă de Giotto ce orna biserica din Assisi dedicată Sfântului Francisc a fost distrusă. Cele 80.000 de bucați au fost însă recuperate și o echipă de restauratori a lucrat timp de cinci ani la reconstituire. La 26 septembrie, fresca restaurată a fost redată publicului în cadrul unei ceremonii. Dar munca restauratorilor în biserica Sfântului Francisc din Assisi nu s-a încheiat: acum li se vor apuca de refacerea unei fresce de Cimabue, reprezentându-l pe Sfântul Matteo.

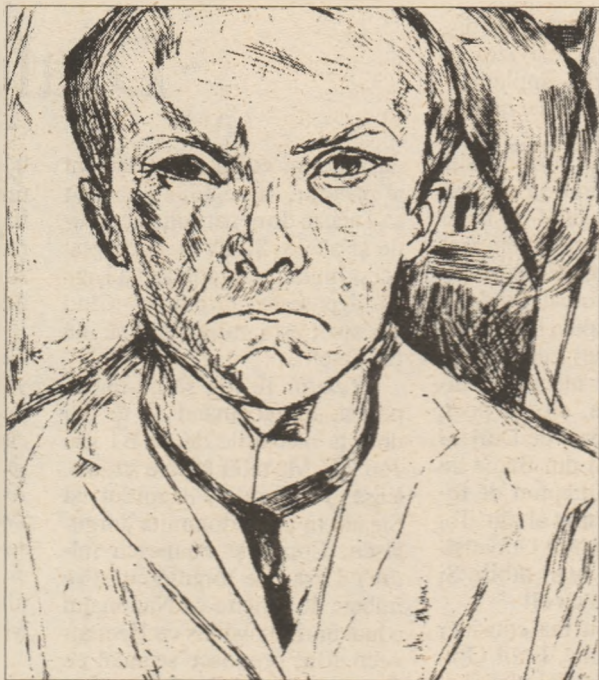
Alexandru Macedon cel Urias

● O fundație greco-americană a inițiat proiectul de a ciopli pe versantul unui munte din nordul Greciei un portret gigantic al lui Alexandru cel Mare. Conform promotorilor ei, această sculptură de 80 de metri înălțime și 57 lățime ar "întări caracterul grec al Macedoniei" și ar atrage turiști (ansamblul, care va costa cam 30 milioane de euro, prevede în preajmă un muzeu, un amfiteatru și parking). Versiunea elenică a muntelui Rushmore a obținut aprobările oficiale, dar nu toți sînt încântați. Cotidianul "I Kathimerini" crede că "beneficiul estetic pentru mediu al acestei inițiative este indoielnic", iar arheologii și ecologiștii o consideră de-a dreptul monstruoasă și amenințătoare cu sesizarea Justiției.

Fotograful de clădiri

● Capa, Fehér, Keresztesz, Moholy-Nagy, Brassaï (care e de fapt din Brașov, de unde și-a luat și pseudonimul), Lucien Hervé – multe nume mari ale fotografiei secolului XX sînt de origine maghiară. Anul trecut la Budapesta a fost inaugurată o "Casă a fotografiei ungare", printr-o amplă expoziție intitulată *Cei care au plecat și cei care au rămas*. Dintre "plecații" ajunși celebri, la vernisaj a participat Lucien Hervé, în vîrstă de 92 de ani, fiul unei familii de evrei asimilați, care a părăsit Budapesta în 1928 și și-a cucerit faima la Paris, ca fotograf de arhitectură.

Pictorul și istoria

● Max Beckmann a fost poate cel mai remarcabil, prolific și nedreptățit artist german al secolului XX. În sfîrșit, la 52 de ani de la moartea lui, Centrul Pompidou din Paris îl readuce în atenția lumii cu o amplă retrospectivă, cuprinzînd 100 de picturi și 60 de desene, între care și cel mai cunoscut triptic al său, *Di-*

recție, cuprinzînd viziunea sinistră a dezvoltării regimului nazist. În 1930, naștii au decretat arta lui Max Beckmann *degenerată*, silindu-l să se exileze. Retrospectiva ce va rămîne deschisă pînă la 6 ianuarie se bucură de o mare afinență de public. În imagine, un autoportret din 1918.

11 septembrie – BD

● Art Spiegelman se prezintă el însuși: "Am crescut în Queens. Îmi plăceau benzile desenate. Părinții mei supraviețuiseră lagărului de la Auschwitz. Împotriva uitării, am făcut o BD. Cea cu șoareci evrei și șoareci naștiți". Art a început să-și publice în serial planșele intitulate *Maus* începînd din 1972. În 1986, albumul *Maus*, editat de Pantheon Books, a devenit un best-seller mondial. La 54 de ani, desenatorul newyorkez credea că a terminat cu BD-urile ce amestecau istoria cu drama personală. Dar, la 11 septembrie 2001, a survenit atacul de la World Trade Center, la doi pași de locuința lui din Manhattan. Art Spiegelman și-a desenat impresiile în serialul *La umbra turnurilor moarte*. "Mi-ar fi plăcut mult să fiu inspirat, ca alți autori de benzi desenate, de peisaje cu palmieri și fete în bikini. Dar așa mi-a fost dat: dezastrul să-mi fie muză".

Premiul Campiello

● La 14 septembrie, la Veneția, scriitorul francez Michel Tournier i-a fost acordat, în cadrul unei ceremonii, Premiul Campiello pentru întreaga operă. Cu această ocazie, el a acordat suplimentului literar "Tutto Libri" al ziarului "La Stampa" un interviu în care mărturisește: "Eu nu sînt originar din literatură. Vin din filosofie. Doar circumstanțe potrivnice voinței mele m-au orientat spre literatură. Și atunci am încercat să fac filosofie folosindu-mă de literatură, ca un contrabandist. Pare că spun povești despre dragoste, război, călătorie, bani ș.c.l., cînd în realitate rescriu *Etica* lui Spinoza, *Monadologia* lui Leibniz și *Critica puterii de judecare* a lui Kant".

Filosofia științei

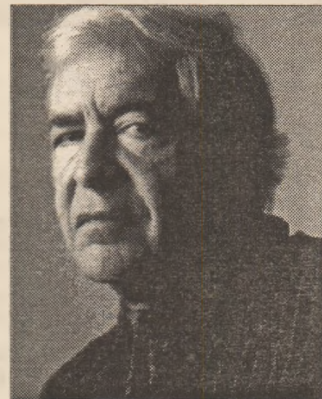
● Două importante cărți colective cu texte *inedite*: consacrate relațiilor între filosofie și știință, au fost lansate la 18 septembrie la Paris, în colecția Folio Essais: *Filosofia și știința*, sub coordonarea lui Pierre Wagner și *Filosofia științelor*, vol. 1 și 2, alcătuite de Daniel Andler, Anne Fagot-Largeault și Bertrand Saint-Sernin.

Lully în plină lumină

● Jean-Baptiste (Giambattista) Lully, născut la Florența în 1632 și mort la Paris în 1687, este unul din rarii muzicieni francezi despre care s-a scris foarte mult. Acestei abundente bibliografii i se adaugă acum două noi titluri. Primul, *Baptiste de Vincent Borel* (Ed. Sabine Wespieser), e o carte de memorii apocrife, bazate pe scrierile intime ale muzicianului, și în care se reconstituie drumul fiului de morar italian pînă la curtea Regelui Soare. Scrisă la persoana I, această carte sonoră și colorată reconstituie o epocă fertilă în incertări artistice și amoroase, cu rigoare de istoric dar și cu febrilitate de romancier pasionat de subiectul său. Cel de al doilea volum – *Jean-Baptiste Lully de Jérôme de la Gorce* (Ed. Fayard) e o foarte serioasă monografie de tipul "viața și opera", rod al studierii sistematice a tuturor arhivelor (muzicale, diplomatice, notariale) din Italia și Franța secolului XVII. Personalitatea sinuoasă a lui Lully este înfățișată printr-o mulțime de peripecii marcate de dorința de putere și bani, dorință satisfăcută în momentul în care accede în fruntea Academiei Regale de Muzică și Dans, dar trebuie să lupte permanent pentru a-și menține favorurile regelui. Nu sînt omise din biografie nici scandalurile datorate înclinației lui Lully pentru efebii, în ciuda existenței unei soții și a numeroși copii. "Lire" nr. 308 consideră voluminoasa lucrare de 900 de pagini a lui La Gorce o contribuție fundamentală atît prin datele biografice, cit și prin analiza operelor și baletelor.

Maestro!

● În cel mai nou roman al său, apărut toamna aceasta la Ed. Laffont, scriitorul cubanez exilat la Paris Eduardo Manet și-a ales drept erou un compatriot de geniu. *Maestro!* e un omagiu vibrant adus uneia din figurile majore ale muzicii clasice cubaneze, Claudio José Domingo Brindis de Salas, violonist virtuoz din a doua jumătate a sec. XIX, supranumit "Paganini negru" și "Regele octavelor". Viața acestui muzician de culoare, nepot de sclavi, ajuns Cavalier al Legiunii de Onoare, baron al Imperiului german prin căsătoria cu baroana Ulrike von Knäbel și idolul marilor săli de concerte din toată Europa era într-adevăr demnă de un mare roman. Pe care Eduardo Manet îl construiește în trei mișcări, dînd cuvîntul unor personaje cheie din viața Maestrului cu destin tragic, victimă a "negritudinii" și a propriului succes.

Gen de succes

● Pe urmele inegalabilei Agatha Christie, tot mai multe femei devin maestre ale romanului polițist. De vreun deceniu, li s-a adăugat și americana Dona Tartt, ale cărei cărți apar concomitent în SUA și Marea Britanie. Noul ei roman, anunțat pentru luna aceasta, se intitulează *The Little Friend*

și are ca subiect, firește, enigma unei crime. Victima e un băiețel de 9 ani, iar detectivul - sora lui de 12 ani, care era rebelus în momentul crimei. Povestirea alertă, cu întorsături neașteptate, proprie genului, e combinată cu rafinate stilistice și o bună cunoaștere a regulilor "scrisului creator".

"Pata umană" pe ecran

● Romanele lui Philip Roth nu se pretează adaptării pentru cinema: personajele sînt prea complexe, nu există o intrigă principală, nu conțin ingrediente care să garanteze succesul de incasări. *Pata umană* a întrunit elogiile criticilor literari care nu au ezitat să folosească o vorbă mare: capodoperă (se pare că în curînd vom avea, datorită Editurii Polirom, prilejul

să citim și în românește capodopera lui Roth). Un producător american, Tom Rosenberg, a apreciat atît de mult romanul, încît a hotărît să investească mulți bani în ecranizarea lui. Greul a revenit scenaristului Nicholas Meyer, care a axat intriga pe povestea profesorului Coleman Silk – un om ce se reinventează permanent. Rolul acesta a fost incredîntat lui Anthony Hopkins, care a fost încîntat ("Profesorul Silk detestă corectitudinea politică, eu – de asemeni"), iar principalul rol feminin, vedetei Nicole Kidman, ce se confruntă cu o provocare inedită, întruchipînd o menajeră într-un campus. Se pare că opțiunea pentru frumoasa Nicole a aparținut chiar lui Philip Roth: "Este o actriță extraordinară - a declarat romancierul în «The New York Times» -, ea poate spune totul cu un simplu gest". În imagine, Philip Roth văzut de David Levine, desen apărut în "The New York Review of Books".

cronica tv

Dialog

Telefil: Nu-mi place tot ce văd pe sticlă, doar că eu cred că nu mai putem trăi fără asta.

Telefob: Nici mie nu-mi displace tot ce văd la televizor (și nu pe sticlă, vorbă implementată de fanii ca tine!), dar cred că mă pot lipsi de el.

Telefil: Ca să vezi că sînt obiectiv: mi-a venit să mă fac Telefob, cînd am aflat de hotărîrea TVR de a-l suspenda pentru o lună pe Emil Hossu-Longin, crainicul de fotbal, fiindcă a spus (de spus, a spus, l-am auzit cu urechile mele), cu ocazia transmiterii unui meci al Universității Craiova, că un poet, care mai e și senator de Dolj, ar fi pretins clubului din Bănie un miliard de lei ca drepturi de folosință pentru un text al său. Tot numise poetul-senator Universitatea echipa unei mari iubiri. Și SRTV, gata: afară cu el!

Telefob: Și eu mă consider obiectiv. Alt crainic, Emil Grădinescu, a spus că FC Național n-a jucat nimic în Olanda. Liga Profesionistă de Fotbal, con-

dusă de un coleg de parlament al poetului de pe Jii, s-a repezit să-l acuze de nepatriotism, maliție și altele. SRTV n-a acceptat acest limbaj și a replicat că Liga își depășește atribuțiile. Cînd am auzit asta, mi-a venit să mă fac Telefil.

Telefil: Te rog să nu-mi iei piinea. Îți recomand să te uiți doar la meciurile de pe B1 sau Pro TV. Mă refer la cele străine. Lasă Naționalul, Rapidul și Steaua în plata domnilor Iorgulescu, Copos și Păunescu (altul!). Lasă-l pe Iorgulescu să se îmbete de fericire că Naționalul a luat un 2-0 rușinos cu Heerenveen și să provoace scandal pe Otopeni. Lasă-l pe Copos să-i încurajeze pe băieții de băieți din Giulești după un 0-1 acasă (nu cumva să se demoralizeze!). Lasă-l pe Păunescu să încerce și alți antrenori, pînă cînd vedetele de doi bani ale Stelei (Neaga, Trică și compania!) se vor decide să joace de cît sînt plătite. Lasă internul și dă-o pe extern.

Telefob: O să-ți ascult sfatul, chiar dacă e interesat. Dar, te rog, să-mi explici de ce dau dovadă televiziunile de atîta lipsă de respect, încît modifică programele într-un ritm pe care suplimentele t.v. ale ziarelor nu-l pot ține?

Telefil: Se întîmplă. Dar rar. **Telefob:** Aș! Des. Doar săptămîna trecută suplimentele Ziu și respectiv Ev. Zilei dădeau filme diferite vineri seara. Și care nu se potriveau cu cele de pe... sticlă, cum zici tu. Nici la Național Geographic, Animal Planet și Discovery nu erau emisiunile din program.

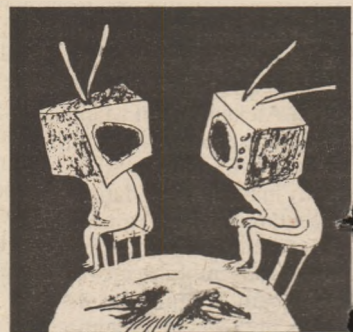
Telefil: Cauți nod în papură. **Telefob:** Aș! Cred doar că

televiziunea creează unor împătîmiți ca tine mari așteptări și, implicit, dacă nu se respectă, mari frustrări. Tu ar trebui să te simți frustrat că aștepti Jerry Maguire și vezi Godzilla.

Telefil: Aici, m-ai prins! Ceva mai idiot ca Godzilla n-am văzut nici pe vremea adolescenței mele (de cinefil, nu de telefil, căci n-aveam televizor), cînd ni se serveau filme precum Căderea Berlinului sau Bătălia Stalingradului. Doar că eu sînt perseverent în patima mea și mă uit și la emisiunile culturale care, în ultima vreme, arată mai bine. Mă consolez cu ele.

Telefob: Zău? Ia spune-mi și mie ceva despre ele.

Telefob: Data viitoare. ■

Citatul săptămîni

"Dar fraternité nu e doar ceva de jos în sus, ci mai ales ceva de sus în jos"

Ioan Buduca

Cuvîntul, august 2002

voci din public

Domnule Alex. Ștefănescu,

MĂ SURPRINDE articolul dv. din nr. 38 al României literare în două privințe. Scrieți la un moment dat că aducerea în discuție a originilor multiple ale vocalei *â* (*i*) "este o judecată rece (și falsă, ca orice judecată rece) [...]. Noi trebuie să luăm în considerare cuvintele care conțeau cu adevărat, care emoționează, care au o irizație mitică [...]". Nu înțeleg: 1) de ce o judecată rece ar fi automat și falsă? Din contra, toate judecățile din logică sînt reci, adică neinfluențate de emoții sau de context; în lingvistică, la fel ca în orice știință, n-avem voie să

"încalzim" judecățile și raționamentele fără riscul de a cădea în eroare; 2) după ce criterii împărțiți dv. cuvintele limbii române în cuvinte care conțeau și cuvinte care nu conțeau? Printre cele care conțeau, numiți două în care vocala *â* provine din *a* (*a cânta și câmp*). Dar oare *pămînt* și *mormînt* unde vocala *i* provine din *i* nu sînt cuvinte care conțeau? Ele n-au irizație mitică? Nu e absurd să vrem să le relatinizăm pe primele dezlătinizîndu-le pe următoarele?

Cu surprinsă considerație,
prof. C. Antoniaide,
București

post-restant

de
Constanța Buzea

UN FEL DE carte în manuscris, cu amintiri și trăiri sensibile, un fel de ecran care arată cauzele (și efectele lor imediate și definitive) nefaste și pline de lentoare ale firii nefericite și semnelor vibrante în umbra cărora stați mai mult sau mai puțin supuși. Poe-mele din septembrie mi se par a fi cele mai bune pe care le-ați scris vreodată, fără să fie însă perfecte. Dacă după externarea cu bine veți trece pe la redacție, vă voi arăta pe manuscris ce e de tăiat, cuvintele în plus, ghilimelele pe alocuri puse fără să fie nevoie, versuri întregi care dacă dispar, poemul arată mai bine în economia lui. Să iau un exemplu, poate mai multe, pentru a arăta pe viu. Iată ce aș păstra din *Învățătorul*: "Învățătorul ne rînduia după înălțime în bănci./ Cuvintele lui încălzeau clasa./ Desena pe tablă un măr./ Îl ștergea repede, după ce mușcam toți din el". Din *Floare de carne*, primele patru versuri. *Bunica Gherghina* ar putea rămîne o minune dacă i s-ar aplica mici corecturi, ajustări, adaosuri, similarele cele mai expresive la sintagmele ușor plate. Dar este bună definiția florilor, care ar fi "aureolele sfinților rămase printre noi", finalul constatativ fiind suma mîhnirilor celui rînit de întrebări: "Azi, cînd întrebările s-au micșorat, cînd mirările/ au ruginit, misterele s-au tocit,/ răspunsurile s-au mărit (și amărât) însă nu atît/ încît să le inee marea, nu atît de dulce/ încît să în-treacă (în amărăciune) sarea". Valoros în intenție și în sugestii pe alocuri suprarealiste, portretul profesoarei de limba română din poemul *M. V.* Un vers important pentru conștiința de sine a poetului este acesta: "Am căzut. M-au ridicat tot cei căzuți.", dar parcă nu e ce ați vrut să spuneti cu adevărat, în con-

tinuare, "Zaceam mai ușor laolaltă". Simt aici că este vorba nu de a zăcea, ci de a îndura căderea și ridicarea, și nu ideea de *laolaltă*, ci de o nuanță a ideii de *împreună*, de solidaritate vizibilă adică. Important să deschideți manuscrisul la poemul *Orașul* și, la versurile 8 și 15, să corecți astfel: *mi le pansa, și i le voi vedea*. Un poem de iubire, de adorație pentru o Elena, care se încheie astfel: "Nici un cerc nu era mai rotund ca Elena./ Iarba, copacii, stâlpii cădeau./ Numai ea rămînea în picioare". Apoi aș păstra doar trei versuri, "Greierii ne treierau inima./ Stelele ne măcinau făina./ Noaptea ne cocea pîinea din care mîncam", fără alte amănunte. Confuz poemul *Un paznic bun*, începe totuși bine cu călătoria prin somn ca printr-o materie depozitară, ca printr-un chihlimbar strălîmpede în care se păstrează "un cufăr de neurnit". Restul, repet, e confuz, și e păcat că e confuz. Putem urmări cu speranță, și hazardându-ne, lucrurile știute de poetul în imposibilitate deocamdată de a ni le face vizibile prin cuvinte. Dacă îmi amintesc bine, am mai avut sub ochi mai demult acest început, primele patru versuri din *Bolta din amintire*, pe care le-am transcris cu bucurie, și atunci regretînd că restul poemului nu era pe măsura concentrației pe care o impuneau acestea: "Roșul m-a înroșit,/ galbenul m-a îngălbenit,/ albastrul m-a albastrit./ Neagră mi-e soarta". Poemul se termină aproape consolator: "Și azi, în acel sat, stelele atinse/ cu mîna, nu m-au uitat". *Bolta din amintire* conține un Dumnezeu-poet care nu se îndură să vă lase din mîna Sa. Poate că sunteți sfios, prea sfios în firea dvs., și prea singuratic. După externarea cu bine, repet, vă aștept să stăm de vorbă pe marginea manuscriselor. (*Titi Șerban, București*)

scrisori portugheze

de Mihai Zamfir

Emigrantul portughez (I)

ÎND pleacă în lume și își părăsesc țara (mai ales din rațiuni economice), portughezii – odată ajunși pe alt continent, într-o altă lume – nu uită niciodată că sunt portughezi: aduc cu ei nu doar valizele, ci și casa, modul de viață, habitatul – simbolic, desigur. Popoarele mari, cu vocația cuceririi, pleacă în lume pentru a-i supune pe localnici, impunându-le acestora modul de viață al stăpînitorilor. Popoarele mici, fără vocație conchista-toare, odată ajunse în loc străin, nu au decât o singură grijă, aceea de a-și face uitată originea, de a se integra cît mai repede noului spațiu, pentru ca nu cumva să se banuiască de unde

au venit (Românii aparțin prin excelență, vai!, acestei a doua categorii).

Între cele două soluții extreme, portughezii aleg varianta de mijloc, atît de specifică lor psihologic vorbind: nu au vrut sau nu au putut să-și impună celorlalți prezența prin violență, ci au rămas pe cît posibil ei înșiși; existența lor sfîrșește prin a fi observată de localnici, mai întii cu oarecare curiozitate, apoi cu admirație, în cele din urmă chiar îndrăgita.

Dacă portughezii "și-au luat casa cu ei", asta nu înseamnă izolare și ghetou, dimpotrivă: nu există oameni mai sociabili și mai deschiși! O fac însă mereu în manieră proprie, încercînd să aducă la ora portugheză, pe nesimțite, mici aspecte ale vieții din jur. Îndată ce citeva

zeci ori sute de familii portugheze se stabilesc într-un orașel din Canada, Venezuela, Australia, Africa de Sud ori Statele Unite, apar acolo imediat brutării portugheze, cofetării portugheze, echipe de fotbal și, desigur, restaurante portugheze unde se cîntă noaptea *fado*-urile Amáliei. Pata de culoare a fost pusă și nimic n-o mai șterge. Localnicii (nord-americani, brazilieni, sud-africani) se obișnuiesc imediat cu stilul noilor veniți și încep să-l considere aproape ca pe al lor. Urmașii lui Vasco da Gama nu se lansează în politică, nu fac caz de milenara lor cultură, nu au revendicări naționale ori religioase; în schimb, oferă vieții de zi cu zi acele mici corecții și ajustări care fac existența mai agreabilă și lumea mai bună.

Pe continentele american, african sau australian, acolo unde comunitatea portugheză a devenit de multă vreme semnificativă, bucătăria, muzica, manierele portugheze au ajuns termen de referință și chiar model. În loc să se închidă în propria cochilie, portughezii invadează – eficient și discret – cele cinci continente, oferind valori de aparențe modeste, dar fără de care traiul zilnic ar fi mult mai greu.

Guvernele de la Lisabona nu se prea preocupă de ei, deoarece portughezii din cele patru colțuri ale lumii au aplicat, instinctiv, cea mai bună politică: obținerea unui loc distinct, fără a-i supăra însă în nici un fel pe cei din jur. Iată virtuțile cuprinse în formula *Aurea mediocritas* ridicată la rangul de principiu ontologic! ■

la microscop

de Cristian Teodorescu

Opera domnului Constantinescu

NĂU CRED că dl Constantinescu a făcut bine adunînd într-o singură carte, de dimensiuni dezarmante, memorii, documente de tot felul și analiza sa la ce face noua guvernare. Se poate accepta ideea că e o carte pentru istorie, dar istoria poate că are și alte treburi decît să citească din scoarța în scoarța uriașul op al fostului președinte al României. Istoria mai are și prostul obicei că nu se scrie singură, așa că măcar din prudență dl Constantinescu ar fi trebuit să-și subîmpartă cartea în mai multe cărți, accesibile ca preț istoricilor. Pentru comentariul imediat, ea ar fi trebuit să se potrivească și cu portofelul comentatorilor politici, iar pentru influențarea opiniei publice sau măcar pentru curiozitatea omului de rînd dl Constantinescu ar fi avut datoria să țină seamă de dimensiunile salariului mediu pe economie, înainte de a publica o carte care costă, la stand, 1.500.000 de lei.

Atît cît am citit din memorialistica dlui Constantinescu am fost nemulțumit inițial de lipsa ei de concizie. N-au trecut totuși decît doi ani de cînd fostul președinte a părăsit Cotroceniul încît cealaltă carte, cea a faptelor Puterii, e încă proaspătă în mintea alegătorilor. Prea multe detalii și prea multe justificări, care mie, unuia, îmi amintesc în rău de ezitățile, nenumăratele ezitări ale președintelui Constantinescu.

Există o mare justificare a dlui Constantinescu, aceea că a avut încredere în persoane care nu au meritat încrederea sa. Aici cred că memorialistul trebuia să-și pună întrebarea cine e mai vinovat? Cel care i-a solicitat încrederea sau cel care i-a acordat-o? Iau un exemplu dintre cele mai izbitoare – Costin Georgescu, șeful SRI după Virgil Măgureanu. Mut, incapabil și tranzacționist, dl Georgescu nu făcea nici de șef de piață la Matache. Sub noua Putere, cel care ar fi trebuit să fi fost un om de încredere al fostei Puteri și-a negociat un post călduț de ambasador, spre deosebire de Virgil Măgureanu. Iarăși un caz de notorietate, cel al fostului premier Radu Vasile. Să-l judeci după ghiul, unghia lungă de la degetul mic

și după sforcica roșie, roșie de pe mină împotriva deochiului, după ce l-ai numit premier, stîrnește întrebarea: unde s-a uitat pînă atunci președintele Constantinescu? N-a văzut cum se purta premierul ieșirii din criza Ciorbea, pînă să fie trimis la Palatul Victoria? Dacă n-a văzut la timp, dl Constantinescu ar trebui să-și asume greșeala.

Pentru cei care mai cunosc detalii ale felului în care dl Constantinescu a devenit candidatul unic al CDR, e dezamăgitor ca fostul președinte o atacă tocmai pe Ana Blandiana în memoriile sale.

Ajung astfel la miezul memoriilor sale. Dl Constantinescu se crede și azi un ales, produsul opoziției care avea nevoie de un președinte care nu putea fi decît Emil Constantinescu. Nu-i chiar așa, ca să nu zic mai mult. După părerea mea, memoriile dlui Constantinescu ar fi trebuit să aibă alt punct de plecare, deloc mesianic și precumpănitor cu cenușă în cap. Domnia-sa a fost împins la președinție fără să aibă merite deosebite și date certe pentru a îndeplini această funcție. Dacă nici în memoriile dl Constantinescu nu acceptă această poziționare față de destinul său prezidențial, atacînd chiar pe unul dintre cei mai importanți artizani ai devenirii sale politice, poate că ar trebui să citim și memoriile Anei Blandiana, înainte de a-i da credit, pe cuvînt, dezamăgitorului fost președinte.

Se pare însă că la noi, în memorialistica Puterii, fiecare își scrie propria sa istorie. Seria a deschis-o Radu Vasile, a continuat Răzvan Popescu și sper că nu o închide fostul președinte Constantinescu. Regret s-o spun, dar dl Constantinescu încearcă să copleșească prin cantitatea de pagini ceea ce a ratat prin gafa sa politică din ziua cînd a declarat că nu mai participă la alegeri. Dl Constantinescu se consideră azi un soldat credincios al intereselor României.

Frumos spus, dar, dacă opoziția democratică aproape că nu are nici o importanță în Parlament, n-ar trebui să ne amintim și de patetica dezertare a soldatului care a pus micul său orgoliu mai presus de interesele țării, care ar fi avut nevoie de o autentică opoziție? ■

POLIROM

NOUTĂȚI octombrie 2002

Vladimir Tismăneanu

Ghilotina de scrum

Robert D. Kaplan

La răsărit, spre Tartaria

George Soros

Despre globalizare

Olga Tokarczuk

Străveacul și alte vremi

În pregătire:

Originile creștinismului
Magicianul

Reduceri de 30%

Pentru oferta săptămînii în site-ul www.polirom.ro ► Agenda

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (0232)214100 (0232)214111, (0232)217440
București, Bd. J.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3139978, Timișoara, Tel.: 0722.548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

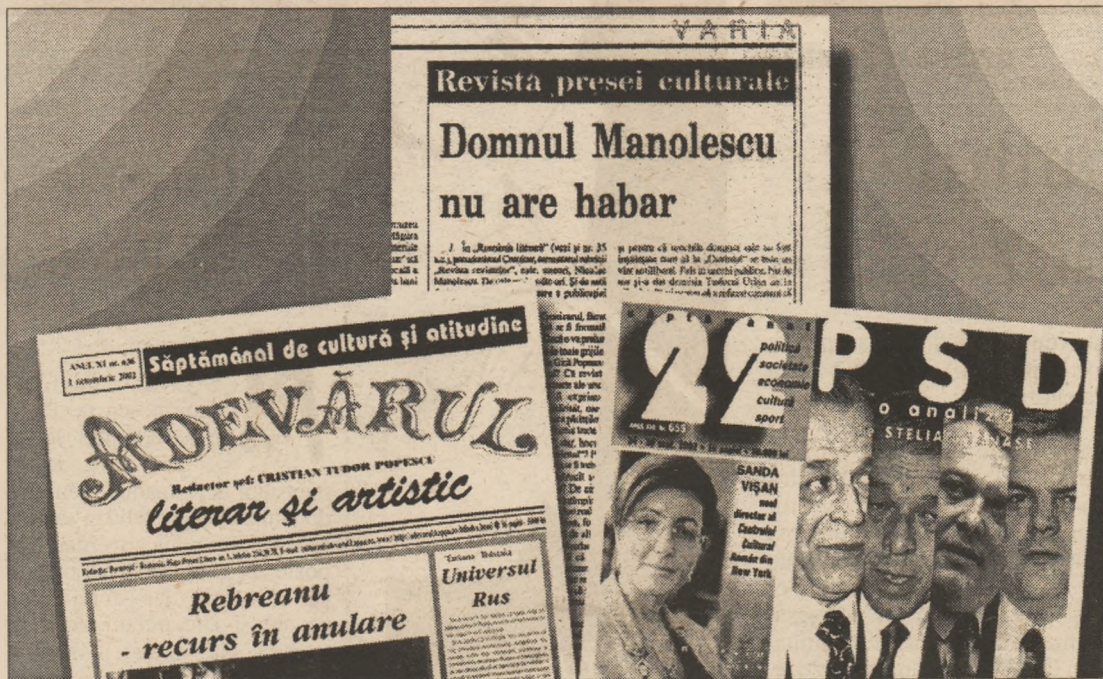

DI Buduca n-are haz

DACĂ dl Manolescu n-are habar, dl Buduca n-are haz: o notă din CUVÎNTUL (nr. 5) susține că, nici mai mult, nici mai puțin, dl M. este cel care semnează Cronicar în R.I. Ce ar fi de zis? Poate doar că am luat și noi un hap de ghicit și am ghicit că, nici mai mult, nici mai puțin, dl Buduca este cel care semnează Cronicar Junior în Cuvîntul. Cronicarul Junior uită să ne spună de ce Cronicarul n-are habar. Îi vom spune noi de ce Cronicarul Junior n-are haz: fiindcă hăpaie ca Flămînzilă două coloane de revistă (cam cit spațiul pentru un articol) ca să spună, ce? Asta-i problema, că n-am înțeles ce vrea să spună. Scrie de pildă C.J.: "Ce mai zice Cronicarul? Că revista noastră (nr. 3-4) ar cuprinde texte ale unor colaboratori care nu și-ar fi exprimat încuviințarea. Adică? S-a maritat Cuvîntul și n-a cerut încuviințarea părinților?" Nu ne interesează de către cine, de ce, cu cine a fost maritat Cuvîntul (de maritat, a fost maritat, asta se vede cu ochiul liber), dar fapt e că ne-am trezit publicați de dl Buduca în seria nouă a revistei, fără să fim întrebați dacă dorim sau nu să colaborăm la ea. E simplu, e clar, care o fi problema? Și, dacă tot n-am înțeles unde-și ține dl Buduca hazul, să ne amuzăm puțin pe seama noului redactor-șef. Supărat că

revista revistelor

ne-am întrebat ironic ce or fi alea recenzii promo, adică plătite, Cronicarul Junior se oferă, tot ironic (crede el!) să publice pe gratis recenzii la cărți ale liberalilor. Mulțumim din inimă, dar noi gândim că liberal nu e să fim recenzați în Cuvîntul, nici gratis, nici pe banii noștri, liberal e să fim plătiți pentru ce ni se publică, în Cuvîntul, cu sau fără voia noastră. Așteptăm mandatul. ❖ Un nou scandal intelectual: în revista 22 (nr. 655), unul dintre colaboratorii la Tratatul Academic de Istorie a Românilor, dl Octavian Iliescu, pune pe două coloane texte ale d-sale destinate ediției ratate a Tratatului din 1980 cu texte semnate de acad. Șt. Ștefănescu în volumul IV al ediției din 2001 a Tratatului Academic. Nu există nici o îndoială în privința identității acestor texte. În plus, acad. Șt. Ștefănescu face și combinații ciudate, introducându-l în rețetă și pe dl B. Murgescu. E a nu știu cita oară când specialiști foarte serioși produc probe deplin credibile de folosire necuvenită a unor contribuții istorice, mai pe românește, de plagiat. De obicei n-a urmat nimic. Nici de data asta? ❖ În ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC de pe 1 oct., dl Nicolae Gheran semnează un studiu intitulat sugestiv *Rebreanu - recurs în anulare*. Dl Gheran este pentru Rebreanu ceea ce este G. Pienescu pentru Arghezi: editorul omni-scient. În studiu e vorba de corespondența de familie a autorului lui Ion, salvată de la imixtiunile soției și fiicei acestuia de către Gabriel Stempel, care nu le-a restituit pe toate din fondul BAR când i-au fost solicitate, și

de problema proceselor nesfârșite intentate de fratele mai mic al lui Rebreanu pe tema paternității Puiei, fiica romancierului. Foarte interesant!

Un scurt dosar de presă

MARE parte dintre ziarele din București au editorializat despre cartea fostului președinte al României, Emil Constantinescu. Note proaste de sus pînă jos. În JURNALUL NAȚIONAL, Marius Tucă e supărat că memorialiștii care au murit nu mai au loc de cei vii, printre care îl integrează și pe fostul președinte Constantinescu pe care îl consideră "Emil C. pe numele său de scriitor". Totuși să fim serioși, oricît de scurt ar fi un editorial, nu ne putem rezolva absența ideilor prin prescurtarea numelui celui despre care scriem. ❖ În CURENTUL, Tia Șerbănescu constată că politicienii tranziției "nu ne-au umplut buzunarele sau cămările. În schimb au avut grijă să ne umple rafturile bibliotecilor cu scrierile lor. Zilele trecute și dl Constantinescu și-a făcut apariția pe rafturi cu patru volume groase, cumulînd 3.500 de pagini sub titlul «Timpul dărmării, timpul zidirii». Lansarea a avut loc la Ateneu, într-un cadru select, prefațată de un film documentar despre autor - aplaudat de peste 1000 de admiratori. Din sala arhiplină au lipsit totuși câteva piese arheologice importante atît în timpul dărmării sale, cît și în timpul (aici autorul a fost comparat ba cu

Manole, ba cu Ana) zidirii. Au lipsit cei trei premieri numiți de dl Constantinescu: Ciorbea, Vasile și Isărescu - semn că timpul vindecării n-a sosit încă." Comentatoarea îi reproșează pe un plan subtil fostului președinte, printre altele, că "amintirile sale costă 1,6 milioane de lei, iar în ediția de lux - peste două milioane. Dumnezeule, ce mult ne costă amintirile!" Încheie, totuși benign comentatoarea *Curentului*. ❖ Pentru unul dintre editorialiștii ziarului ZIUA, Dan Pavel, lansarea de la Ateneu a cărții fostului președinte al României "a fost un spectacol de sunet și lumină cu efecte studiate, în care se împleteau cultul personalității și nostalgia pentru vremurile bune ale Convenției Democratice. [...] După ce a promis acum doi ani că nu va mai avea de-a face cu politica, Emil Constantinescu și-a regizat revenirea fiind rugat s-o facă tocmai de peste Ocean de către fostul ambasador al Statelor Unite la București, David Funderbunk." Cu prilejul acestui editorial, se pare că Dan Pavel își ia adio de la Vladimir Tismăneanu reproșîndu-i analistului că acordă credit afirmațiilor fostului președinte că n-a fost susținut de presă față de realizările din perioada 1996-2000. Cronicarul, care a citit și el presa vremii își amintește că Emil Constantinescu n-a avut o presă bună, dar că unii analiști l-au susținut, pînă la un punct. ❖ Cronicarul nu ia în discuție prostiile pe care CRONICA ROMÂNĂ le pune pe prima pagină despre memorialistica fostului președinte. ❖ De-a dreptul devastator este editoria-

lul semnat de Cristian Tudor Popescu în ADEVĂRUL. Lăsînd deoparte cîteva amintiri strict personale și unele epitețe scandaloase, CTPopescu analizează strîns efectele faimosului abandon de la candidatura la președinție a dlui Constantinescu, trîgînd concluzia că "prin dezertarea lui, urmată de împingerea încăpățînată în față a unui prim ministru bun, transformat într-un prost candidat la președinție, a rupt în două zona dreptei. Pe drumul astfel deschis, au năvălit în Parlament cetele peremiste, în cap cu tribunul. E. Constantinescu a fost cel mai bun agent electoral pentru CVTudor - dacă astăzi trebuie să înghițim atît de des duhorile sconesului cruciat, să-i mulțumim dlui Constantinescu". De multe ori ne-am disociat de cele scrise de CTPopescu, de această dată n-o putem face. Unde ne despărțim totuși de editorialul său este finalul, unde redactorul-șef al ziarului Adevărul scrie: "spuneam cîndva că soarta tristă a României în postcomunism se datorează faptului că ungurii, cheii sau polonezii au avut comuniști mai de bună calitate decît ai noștri. După mai bine de un deceniu de libertate, înțeleg și că majoritatea intelectualilor României nu erau cu nimic mai buni decît activiștii de partid". Să nu exagerăm, măcar pentru că mare parte din intelectualitatea autohtonă a refuzat să intre în politică.

Cronica

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. 251100975019501 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86. Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 2002: 3 luni - 130.000 lei; 6 luni - 260.000 lei; 1 an - 520.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la Tipografia Ana

32 pag. - 10.000 lei La redacție: 8.000 lei